

Азия/Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы
Басылымның 4-ші жылы, №39, Сәуір 2019

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜNÜN AYLIK YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АЙ САЙЫН ШЫҒАТЫН БАСЫЛЫМЫ

MOLDOVA AFTER PARLIAMENTARY ELECTIONS

МОЛДОВА ПОСЛЕ ПАРЛАМЕНТСКИХ ВЫБОРОВ

RÖPORTAJ СҰХБАТ

HİKMET EREN
AVRASYA EKONOMİK İLİŞKİLER DERNEĞİ
(EKOAVRASYA) YÖNETİM KURULU BAŞKANI

ХИКМЕТ ЭРЕН
ЕУРАЗІЯ ЭКОНОМІКАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ҚАУЫМДАСТЫҒЫ (ЕКОAVRASYA) БАСҚАРМА
ТӨРАҒАСЫ

**ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK
KORİDORUNA YÖNELİK
TEHDİTLER**

ҚЫТАЙ-ПӘКІСТАН ЭКОНОМІКАЛЫҚ
ДӘЛІЗІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ
ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР

OMIRBEK HANAYI

**INDIA-PAKISTAN RELATIONS
AMID THE CONFLICT IN
KASHMIR**

ИНДИЙСКО-ПАКИСТАНСКИЕ
ОТНОШЕНИЯ В УСЛОВИЯХ
КОНФЛИКТА В КАШМИРЕ

ALBINA MURATBEKOVA

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Vakur Sümer

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Dr. Zhandos Ranov

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Omırbek Hanayı
Aigerim Manatkızı
Kanat Makhanov

Sekretarya / Хатшылық
Saltanat Suleymen

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Kanat Makhanov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Vakur Sümer
Zhengizkhan Zhanaltay
Dr. Zhandos Ranov
Dr. Gulnar Nadirova
Dauren Aben

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup
Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

"Сұхбат", "Ақпараттық сараптама" және "Өзекті пікір" айдарларымен шыққан мақала авторларының
пікірлері институт көзқарасын білдірмейді. Журналда жарияланған материалдарды
институттың рұқсатынсыз көшіріп басуға болмайды.

DOÇ. DR. VAKUR SÜMER

Kıymetli Okuyucularımız,

Bu sayıyı hazırlarken, Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan Nazarbayev, Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrıldı ve yerine Sayın Tokayev Kazakistan Cumhurbaşkanı oldu. Hiç şüphesiz, Sayın Nazarbayev'in Kazakistan'ın tüm kuruluş ve gelişme sürecinde gösterdiği yüksek dirayet ve sürdürüğü başarılı yönetimi burada yeniden anmak gerekmektedir. Kendisi tüm Türk Dünyası'nın aksakalı olmaya devam edecektir. Yeni Cumhurbaşkanı'nın da Kazakistan'ı yeni zirvelere taşıyacağına inanıyoruz.

Dördüncü yılına giren Asya Avrupa Dergisi'nin 39. Sayısı ile karşınızdayız. Bu sayımızda da analiz yazılarımız ve Enstitü etkinliklerimizi özetleyen haberler yanında, röportaj ve önemli bilgiler aktaran bir infografiğe de yer veriyoruz.

Avrasya'da önemli işbirlikleri geliştiren Çin ve Pakistan arasında kurulan ekonomik koridorla ilgili son gelişmeleri analiz eden yazımızda, söz konusu koridorun karşılaştığı sınamalar konu ediliyor.

Pakistan ile ilgili bir diğer değerlendirmemizde, bu ülkenin, Avrasya'nın diğer bir önemli aktörü durumundaki Hindistan ile arasında gerginlik nedeni olan Keşmir meselesine değinıyoruz.

Avrasya bölgesindeki önde gelen entegrasyon inisiyatiflerinden biri olan Şangay İşbirliği Örgütü öteden beri yoğun bir akademik ilgiye mazhar durumdadır. Bu örgüt ile ilgili olarak, son dönemde "genişleme" meselesi daha fazla öne çıkmıştır. Bu sayımızda biz de bu örgütün genişlemesinin olası etkilerini değerlendiriyoruz.

Bu sayımızda Kafkasya'ya da uzanıyor ve Gürcistan ile Ermenistan arasındaki ilişkilerde son dönemde yaşanan gelişmeleri değerlendiriyoruz. Kafkasya'da adil ve sürdürülebilir bir barış ortamının kurulabilmesi için ülkeler arası diyalog süreçlerinin kurumsallaşması gerekiyor.

Bir diğer analizimizde, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve özellikle ona ulaşma yolunda gönüllülük hareketinin önemi ve Kazakistan'daki gönüllülük olgusu tartışılıyor. Türkistan çalışma grubumuz tarafından hazırlanan analizimizde ise, Türkistan şehri ve çevresindeki nüfusun demografik niteliklerini bilimsel verilerle ortaya koyuyoruz.

Kapak konumuz, Avrasya'nın batısında yer alan ve etrafındaki kimi ülkelerin aksine, Avrupa'daki ekonomik ve güvenlik mimarisi ile henüz entegre olmamış Moldova'da üzerine. Bu ülkedeki son parlamento seçimlerine yakından bakıyoruz.

Saygılarımızla.

Kұрметті оқырмандар!

Журналымыздың бұл санын дайындап жатқан кезде Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев президенттік өкілеттігін тоқтатып, Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев Қазақстанның мемлекет басшысы болды. Осы орайда Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстанның қалыптасуы мен дамуы кезеңінде көрсеткен даналығы мен көшбасшылық қасиетін атап өту қажет. Осы себептен де бүкіл түркі әлемінің ақсақалы болып қала бермек. Жаңа келген президенттің де Қазақстанды жаңа белестерге шығаратынына сенімдіміз.

Төртінші жылға аяқ басып отырған Азия Еуропа журналымыздың 39-саны Сіздерге жол тартып отыр. Бұл санымызда да талдаулар және Институт өткізген іс-шараларымызды қысқаша баяндайтын хабарлармен қатар, сұхбат және маңызды ақпараттарды қамтитын инфографикаға да орын алды.

Еуразия аймағындағы ынтымақтастықтың дамуына үлес қосып отырған Қытай мен Пәкістан арасында құрылған экономикалық дәлізге қатысты соңғы өзгерістерді талдаған мақаламызда, аталмыш дәліз жұмыстары дүп келген сынақтар қамтылған. Пәкістанға қатысты тағы бір талдауда, бұл елдің Еуразияның маңызды акторларының бірі саналатын Үндістанмен арадағы келіспеушіліктерінің себебі – Кашмир мәселесіне тоқталған.

Еуразиядағы алдыңғы қатарлы интеграция бастамаларының бірі Шанхай Ынтымақтастық Ұйымы – ғылыми тұрғыдан әрдайым аса қызығушылыққа ие тақырыптардың бірі. Ұйымға қатысты соңғы уақыт аралығында «кеңею» мәселесі басты назарда болып отыр. Бұл санымызда біз де, осы ұйымның кеңеюінен кейін болуы ықтимал өзгерістерді зерттедік.

Бұл санымызда Кавказ аймағын да қамтып, Грузия мен Армения қарым-қатынастарының соңғы кезеңінде орын алып жатқан оқиғаларды талқыладық. Кавказда әділ және орнықты бейбітшілікті орнату үшін мемлекеттер арасында диалог үдерістерін институттандыру қажет.

Кезекті бір талдауымыз, БҰҰ Тұрақты даму мақсаттары, әсіресе, оған жету барысында еріктілер қозғалысының маңыздылығы және Қазақстандағы волонтерлік құбылыстарды зерттеген. Түркістан зерттеу тобы тарапынан дайындалған келесі бір талдауда, Түркістан қаласы мен оның төңірегіндегі халықтың демографиялық ерекшеліктерін ғылыми мағлұматтармен ұсынып отырмыз.

Журналдың басты бетіндегі тақырып, Еуразияның батысында орналасқан және аймақтың кей мемлекеттеріне қарағанда Еуропадағы экономикалық және қауіпсіздік архитектурасына әлі ене қоймаған Молдоваға қатысты. Сол елдегі соңғы парламент сайлауын мұқият бақылап, талдау жасалған.

Құрметпен.

ÖNSÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. VAKUR SÜMER.....	1
--	---

RÖPORTAJ СҰХБАТ

HİKMET EREN AVRASYA EKONOMİK İLİŞKİLER DERNEĞİ (EKOAVRASYA) YÖNETİM KURULU BAŞKANI ХИКМЕТ ЭРЕН ЕУРАЗИЯ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ҚАУЫМДАСТЫҒЫ (EKOAVRASYA) БАСҚАРМА ТӨРАФАСЫ	4
---	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

MOLDOVA AFTER PARLIAMENTARY ELECTION МОЛДОВА ПОСЛЕ ПАРЛАМЕНТСКИХ ВЫБОРОВ KANAT MAKHANOV	20
THE ACT OF FREE WILL OF A FREE MAN АКТ СВОБОДНОЙ ВОЛИ СВОБОДНОГО ЧЕЛОВЕКА GULNAR NADIROVA	28
ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORUNA YÖNELİK TEHDİTLER ҚЫТАЙ-ПӘКІСТАН ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДӘЛІЗІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР OMIRBEK HANAYI	35
SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION: RISKS OF EXPANSION ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА: РИСКИ РАСШИРЕНИЯ AZHAR SERIKKALIYEVA	44

INDIA-PAKISTAN RELATIONS AMID THE CONFLICT IN KASHMIR ИНДИЙСКО-ПАКИСТАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В УСЛОВИЯХ КОНФЛИКТА В КАШМИРЕ	
ALBINA MURATBEKOVA	53
FAR AND NEAR SOUTH CAUCASUS: PRESENT-DAY GEORGIA- ARMENIA RELATIONS ДАЛЕКИЙ И БЛИЗКИЙ ЮЖНЫЙ КАВКАЗ: ОТНОШЕНИЯ ГРУЗИИ И АРМЕНИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	
ASSET ORDABAYEV	60
TÜRKİSTAN BÖLGESİNDEKİ TÜRK HALKLARININ ETNO-DEMOGRAFİK VE ETNO-KÜLTÜREL GELİŞMELERİ ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ ТҮРКІ ТІЛДЕС ХАЛЫҚТАРДЫҢ ЭТНОДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ЭТНОМӘДЕНИ ҮРДІСТЕРІ	
DAULET ZHAILYBAYEV	68

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

	76
--	----

İNFOGRAFİK ИНФОГРАФИКА

	100
--	-----

HİKMET EREN ХИКМЕТ ЭРЕН

AVRASYA EKONOMİK İLİŞKİLER DERNEĞİ ЕУРАЗІЯ ЭКОНОМІКАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
(EKOAVRASYA) ҚАУЫМДАСТЫҒЫ (ЕКОAVRASYA)
YÖNETİM KURULU BAŞKANI БАСҚАРМА ТӨРАФАСЫ

Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

1973 yılında Erzurum İspir'de doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Erzurum'da bitirdikten sonra 1998 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldum, ardından Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansımı tamamladım. Bağımı koparmadan 1999 yılında üniversitenizde iş hayatıma başlayarak 2005 yılına kadar burada Türk Dünyası Kültür Merkezi Müdürü, Öğrenci İşleri Koordinatörü ve Öğretim Görevlisi olarak çalıştım. Bu dönem içerisinde önemli çeşitli projeleri de hayata geçirmenin mutluluğunu yaşadım.

Kazakistan'da bulunduğum süre dahilinde ve Türkiye'ye döndüğümde MBA, finans yönetimi eğitimi programlarına katıldım. Türkiye'deki kariyer hayatıma 2009-2012 yılları arasında Keçiören Belediyesi'nde uluslararası ilişkiler alanında başkan danışmanı olarak devam ederken, Keçiören'in Türk Cumhuriyetleri ile olan karşılıklı şehir projelerini de gerçekleştirdik. 2012-2015 yılları arasında TBMM Parlamento Danışmanı olarak da görev üstlendim.

Sivil toplum kuruluşlarının ülke gelişiminde sağladığı değer katkısına her zaman önem vererek çeşitli kuruluşlar dahilinde görevler

Өзіңіз жайлы қысқаша айтып өтсеңіз.

Мен 1973 жылы Эрзурум провинциясындағы Испир қаласында дүниеге келдім. Эрзурумда мектеп бітіргеннен кейін, 1998 жылы Ататүрік университетінің Теология факультетін тәмамдадым. Содан кейін Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Әлеуметтік ғылымдар институтында магистратураны бітірдім. 1999 жылы бірден осы университетке жұмысқа тұрып, 2005 жылға дейін сонда Түркі әлемі мәдени орталығының директоры, Студенттік мәселелер жөніндегі үйлестіруші және оқытушы болып қызмет атқардым. Осы кезеңде әртүрлі маңызды жобаларды іске асырдым.

Қазақстанда болған уақытта және Түркияға оралған кезде MBA, қаржылық менеджмент бойынша оқу бағдарламаларына қатыстым. 2009-2012 жылдары Түркиядағы Кечиөрен қалалық басқармасында халықаралық қатынастар жөніндегі төраға кеңесшісі ретінде еңбек жолын жалғастыра отырып, Кечиөреннің түркі республикаларымен өзара қалалық жобаларын да жүзеге асырдық. 2012-2015 жылдары Түркия Ұлы Ұлттық Мәжілісі (ТҰҰМ) Парламенттік кеңесшісі болып қызмет атқардым.

üstlendim ve bu görevlerime de aralıksız devam etmekteyim. 2002-2018 yılları arasında Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAV) Genel Sekreteri ve Yönetim Kurulu Üyesi, Dünya Karapapak Türkleri Birliği (KARPAT) Genel Başkan Yardımcısı, Avrasya Sivil Toplum İşbirliği Derneği Genel Sekreteri, Türkiye-Kırgızistan Dostluk Derneği Yönetim Kurulu Üyesi ve Dünya Türk Genç Yazarlar Birliği Onur Kurulu Üyeliği görevlerini ifa ettim.

AGİT ve Bağımsız Seçim Gözlemcisi olarak; Azerbaycan, Bulgaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Özbekistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna seçimlerine gözlemci ve basın mensubu sıfatı ile katılmış biri olarak; doğru gözleme, yoruma ve bunun üzerine inşa edilecek doğru yolda ilerleme misyonuyla Avrasya ülkeleri ile ülkemiz arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasi ilişkilerde köprü kurma amacıyla 2006 yılında alanında profesyonel yetkinliğe sahip bir grup girişimci arkadaşım ile Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği EkoAvrasya'yı kurduk. 13 yıldır EkoAvrasya Yönetim Kurulu Başkanlığı görevimi ülkemizin kazanımı için mutlulukla sürdürmekteyim.

Uluslararası mecrada yürütmüş olduğumuz kamu ve sivil diplomasi faaliyetlerinden dolayı layık görülen ödül ve sunulan fahri doktora, fahri profesörlük payeleriyle hizmetlerimizden gurur duyarak her daim ülkemiz için başarı kaynağı olacak çalışmalarımızı sürdürmekteyiz. Aynı zamanda EkoAvrasya ve diğer tüm STK faaliyetlerinde bulunurken T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında kamu görevimi de icra etmekteyim.

Avrasya coğrafyasındaki jeopolitik düzen içerisinde Türkiye'nin pozisyonunu ve bölge ülkeleri ile özellikle Orta Asya ülkeleri ve Rusya ile son dönemlerdeki ilişkilerini nasıl değerlendirirsiniz?

AVRASYA, TARİH BOYUNCA TOPLUMLARIN HÂKİMİYET MÜCADELESİNE TANIKLIK EDEN VE GÜÇLÜ DEVLETLER TARAFINDAN ELE GEÇİRİLMEMEYE ÇALIŞILAN BİR COĞRAFYA OLARAK ESKİ DÜNYANIN MERKEZİDİR

TARİH KÖRSETKENDEY, ALPAUYT MEMLEKETTER ÜSTEMDİK ETÜ ÜŞİN БАҚТАЛАСЫП, БАСЫП АЛУҒА ТЫРЫСҚАН ЕУРАЗИЯ АЙМАҒЫ ЕЖЕЛПІ ӘЛЕМНІҢ ОРТАЛЫҒЫ БОЛЫП ТАБЫЛАДЫ

Үкіметтік емес ұйымдардың елдің дамуына қосатын үлесін ескере отырып, түрлі ұйымдарда өзіме жүктелген міндеттерді атқарып келемін. 2002-2018 жылдары Түркі әлемі жазушылар және өнерпаздар қоры (TÜRKSAV) Бас хатшысы және Басқарма мүшесі, Дүниежүзілік қарапапахтар қауымдастығы (KARPAT) Төрағасының орынбасары, Еуразия Азаматтық қоғам ынтымақтастық қауымдастығының Бас хатшысы, Түркия-Қырғызстан Достық қауымдастығының басқарма мүшесі және Дүниежүзілік түркі жас жазушылары одағының Құрметті кеңесінің мүшесі қызметтерін атқардым.

ЕҚЫҰ және Сайлауды бақылайтын тәуелсіз бақылаушы ретінде Әзірбайжан, Болгария, Қазақстан, Қырғызстан, Косово, Өзбекстан, Ресей Федерациясы мен Украинадағы сайлауларға бақылаушы және баспасөз өкілі ретінде қатысып; дұрыс қадағалау, түсіндіру және дұрыс жолмен алға басу мақсатымен Еуразия елдері мен Түркия арасындағы экономикалық, әлеуметтік және саяси қатынастарды нығайту үшін 2006 жылы өз саласының маманы болып табылатын кәсіпкерлер тобымен Еуразия экономикалық қатынастар қауымдастығын құрдық. 13 жыл бойы EkoAvrasya Басқарма төрағасы ретінде еліме қызмет етіп келемін.

Халықаралық деңгейде атқарған қоғамдық және азаматтық дипломатия қызметтеріміз үшін наградармен марапатталып, құрметті доктор, құрметті профессор атағына ие болдық. Біз өз жұмысымызды мақтан тұтамыз және әрқашан еліміздің табысты болуы үшін жұмыс істеп келеміз. EkoAvrasya және басқа да үкіметтік емес ұйымдардағы жұмыстарыммен қатар, Түркия Республикасы Энергетика және табиғи ресурстар министрлігіндегі мемлекеттік қызметімді де атқарып келемін.

Аврасья, тарих бойunca toplumларın hâkimiyet mücadelesine tanıklık eden ve güçlü devletler tarafından ele geçirilmeye çalışılan bir coğrafya olarak eski dünyanın merkezidir. Rusya'dan Kafkaslar'a Çin'den Avrupa'ya kadar uzanarak büyük bir mozaiki kapsayan bölge ile ana kıta ifade edilse de bizim de tanımladığımız gibi en yoğun gelişmelerin yaşandığı yer olan Türk Cumhuriyetleri, Azerbaycan, Gürcistan ile Rusya Federasyonu, Ukrayna ve yakın Avrupa'ya dahil olan ülkelerin yer aldığı konumu içermektedir. Tabi bu bölgenin en büyük ve en önemli stratejik potansiyele sahip ülkelerinden birisi de Türkiye'dir. Bu alan dünya nüfusunun çoğunluğunu, kıtasal coğrafi büyüklüğü, jeostratejik bölgeleri, geçiş güzergâhları ve yoğun fiziksel zenginlikleri barındırmasıyla bölgesel ve küresel devletlerin odak noktası-

Еуразия аймағындағы геосаяси жүйеде Түркияның орны және аймақ елдерімен әсіресе Орталық Азия елдерімен және Ресеймен қарым-қатынастар бүгінде қандай дәрежеде?

Тарих көрсеткендей, алпауыт мемлекеттер үстемдік ету үшін бақталасып, басып алуға тырысқан Еуразия аймағы ежелгі әлемнің орталығы болып табылады. Бұл аймақ Ресейден Кавказға, Қытайдан Еуропаға дейін созылып жатқан жерлерді қамтитын құрлық ретінде анықталғанмен, біз сипаттағандай ең қарқынды оқиғалар орын алған түркі республикалары, Әзірбайжан, Грузия, Ресей Федерациясы, Украина және жақын маңдағы Еуропаға кіретін елдердің орналасқан жерін қамтиды. Әрине, бұл ай-

дир.

Тарихсел сүреңте олдуғу гйбй күреселлешен дүньяда да Аврасыа иле илгй дйнамйк планлар, рекабет вейа ишбйрлыклерй иңерисинде гелішмектедйр. Мевкут күресел гүң меркезлерй Аврасыа'нын бүйүк гүң оларак вар олмасынй иستمемелерйне каршын кендйлерй иңин авантажлы durumларй да еллеринде тутабйлме мүкаделесй иңиндедйрлер. Түркия исе бу гүң дегелерй арасында геополитик конуму, күльтүрел кймлігй иле стратегйк өнеме ве гүңе саһиптир. Аврасыа меркезлы политикалар сейредек сйyasi, екoнoмйк ве аскерй бойутларда сөзү гечен бйр үлке оларак, Іран, Русыа ве Чйн гйбй бөлгенин бүйүк гүңлерййле дегелерй кур-

**ТҮРКІҮЕ
ГЕОСТРАТЕЖІК
КОНУМУЙЛА,
КҮРЕСЕЛ ОДАК
НОКТА ОLAN
PETROL, DOĞALGAZ,
NÜKLEER GİBİ ENERJİ
KAYNAKLARININ
ARZ-TALEP VE
GÜVENLİĞİNİN
SAĞLANMASI İÇİN
ÖNEMLİ BİR LOJİSTİK
MERKEZDİR**

**ТҮРКІЯ
ГЕОСТРАТЕГІЯЛЫҚ
ОРНАЛАСУ
ЖАҒДАЙЫМЕН
КҮЛЛІ ӘЛЕМНІҢ
БАСТЫ НАЗАРЫНА
АЙНАЛҒАН МҰНАЙ,
ТАБИҒИ ГАЗ,
ЯДРОЛЫҚ ЭНЕРГИЯ
КӨЗДЕРІНІҢ
СҰРАНЫСЫ МЕН
ҰСЫНЫСЫН ЖӘНЕ
ҚАУІПСІЗДІГІН
ҚАМТАМАСЫЗ
ЕТУ ТҰРҒЫСЫНАН
МАҢЫЗДЫ
ЛОГИСТИКАЛЫҚ
ОРТАЛЫҚ БОЛЫП
ТАБЫЛАДЫ**

мақтың ең ірі, әрі ең маңызды стратегиялық әлеуеті бар елдердің бірі Түркия болып табылады. Бұл аймақ әлем халқының көпшілігін қамтып, өзінің құрлықтық географиялық өлшемімен, геостратегиялық аймақтарымен, транзиттік бағыттарымен және пайдалы қазбалар байлығымен аймақтық және жаһандық мемлекеттердің назарын аударуда.

Тарихта болғандай жаһандану әлемінде де Еуразиямен байланысты қарқынды жоспарлар бәсекелестік пен ынтымақтастықта даму үстінде. Қазіргі жаһандық державалар Еуразияның үлкен күшке айналуын қаламағанына қарамастан, өздері үшін қолайлы жағдайларды сақтап қалу үшін күресуде. Ал Түркия осы күштер тепе-теңдігі арасында геосаяси орналасу жағдайымен және мәдени бірегейлігімен стратегиялық маңызға ие. Еуразияға бағытталған саясатқа сүйені отырып, саяси, экономикалық және әскери тұрғыда ықпалы бар ел ретінде Иран, Ресей және Қытай секілді аймақтың ұлы державаларымен күштер тепе-теңдігін құрып, бұл державалардың негізгі назарына әсер ететін саяси, экономикалық және мәдени бастамалар жүзеге асыруда.

Түркия геостратегиялық орналасу жағдайымен күллі әлемнің басты назарына айналған мұнай, табиғи газ, ядролық энергия көздерінің сұранысы мен ұсынысын және қауіпсіздігін қамтамасыз ету тұрғысынан маңызды логистикалық орталық болып табылады. Артықшылықтармен қатар дипломатиялық қарым-қатынастарда да ұтымды орында бола отырып, аймақтық бейбітшілікті қамтамасыз ету және өзара сенімді нығайту үшін маңызды қадамдар жасап, барлық әлеуетті күшін пайдалануда.

Түркі халықтары тығыз орналасқан Орталық Азия елдері әсіресе, тәуелсіз түркі республикалары және

ma ve bu güç odaklarını etkileyecek politik, ekonomik ve kültürel açılımlar gerçekleştirmektedir.

Türkiye jeostratejik konumuyla, küresel odak nokta olan petrol, doğal gaz, nükleer gibi enerji kaynaklarının arz-talep ve güvenliğinin sağlanması için önemli bir lojistik merkezdir. Bu bağlamda avantajlar ile beraber diplomatik ilişkiler hususunda da hassas konumda bulunarak bölgesel barışın sağlanması ve karşılıklı güvenin artması için ciddi adımlar atmakta, tüm potansiyel gücünü kullanmaktadır.

Türk nüfus yoğunluğunun olduğu coğrafya olan Orta Asya ülkeleri, özellikle bağımsız olan Türk Cumhuriyetleri ve yine Türk nüfus yoğunluğunun bulunduğu Rusya Federasyonu ve dahilinde bağlı bulunan topluluklar ile olan ilişkilerinde karşılıklı faydaya dayalı işbirliği ortaya koymaya çalışan bir ülke olarak, hem bölgede hem de küreselde jeopolitik ve jeoekonomik başarıları mevcuttur. Türkiye küreseldeki mevcut potansiyeli ile birlikte ve 2023 Vizyonu hedeflerine bağlılığıyla istikrarı ön plana alarak, işbirliği, güvenlik ve barışa hizmeti en önemli odak noktası yapmıştır. Sadece Avrasya coğrafyasında değil Orta Doğu içindeki mevcut güç potansiyelinin de yüksek olduğu Türkiye, ülkeler profesyonellerinin aralarındaki iletişim ve etkileşim ile mutabakatlara varmaktadır. Özellikle Orta Doğu ile olan ilişkileri bağlamında Rusya ile olan etkileşiminin, ortaklığının ve dostluğunun dinamik ve istikrarlı olarak geliştirilmesi için diplomatik görüşmelerin karşılıklı olarak yoğun etkin olduğu ve mutabakatta kaldıkları görülmektedir.

Türkiye'nin sadece küreselin en önemli konulardan olan enerji çeşitliliği için değil, Rusya Federasyonu'na bağlı olan ve bağımsız Türk, Müslüman nüfus yoğunluğu olan Topluluklar ile kimlik ve kültür birliğinin atfettiği beraberlik sorumluluğu içinde yapıcı tutumuyla, gerek Rusya gerekse

**DOĞALGAZ ALIMINI
EN FAZLA RUSYA'DAN
YAPAN TÜRKİYE İÇİN
TANAP ALTERNATİF
GÜZERGÂH OLARAK
ENERJİ GÜVENLİĞİ
VE GAZ TEMİNİ
AÇISINDAN ÖNEM
ARZ ETMEKTEDİR**

**ГАЗДЫ КӨБІНЕСЕ
РЕСЕЙДЕН САТЫП
АЛАТЫН ТҮРКИЯ
ҮШІН TANAP БАЛА-
МА БАҒЫТ РЕТІНДЕ
ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ
ҚАУІПСІЗДІК
ЖӘНЕ ГАЗБЕН
ЖАБДЫҚТАУ
ТҰРҒЫСЫНАН АСА
МАҢЫЗДЫ**

түркі халықтары көп шоғырланған Ресей Федерациясы және оған байланысты қауымдастықтармен қарым-қатынаста өзара тиімді ынтымақтастықты орнатуға тырысатын ел ретінде аймақтық, әрі жаһандық деңгейде геосаяси және геоэкономикалық жетістікке жетті. Түркия жаһандық әлеуетімен қатар, «Түркия 2023» нысанасына ұмтылысымен тұрақтылықты бірінші орынға қоя отырып, ынтымақтастық, қауіпсіздік пен бейбітшілік үшін қызметті басты назарға алды. Тек Еуразия аймағында ғана емес, Таяу Шығыста да жоғары күш әлеуеті бар Түркия елдердің мамандары арасындағы байланыс пен өзара әрекеттестік арқылы өзара келісімге келуде. Әсіресе, Таяу Шығыспен қарым-қатынастары тұрғысынан Ресеймен өзара әрекеттестік, серіктестік және достыққа негізделген қатынастарының серпінді және тұрақты түрде дамуы үшін дипломатиялық келіссөздер өзара белсенді, әрі тиімді болу қажет.

Түркия тек жаһандық күн тәртібіндегі ең маңызды мәселелердің бірі болып табылатын энергетикалық әртүрлілік үшін емес, Ресей Федерациясына тәуелді және тәуелсіз түркі мұсылман қауымдастықтарымен бірегейлік пен мәдени бірлікке негізделген жауапкершілігі мен сындарлы көзқарасы арқылы Ресей және осы мәселе бойынша шетін жағдайдағы басқа елдер арасында байыпты, әрі күшті стратегиялық жұмыс жүргізгенін атап өткен жөн.

Түркия және аймақ елдері үшін ең маңызды энергетикалық жобалардың бірі болып табылатын Транс-Анадолы табиғи газ құбыр желісі жобасы (TANAP) аяқталуға жақындап қалды. 2019 жылдың 1 шілдесінде Әзірбайжаннан жіберілетін газ Еуропаға жеткізіледі деп жоспарланып

bu hususta hassasiyet yaşanan diğer ülkeler arasında ılımlı ve güçlü stratejik çalışmaları gerçekleştirildiğini de vurgulamak gerekir.

Türkiye ve bölge ülkeleri için en önemli enerji projelerinden birisi olan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesinde (TANAP) sona yaklaşılmaktadır. 1 Temmuz 2019 tarihinde Azerbaycan'dan gönderilecek olan gazın Avrupa'ya ulaşması planlanmaktadır. Bu konuda TANAP'ın Türkiye'nin enerji transit koridorlarının merkezi haline gelme hedefine ve enerji güvenliği konusunda sağlayacağı imkânları hakkında görüşlerinizi bizimle paylaşabilir misiniz?

Azerbaycan'ın Hazar Denizi'ndeki Şah Deniz 2 Gaz Sahası ve Hazar Denizi'nin güneyindeki diğer sahalarda üretilen doğal gazın öncelikle Türkiye'ye, ardından Avrupa'ya taşınması amacıyla hayata geçirilen Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP), Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP) ve Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP) ile birleşerek Güney Doğal Gaz Koridoru'nu oluşturmaktadır. Tarihi, diplomatik, jeopolitik ve işbirliği açılarıyla her daim birbirinin yanında olan kardeş ülkeler Türkiye ve Azerbaycan, bugüne kadar başarılı çalışmalarına bir yenisini daha ekleyerek dünya enerji piyasalarında direk katılımcı olarak dev bir projeye imza attı.

İnsan, çevre, iş sağlığı ve güvenliğini ön plana alarak hayata geçirilen TANAP ile bu hat

отыр. Осыған орай, TANAP-тың Түркияның энергетикалық транзит дәліздерінің орталығына айналу мақсаты және энергетикалық қауіпсіздік тұрғысынан мүмкіндіктері туралы пікіріңізбен бөліссеңіз.

Әзірбайжанның Каспий теңізіндегі «Шах теңіз-2» газ кен орны және Каспий теңізінің оңтүстігіндегі басқа да кен орындарында өндірілетін газды ең алдымен Түркияға, содан кейін Еуропаға жеткізу мақсатында жүзеге асырылған Транс-Анадолы табиғи газ құбыр желісі жобасы (TANAP) Оңтүстік Кавказ құбыр желісі (SCP) және Трансадриатикалық құбыр желісімен (TAP) бірлесе отырып, Оңтүстік газ дәлізін құрайды. Тарихи, дипломатиялық, геосаяси және ынтымақтастық тұрғысынан бір-біріне әрқашан бауырлас болған Түркия және Әзірбайжан елдері бүгінгі күнге дейін жүргізген сәтті жұмыс тәжірибелеріне қоса, жаһандық энергетикалық нарықтарда тікелей қатысушы ретінде тағы бір алып жобаны бастады.

Адам, қоршаған орта, еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғауды алдыңғы қатарға қоя отырып жүзеге асырылған TANAP желісі Түркия-Грузия шекарасында орналасқан Ардахан провинциясы Пософ ауданы Түрікгөзү ауылынан басталып, Түркияның 20 провинциясынан өтеді және Грекиямен шекарада орналасқан Эдир-

Türkiye-Gürcistan sınırında Ardahan ili Posof ilçesi Türkgözü köyünden başlayıp Türkiye'de 20 ilden geçerek, Yunanistan sınırında Edirne'nin İpsala ilçesinde son bulmaktadır. Bu noktadan sonra Avrupa ülkelerine doğal gaz aktaracak olan TAP Doğal Gaz Boru Hattı'na bağlanmaktadır. Proje dahilinde biri Eskişehir ve bir diğeri Trakya'da olmak üzere, ulusal doğal gaz iletim şebekesine bağlantı için de iki çıkış noktası yer almaktadır.

Türkiye'nin 2000'li yılların başından itibaren yüksek büyüme oranı ile beraber büyük enerji pazarına istinaden petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarına olan bağımlılığı da gittikçe artmıştır. Bu bağımlılığı azaltmak ve alternatif kaynakların payını artırmaya yönelik projeler hayata geçirilmeye devam edilirken, bu hususa yönelik oluşturulan TANAP ile Avrupa'nın ve Türkiye'nin doğalgaz ihtiyacının karşılanması ve bölge gaz çeşitliliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

Türkiye'nin enerjide büyük oranda dışa ba-

не провинциясының Ипсала ауданында аяқталады. Ол жерден әрі қарай Еуропа елдеріне газ тасымалдайтын ТАР газ құбыр желісіне қосылды. Жоба шеңберінде біреуі Эскишехирде, екіншісі Фракияда ұлттық газ жеткізу желісіне қосылуға арналған екі шығу нүктесі бар.

2000 жылдардың басында Түркияның өсу қарқыны жоғарылап, энергетикалық нарықтың артуына байланысты мұнай және газ сияқты энергия көздеріне тәуелділігі де барған сайын арта түсті. Бұл тәуелділікті азайту және баламалы ресурстардың үлесін ұлғайту жөніндегі жобалар іске асырылуда. Осы мәселені шешу үшін құрылған TANAP арқылы Еуропа мен Түркияның газға деген сұранысын қанағаттандыру және аймақтағы газдың әртүрлілігін қамтамасыз ету көзделінді.

Түркияның энергетика саласында көбінесе басқа елдерге тәуелді болуы энергетикалық қауіпсіздігіне қауіп төндіруде. Газды

ғимли olması enerji güvenliğini tehdit etmektedir. Doğalgaz alımını en fazla Rusya'dan yapan Türkiye için TANAP alternatif güzergâh olarak enerji güvenliği ve gaz temini açısından önem arz etmektedir. Enerji güvenliği açısından kaynak çeşitliliğinin sağlanması şarttır. İthalatla ilgili tedbirleri almak da riskleri azaltmaktadır. TANAP ile hedeflenen amaç doğrultusunda Türkiye jeostratejik konumuyla enerji kavşağı, Azerbaycan ise gaz tedarikçisi olarak Avrupa'nın enerji güvenliğinin sağlanmasında önemli konumdadırlar. Hayata geçirilen proje ile iki ülke de hem bölgede hem de küreselde önemlerini bir kez daha vurgulamış olacaktır.

Ardahan'dan başlayan bu hat ile Türkiye Ulusal İletim Hattı'nın batı girişi de beslenilerek, ilk gaz akışıyla beraber 2020'de yıllık 16 milyar metreküp olacak kapasitenin, 2023'te 23 milyar metreküp, 2026'da ise 31 milyar metreküp seviyesine kadar ulaşması hedeflenerek batı bölgesi enerji arz güvenliği de kuvvetlendirilecektir.

İzlediği güzergah itibarıyla TANAP, bölgede doğu batı yönlü ana bir doğalgaz koridorunu oluşturmaktadır ve ilerleyen süreçte bölgenin zengin enerji kaynaklarına sahip olan ülkeleri Irak, İran, Türkmenistan, Doğu Akdeniz ülkelerinin de bu koridora katılması ihtimaller dahilindedir. Projeyle küresel enerji piyasalarına açılmak isteyen diğer kaynak sahibi ülkelerin ilgisi ile bölgede oluşacak rekabet şartları ile beraber önümüzdeki süreç Türkiye ve Avrupa için enerji güvenliğinde fırsatlar sunacaktır.

Bizlere EkoAvrasya Derneği'nin kuruluş amacı ve günümüzde yapmakta olduğu çalışmalarını anlatabilir misiniz?

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği'ni, daha yaygın olarak bilinen adıyla EkoAvrasya'yı Türkiye'nin dertlerini dert edinmiş, onun geleceği hakkında söyleyecek sözü olan ve ülkemizin küreselleşen Dünya'da hak ettiği yeri alabilmesi için kafa yoran, her biri kendi alanında bilgi ve birikim sahibi, daha da önemlisi milli sorumluluk duygusu taşıyan bir grup girişimci, akademisyen ve profesyonel ile 2006 yılında Ankara'da kurduk.

2023 hedefleri doğrultusunda emin adımlarla ilerleyen Türkiye, jeopolitik konumuyla Doğu ile Batı arasında bir köprü olma ve günümü-

P

kөбінесе Ресейден сатып алатын Түркия үшін TANAP балама бағыт ретінде энергетикалық қауіпсіздік және газбен жабдықтау тұрғысынан аса маңызды. Энергетикалық қауіпсіздік тұрғысынан ресурстық әртүрлілікті қамтамасыз ету қажет. Импортқа қатысты шаралар қабылдау да қауіптерді азайтады. TANAP-пен көзделген мақсатқа сәйкес, Түркия өзінің геостратегиялық орналасу жағдайымен энергия торабы, ал Әзірбайжан газ жеткізуші ретінде Еуропаның энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Іске асырылған жоба арқылы екі ел де аймақтық әрі, жаһандық деңгейде өз маңыздылығын көрсетеді.

Ардаханнан бастау алған бұл желі арқылы Түркия Ұлттық электр жеткізу желісінің батыс кіре берісі де энергиямен қамтамасыз етіледі. Алғашқы газ ағынымен 2020 жылы 16 млрд. текше метрді құрайтын жылдық қуатты 2023 жылы 23 млрд. текше метр, ал 2026 жылы 31 млрд. текше метрге дейін жеткізу көзделініп, батыс өңіріндегі энергиямен жабдықтау қауіпсіздігі де күшейтілетін болады.

Ұстанған бағдары бойынша TANAP аймақта шығыс пен батыс бағытындағы ірі газ дәлізі болып табылады. Жақын арада осы дәлізге Ирак, Иран, Түрікменстан, Шығыс Жерорта теңізі елдері сияқты аймақтың энергетикалық ресурстарға бай елдері қатысуы мүмкін. Жоба арқылы әлемдік энергетикалық нарыққа ашылғысы келген энергетикалық ресурстары бар басқа елдердің мүдделілік танытуы және соның арқасында аймақта бәсекелестіктің орнауы алдағы кезеңде Түркия мен Еуропа үшін энергетикалық қауіпсіздік саласында жаңа мүмкіндіктер ұсынады.

ЕкоAvrasya қауымдастығының құрылу мақсаты және қазіргі таңда атқарылып жатқан шаралары туралы баяндап берсеңіз...

Баршаға EkoAvrasya деген атпен белгілі Еуразия Экономикалық қатынастар қауымдастығын, Түркияның мәселелеріне бей-жай қарамайтын, оның келешегіне қатысты айтар сөзі бар, еліміздің жаһанданған әлемде өзінің орнын алуы үшін

зүн күреселіген дүnyасында сөз саһиби олма өзеллиғи таһымaktadır. Бу аыралықлы конумуну соғрафи, сиyasi, sosyal ve ekonomi gibi çeşitli alanlarda etkin bir biçimde kullanan ölkemiz için дүnya коньонктүрүнде диғер ölkeler ve özellikle бөлге ölkeleri ile sыкы илiшкiler kurması önem arz etmektedir.

İletişim teknolojilerinden yararlanarak kurdukları aғlar aracılığıyla uluslararası илiшкilerde daha görünür olmaya başlayan sivil toplum kuruluşları, geleneksel devlet anlayışının farklı bir yapıya бүрүндүğü, sınırların daha геçiшкен bir hal алдығи гүнүмүзде, devlet kurumlarının tam anlamıyla нүfuz edemediğı noktalara ulaşmakta ve etkinlik göstermektedirler. Bu bağlamda bizler de EkoAvrasya olarak kuruluşumuzun 13. yılını kutlarken, ölkemiz ile бөлге ölkeleri arasında özellikle eğitim, kültür ve ticaret alanlarında devam eden илiшкilerini daha гүчлү bir yapıya kavuşturulabilmesi ve sürdürülebilmesi için gösterdiğimiz katkının farkındalıғıyla, bunlara yenilerinin eklenmesi için gösterdiğimiz çabanın bize verdiğı mutluлуғıyla haklı gururunu yaşamaktayız.

EkoAvrasya olarak bugün geldiğimiz noktaya

барын салған, әрқайсысы өз саласының білікті де тәжірибелі маманы және де ең маңыздысы ұлттық жауапкершілік рухына ие бір топ кәсіпкер, ғалым және басқа да мамандардың көмегімен 2006 жылы Анкара қаласында құрдық.

2023 жылға дейін белгіленген мақсаттарына қарай өзінің нық қадамдарымен ілгерілеп келе жатқан Түркия геосаяси тұрғыдан Шығыс пен Батыс арасындағы бір көпір ретінде қазіргі жаһандану кезеңінде өзіндік орны бар мемлекет. Орналасу жағдайының ерекшелігін географиялық, саяси, әлеуметтік және экономикасынды көптеген салаларда тиімді қолданып отырған мемлекетіміз үшін әлемдік қауымдастықта басқа елдермен, әсіресе, аймақ елдерімен берік қарым-қатынас орнатуы өте маңызды.

Байланыс технологияларының көмегімен құрылған желілер арқылы халықаралық қатынастарда бой көрсете бастаған үкіметтік емес ұйымдар – дәстүрлі мемлекет түсінігінің басқа бір құрылымға айналып, шекараларды кесіп өтуге қолайлы жағдайлар орын алып отырған әлемде,

bakacak olursak kamu ve ekonomi diplomasisi alanında gerçekleştirdiğimiz faaliyetler her kesim tarafından takdirle karşılanmaktadır. Gerek yurt içi gerekse yurt dışında STK'lar, üniversiteler, enstitüler ve akademilerle ortaklaşa gerçekleştirdiğimiz projelerimizi sadece Asya'da değil Ortadoğu ve Avrupa'da da sürdürmemizin bizler için gurur kaynağı olduğunu söylemekten büyük sevinç duymaktayız. EkoAvrasya, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. kuruluş yıl dönümü olan 2023 yılını bir milat kabul ederek, ülkemizin geleceğine yön verecek uygulamalara atılacak adımlarda katkı sağlamak için yaklaşık 40 ülkede faaliyetlerini büyük bir özveriyle gerçekleştirmektedir.

Derneğimiz, Türkiye Cumhuriyeti'nin derin tarihini, uygarlık coğrafyasını tüm incelikleriyle bilerek, ülkemizin son yıllarda bölgesel ve küresel siyasette artan etkisini ve çağın ruhunu okuyarak, içselleştirdiği tecrübesini yurt dışında farklı çevrelere etkin bir şekilde anlatmayı ve bu hususta projeler yürütmeyi hedeflemektedir. Özellikle, tarihten miras aldığımız ve 20. yüzyılın derinliklerine geçici olarak emanet ettiğimiz milli gücümüzün yeniden vücut bulması için 2023'e doğru milletçe geri sayım başlattığımız son yıllarda, EkoAvrasya da üzerine düşen görevi yerine getirmiş, bundan sonra da yerine getirmeye devam edecektir. Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda tanınırlığını ve etkinliğini artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunan derneğimiz, Türkiye ve Avrasya ülkeleri arasındaki ekonomik, kültürel ve sosyal işbirliğinin ve dostluk bağlarının kuvvetlendirilmesine katkıda bulunmak amacıyla çalışmalarını sürdürecektir.

Dünya'nın 17. Avrupa'nın ise 6. büyük ekonomik potansiyeline sahip olan Türkiye'nin kalkınma sürecine katkı sağlama adına EkoAvrasya üstlenmiş olduğu misyonu icra etmek üzere oluşturduğu komisyonlar ile orta ve uzun vadeli sistematik çalışmalar gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin tanıtımında büyük önem arz eden kamu diplomasisi faaliyetleri, derneğimizin önceliği olmuştur ve bu alanda birçok önemli etkinliğe imza atarak Türkiye'nin stratejik iletişimine ve etkin tanıtımına katkı sağlamıştır ve sağlamaya da devam edecektir. EkoAvrasya, Türkiye ile Avrasya ülkeleri arasındaki iyi niyet ve dostluk ortamının gelişmesine katkıda bulunmak için büyük çaba

memлекеттік институттардың өзі бойлай алмаған нүктелерге дейін жетіп белсенділік танытуда. Осы орайда, біз де, EkoAvrasya қауымдастығы ретінде құрылған 13 жылдан бері, еліміз бен аймақтың мемлекеттері арасында әсіресе білім, мәдениет және сауда салалары бойынша қарым-қатынастарды қазіргіден де берік бір құрылымға жетілдіру және оның тұрақтылығын сақтап қалу үшін қосып жатқан үлесімізді түсіне отырып, тағы жаңа қадамдар жасау арқылы өз үлесімізді арттыру бағытындағы әрекеттеріміз – біз үшін зор қуаныш пен мақтаныш.

EkoAvrasya-ның бүгінгі жеткен биіктерін алып қарасақ, қоғамдық және экономикалық дипломатия бойынша жүзеге асырып жатқан шараларын барлық топ өкілдері алғыспен қабылдауда. Ел ішіндегі не болмаса шет елдердегі үкіметтік емес ұйымдар, университеттер мен академиялық орталықтармен бірлесе атқарған жобаларымызды тек Орталық Азияда ғана емес, Таяу Шығыс пен Еуропада да жүргізіп жатқанымыз біз үшін абырой екенін зор мақтанышпен айта аламыз. EkoAvrasya қауымдастығы Түркия Республикасының құрылғанына 100 жыл толатын 2023 жылды жаңа бір кезең деп қабылдап, мемлекеттің болашағына бағыт беретін бағдарламалар жолындағы қадамдарға өз үлесін қосу үшін шамамен 40 елде жобаларын зор құлшыныспен жүзеге асыруда.

Қауымдастығымыздың мақсаты – Түркия Республикасының терең тарихын, өркениет аумағының барлық тұстарын жетік біліп, соңғы жылдарда аймақтық және жаһандық саясатта артып келе жатқан ықпалын және қазіргі дәуірдің шарттарын түсіне отырып бастан өткерген тәжірибесін басқа елдерде түрлі ортада бөлісіп, сол бағытты жобалар жүргізу. Әсіресе, тарихтан бізге мұра ретінде қалған және XX ғасырға уақытша аманат етілген ұлттық күшімізді қайта жандандыру үшін 2023 жылға қарай жалпы ұлт көлемінде күн санауды бастаған соңғы жылдарда, EkoAvrasya да өзіне артылған міндеттерді абыроймен атқарып келе жатыр және бұдан былай да жалғастыра бермек. Түркияның халықаралық қауымдастықта танымалдығы мен ықпалын арттыруға бағытталған шараларды жүзеге асырып келе

sarf etmekte ve bu bağlamda kamuoyu oluşturmaktadır. Resmi veya gayri resmi olarak hiçbir kurum, camia, cemaat, tarikat veya kuruluşla bağlı olmaksızın, bu kararlılığıyla çalışmalarını sürdürürken gücünü bağımsızlığından alan EkoAvrasya, 2023 Türkiye Vizyonu'na olan inancı ile "Güçlü ve Üreten Bir Türkiye" yapısını hedefleyerek çalışmalarını yürütmeye devam etmektedir.

Ülkemizin geleceğinin inşasına katkı sağlamak amacıyla gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ortaya koyduğu hedefler doğrultusunda çalışan ve STK'nın etkin gücüne inanan derneğimiz bilimsel-akademik ve mesleki çalışmalarını kamuoyuyla paylaşmaktadır. Akademik çalışmalara büyük önem vererek kamuoyunun aydınlatılması amacıyla EkoAvrasya Dergisi'ni ekonomik ve stratejik araştırmalar içeriğiyle 10 yıldır kesintisiz olarak yayınlamaktadır. Süreli yayınların yanı sıra bünyesinde güncel konularda da araştırmalar ve yayınlar yapmakta olup bu amaçla sempozyum, çalıştay, konferans, panel ve toplantılar düzenlemektedir.

Kâr amacı gütmeyen bir STK olan EkoAvrasya, ulusal ve uluslararası düzeyde aynı misyon

жатқан ұйымымыз, Түркия мен Еуразия елдері арасындағы экономикалық, мәдени және әлеуметтік ынтымақтастық пен достық байланыстарының нығаюына өз үлесін қосу үшін жұмыстарын жалғастыра бермек.

Әлемде 17-орында, ал Еуропаның 6-шы алып экономикасына ие Түркияның даму үдерісіне септігін тигізу мақсатында EkoAvrasya өзіне жүктелген міндеттерді орындау үшін комиссиялар құрып, солардың көмегімен орта және ұзақ мерзімді жүйелі бағдарламаларды жүзеге асыруда. Түркияның әлемде танылуында маңызды орын алған қоғамдық дипломатия шаралары, қауымдастығымыздың басым бағытына айналып, осы бойынша Түркияның стратегиялық байланыстарына және белсенді түрде танылуына үлес қосуда және әлі де қоса бермек. EkoAvrasya, Түркия мен Еуразия мемлекеттері арасында оң көзқарас пен достық байланыстарын дамытуда орасан еңбектер атқаруда және осы бағытта қоғамдық пікірді қалыптастырып үлгерді. Қандай да бір мекеме, қоғамдастық, жамағат, тариқат немесе ұйымға ресми немесе бейресми болсын тәуелді болмай,

üzerine çalışan, Türkiye'nin geleceğini kendi geleceğiyle özdeşleştiren tüm kurum ve kuruluşları desteklemekte ve bunlarla işbirliği yapmaktadır. EkoAvrasya, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlamak amacıyla daha güzel yarınları için vardır, var olacaktır.

EkoAvrasya olarak 2006 yılında kurulduğu tarihten itibaren Avrasya coğrafyasındaki önemli gelişmeleri takip etmekteyiz. Bu süre zarfında bizlere Türk Cumhuriyetlerinin birbirleri ile ilişkilerini güçlendirme konusunda elde edilen başarılarla ek olarak ne tür adımlar atabileceği ve bu süreçteki sorunlar ve engellerden bahsedebilir misiniz?

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile diplomatik ilişkilerinin, 1991 yılında SSCB'nin dağılması ve ülkelerin bağımsızlıklarına ulaşarak, önemli yeni bir başlangıç kazandığını söylemeliyiz. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan politik değişimlerle Türkiye'nin Orta Asya'ya yönelik yeni politikalar oluşturmaları, Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerine ivme kazandırmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin amacı, ülkelerin bağımsızlıklarını pekiştirerek, ulusal devletlerini kurmaları, ekonomik sorunlarını gidermeleri, demokrasiyle beraber dış dünya ile bütünleşmelerini sağlamaları olmuştur. O dönem karşılıklı olarak gösterilen bu gayretlerin bir bütün olarak nitelik göstermemesi, süregelen ilişkilerdeki uygulamaların plansızlığı ve biçimlerinin yetersizliği sebebiyle bugün Türk kimliği temeline oturtulan ilişkilerin katmanlarının hızla yükseldiğini fakat hâlâ bu birlikteliğin küreselde etkinliğini artırıcı potansiyelini çıkarmadığını söyleyebiliriz.

Mevcut dünya sisteminde Türk Cumhuriyetleri'nin kendi aralarında ve Türkiye ile yapabileceği yoğun etkin oluşumlar için gelişmelerin önünü açacak diplomatik ilişkilerin artırılması ve ortak kararların bağlanması şarttır. Öncelikle ilişkilerimizin tarihsel sürecini göz önünde bulundurmalıyız. Durum analizi yapmalı ve ülkeler arasında iş birliklerinin etkinliğini ve verimliliğini daha da artırabilmek için nasıl organize olmamız gerektiğini belirlemeliyiz.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri, birbirlerine güç sunmayı ve alabilmeyi başarmaktadır. Bu yapının üzerine eklememiz gereken, fırsatlarımızın bireysel değil bütünüme ne kataca-

осылай нық сенімділікпен өз жұмыстарын жалғастыру үшін қажетті күшті өзінің тәуелсіздігінен алатын EkoAvrasya, Түркияның 2023 стратегиясына деген сеніммен «қуатты және жасампаз Түркия» құрылымын мақсат тұтып өз жұмыстарын жалғастыруда.

Еліміздің келешегін құруға атсалысу мақсатында ел ішінде не болмаса шет елдерде алға қойған мақсаттары тұрасында жұмыс істейтін және үкіметтік емес ұйымдардың ықпалды күші бар екеніне сенетін мекемеміз, ғылыми академиялық және кәсіби зерттеу жұмыстарын жалпы жұртшылықпен бөлісуде. Ғылыми жұмыстарға аса көңіл бөліп, қоғамда оны жариялау мақсатында экономикалық және стратегиялық зерттеулерді қамтитын EkoAvrasya журналы 10 жыл бойы үзіліссіз жарияланып келе жатыр. Мерзімді басылымдардан бөлек, күнделікті актуалды мәселелер бойынша зерттеулер мен жарияланымдар шығарып, осы бағытта симпозиум, дөңгелек үстел, конференция, ғылыми талқы және жиналыстар ұйымдастырылуда.

Табыс көзін көздемейтін үкіметтік емес ұйым болып табылатын EkoAvrasya – ұлтық және халықаралық деңгейде осы миссия бойынша жұмыс жасайтын, Түркияның келешегін өз келешегімен байланыстыратын барлық ұйым және мекемелерді әрдайым қолдайды және олармен ынтымақтастық шеңберінде бірге жұмыс жүргізеді. EkoAvrasya, Түркияның экономикалық және әлеуметтік дамуына өз үлесін қосу мақсатында жарқын болашақ үшін қызмет етуде және ете бермек.

EkoAvrasya ретінде 2006 жылы құрылған күннен бері Еуразия аймағындағы айтулы оқиғаларға назар аударып келесіздер. Осы барыста түркітілдес мемлекеттердің бір-бірімен байланыстарын нығайту үшін қазіргі жетістіктерінен бөлек тағы қандай қадамдар жасау қажет және осы үдерістерге кедергілер мен проблемалар туралы пікіріңізді білдірсеңіз.

Түркияның түркі мемлекеттермен дипломатиялық қарым-қатынастары, 1991 жылы КСРО-ның ыдырауы мен ол мемлекет-

ғынын белirlenmesidir. Үлкelerin menfaatlerini, қарсылықлы олaркaвpaмaлаcтырaркa, өлчөлeбилip хaлe гeтирмeк вe дeнгeйe oтyртaркa дeгeрлeндирмeлeри yapмaк her aлaндa кaзaным cағлaйыцы oлaкaктыр. Бу бирликтeлiк күрeсeлдe кaлыц eткилeр бipaкaркa, улyслapapapы cистeмдe aктив, сөзү гeчeн aктөр бирлик олyнмaсынa олaнaк cағлaйaкaктыр.

Үлкelerin пaзapлapдa иш бирликлeриылe вe кaзaн-кaзaн пpoфилйылe yггyлaмaлap гeрчeклeштирмeси мeвcyт вe олyшaбeлeкeк eкoнoмик кaocлapын eн aз зaрaрлa yok eдилeбилмeси вeя cтaбил иктисaди дyрyмa кaлкынмa yолyнy aчaкaктыр. Иктисaди кaлкынмaнын ивмe кaзaнымындa үлкelerin иктисaтчылapы вe дйгeр aлaнлapдaки yзмaннaрлa бeрaбep бyрoкpaтлap aрaсындa дyзeнлi илeтишiм вe eткилeшiмлe пpoгpaмлap дyзeнлeнeрeк дeгeрлeндирмeлeр yapылмaлдыр. Өзeл cөктөp eнeм aтфeдeркeн hем Тyрк Cymхyрийeтлeри hем дe Тyрkiye cocyo-ekоноmик yapысынa yггyн олaркa пиясa eкoнoмисинe eнтeгрe олyнмaлдыр, кaпaлы кaлaн пoтaнcиyeл aчығa чыкaртылмaлдыр. Үлкelerin ticapи илiшкилeринин гeлiшмeсинин өнyндeки copyнлapы гидeрмeк бaкымындa cөктөpөл гeрeкли aнлaшмaлap yapылaркa лoжистик, гyмpүк хyсyсyндa кoлaйлыклap cағлaнмaлдыр. Иш инcанлapынн eткив илeтишiмдe олдyғy платфoрмлap олyштyрyлaркa, тeшвиклeр aрттырылмaлы вe иcтихдaм сyрeцинe олaн кaткылap қарсылықлы олaркa дeгeрлeндирилмeлiдир. Yeni дyнyя дyзeнiндe тeкнoлoгик гeлiшмeлeр aғындa қарсылықлы олaркa yapылaн eткивлeклeр вe олyштyрyлaн пpoгpaмлapлa, cистeмe yакын дyрaркa тyм гeлiшмeлeр дaхилiндe олyнмaлдыр. Чyнкy бy aнлык гeлiшeн тeкнoлoгик дeвpим, бoшлyғy вe дyрaғaнлығы кaбyл eтмeмeктeдир.

Инcани дeгeрлeрдe eн хaссaс нoктa олaн дин, дил вe миллиeт кoнyларындa hем бөлгeйi бyтyнлeштipици oлмaлы, hем дe Тyрк Cymхyрийeтлeри илe Тyрkiye aрaсындa мyштepеклик cағлaнмaлдыр. Шимдиe кaдaр yашaнaн copyнлapдa yзлaшмaйa гидилeрeк, улyслapapapы cиyсaл cистeмдe бирликтe aмa кooрдинeлi хaрeкeт eдилмeлiдир. Қарсылықлы yашaнaн олyмлy ивмe вeсилeсйылe cағлaм дeгeрлeр тeмeлi yзepиндe бipбipлeринi гyчлeндирмeлeри hем бөлгeсeл hем дe тyм дyнyя дyзeнiндe дaимi олaркa кaлкынaн вe бyтyнцyл олaркa yerини бeлли eдeн гyч олмaларынa cағлaйaкaктыр.

Бөлгe чaлышмaларындa eн өнeмли хyсyслap-

тердiң тayелciздiккe қол жeткiзyи apқылы маңызды бip жaңa кeзeңгe бeт бyрғaнын aтaп өтy қажeт. Қырғи қaбaқ coғыcтaн кейiн oрын aлғaн cаяcи өзгepicтep apқылы Тyрkiянын Oртaлық Aзия тyрaлы жaңa cаяcаттap қaлыпaстырyи, тyркiтiлдeс мемлeкeттepмeн бoлғaн қapым-қaтынacтapын жaңa бeлeскe шығapды. Oсы yдepicтe Тyрkiянын мақсaты, ол мемлeкeттepдiң тayелciздiктepiн нығaйтып, ұлттық мемлeкeт қyрyлapынa, eкoнoмикaлық мaсeлeлepiн шeшyгe aтcалыcy жәнe дeмoкpaтиялық жoлмeн cыртқы әлeммeн интeгpaцияcын қaмтaмaсыз өтy бoлaтын. Сол кeзeңдepдe oсы әрeкeттepдiң бip тұтac cипaтқa иe бoлмaуы, opнaтылып жaтқaн қapым-қaтынacтapдaғы тaжyрибeлepдiң жocпapсыздығы жәнe қажeттi ныcандapдың жeткiлiкciздiгi cөбeбiнeн қазipгi кeздe тyрiк бoлмыcынын eгiзiндe қaлaнғaн қaтынacтap тeз илгepилeп жaтқaнын, бipақ бұл бipлiктiң ғaлaмдық дeңгeйдe ықпaлын aрттырaтын әлeуeтiн пaйдaлaнa aлмaй oтырғaнын айтуғa бoлaды.

Қазipгi әлeмдiк жyйeдe тyрki мемлeкeттepi yшiн өз apaлapындa жәнe Тyрkiямeн қapым-қaтынacтapын нығaйтyдa қажeттi өзгepicтepгe жoл aшaтын диплoмaтиялық бaйлaныcтapды aрттырy жәнe бipлeскeн шeшiмдep қaбылдaу маңызды. Алдымeн қapым-қaтынacтapымыздың тapихи кeзeңдepiн бaсты нaзapғa aлымыз қажeт. Жaғдaйды capaптaп, eлдep aрaсындaғы cepiктecтiктepдiң тиимдiлiгiн жәнe өнiмдiлiгiн aрттырy yшiн қaлaй ұйымдacы керектiгiн бeлгилeп aлымыз қажeт.

Тyрkiя мeн тyркiтiлдeс мемлeкeттep, бip-бipiн қoлдaп дeмeу көpcetyдi жәнe oны aлyды дұрыс жoлғa қойды. Oсығaн қocымшa, қoлдa бap мyмкiндiктepiмiздi жeкe тyрдe емec, бapлығымызғa қaндaй пaйдacы тиюi мyмкiн eкeнiн бeлгилeп aлымыз қажeт. Мемлeкeттepдiң мyддeлepiн өзapa ұштacтырyп, oларды өлшeу жәнe тeңecтipe oтырyп бaғaлaу қай cалaдa бoлмасын жeтicтiккe жeткiзeдi. Бұл ынты-мақтacтық ғaлaмдық дeңгeйдe тұpақтылық cипaтын қaлдырyп, хaлықapaлық жyйeдe бeлceндi, шeшiм қaбылдaудa өзiндiк пiкipi бap aктop ұйымғa aйнaлyынa мyмкiндiк cыйлaйды.

dan birisi olan o bölge ülkelerini ziyaret etmenin ve eğitim görmenin ilk elden bilgi edinilmesi konusu olduğunu ifade edebiliriz. Bir Ahmet Yesevi Üniversitesinde görev yaptığınız yıllardaki deneyimlerinizden ve o zamanlardan günümüze kadar olan süreçte Kazakistan'daki gözlemlediğiniz ekonomik, sosyal ve uluslararası ilişkiler bağlamlarındaki gelişmeler üzerine fikirlerinizi paylaşabilir misiniz?

1980'lerin sonlarından itibaren dünyada yaşanan küreselleşme ile beraber ülkeler değişim yaşarken, SSCB'nin dağılmasıyla bu süreç daha da hızlanmıştır. Kazakistan da 1991'de bağımsızlığını kazandıktan sonra modern ulus devletler sisteminde yer alabilmek ve uluslararası alanda kabul görmek amacıyla ulus devlet olma yolunda politikalar oluşturmaya ve bunları uygulamaya başlamıştır.

Kazakistan'ın lideri olarak Sayın Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra yönetimi boyunca ekonomik reformlara ağırlık vermiştir. Bu süreçte ekonomi politiğin önemini öne alarak büyük bir kalkınma hamlesiyle yönetiminde yol alan Nazarbayev, piyasalar üzerindeki hükümet kontrolünü gittikçe ortadan kaldırarak serbest pazar ekonomisine geçişin sağlanmasını, iç ve dış pazarın oluşturulmasını, devlet işletmelerinin özelleştirilerek zengin yeraltı kaynaklarının ülke içinde işletilmesini sağlayan bir düzeni izlemiştir. Tabi bu değişim ve gelişim sürecinde birçok siyasi, sosyal ve ekonomik sorunla karşılaşmıştır. İlk yıllarında daha çok Bağımsız Devletler Topluluğu ve Rusya ile ticaret düzenine devam etmiştir, çünkü üretim ve dış ticaret yapısının önceki dönem yapısına göre düzenlenmişti. Bu yeni oluşum sürecinde ise anlık geçişin olması mümkün değildi. Bir ülkeyi yeni baştan inşa etmek demek tüm bu sıkıntıları göz önünde bulundurmak ve doğru bir yol haritasıyla bunları beraber ederek ilerlemek, oluşum sağla-

MEVCUT DÜNYA SİSTEMİNDE TÜRK CUMHURİYETLERİ'NİN KENDİ ARALARINDA VE TÜRKİYE İLE YAPABİLECEĞİ YOĞUN ETKİN OLUŞUMLAR İÇİN GELİŞMELERİN ÖNÜNÜ AÇACAK DİPLOMATİK İLİŞKİLERİN ARTIRILMASI VE ORTAK KARARLARIN BAĞLANMASI ŞARTTIR

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДІК ЖҮЙЕДЕ ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІ ҮШІН ӨЗ АРАЛАРЫНДА ЖӘНЕ ТҮРКІЯМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫН НЫҒАЙТУДА ҚАЖЕТТІ ӨЗГЕРІСТЕРГЕ ЖОЛ АШАТЫН ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫ АРТТЫРУ ЖӘНЕ БІРЛЕСКЕН ШЕШІМДЕР ҚАБЫЛДАУ МАҢЫЗДЫ

Елдердің нарықта ынтымақтастық орнатып және ұтымды сипат арқылы тәжірибелер жүргізуі қазіргі немесе болашақта болуы мүмкін экономикалық хаостардың зарарын төмендету, жою немесе тұрақты экономикалық деңгейге жетуіне көмектеседі. Экономикалық дамудың жаңа белеске көтерілуі үшін елдердің экономика және басқа салалардағы мамандарымен бірге шенеуніктер арасында тұрақты түрде байланыс пен өзара ықпалдастық негізінде бағдарламалар жасақталып, жүзеге асырылуы тиіс. Жекеменшік секторының маңыздылығы артып жатқан тұста түркітілдес елдер де, Түркия да өзінің әлеуметтік-экономикалық құрылымына сай нарық экономикасына интеграциялануы тиіс, жарыққа шықпай қалған әлеуетін пайдалануы керек. Мемлекеттердің сауда байланыстарының даму жолында кездескен проблемаларды шешу үшін салалар бойынша қажетті келісімдер жасалып, логистика мен кеден бойынша жеңілдіктер жасалуы тиіс. Іскерлер өзара белсенді байланыс жасай алатын платформалар құрып, ынталандыру қолға алынуы тиіс және жұмыспен қамтамасыз ету үдерісіне қосқан үлестері жан-жақты сарапталуы тиіс. Жаңа әлемдік тәртіптегі технологиялық өзгерістер желісінде өзара атқарылған шаралар мен құрылған бағдарламалар арқылы жүйеге етене жақын түрде барлық өзгерістерге қатысу керек. Себебі осындай тосыннан туындаған технологиялық төңкеріс қол үзіп артта қалу мен бос кеңістікті қаламайды.

Адами құндылықтардағы ең жанды тұсы саналатын дін, тіл және ұлт мәселелері бойынша аймақты бір шатыр астына біріктіру сипатына ие болуы керек, онымен қоса түркітілдес елдер мен Түркия арасында ортақ пікір қалыптастырылуы керек. Бүгінгі күнге дейін кездескен проблемаларда өзара келісімге ба-

mak demektir. Sayın Nazarbayev'in özellikle enerjiyi merkeze alan iç ve dış politika stratejisi ile güçlü ve istikrarlı bir devlet haline getirdiği süreç revizyonist ekonomi politikalarıyla ilerleyerek Kazakistan'ın dünya ticaretinde aktif rol oynamasını da sağlamıştır.

Bağımsızlığından bu yana başta enerji sektörü olmak üzere yabancı sermaye yatırımları konusundaki değişimlerle ve dışa açık kalkınma hareketleriyle hem bölgesel hem de diğer ülkeler tarafından takip edilmektedir. Türkiye için de stratejik ve kalkınma perspektifine sahip olan ülkelere dendir. Kazakistan, ülkemizin Türk Cumhuriyetleri içinde en fazla yatırımlarının bulunduğu ülkelere dendir.

2000'li yıllardan itibaren, ekonomi politikalarında müdahaleci stratejiler izleyen Kazakistan, enerji dışındaki sektörlerini geliştirerek çeşitlilik sağlamak ve ekonominin petrol fiyatlarına bağıllığını kırma adına turizm, gıda, tekstil, lojistik gibi sektörleri önceliğe alarak projeler geliştirmiştir. Bilmekteyiz ki bir ülkenin kalkınması için o ülkenin sadece ekonomik ve kurumsal yapısının değil, sosyal olarak da gelişiminin sağlanması şarttır. Kazakistan nüfus bakımından oldukça çeşitli etnik bir yapıya sahiptir. Kültürel ve dilsel anlamda homojen olan ülke bağımsızlığını kazanmasının ardından bu mozaik yapıdan kaynaklanan sorunların yaşanmaması için ülkelerarası ve özellikle Rusya ile, uzlaşan ve uzlaştırıcı bir lider olarak Nazarbayev'in hoşgörülü siyasetinden kaynaklanarak, ılımlı yapıcı yol benimsemiştir. Kazakistan ekonomik ve kültürel potansiyelini tanıtmada başarılı olarak uluslararası alanda ivme kazanan bir imaja sahiptir. Ulusal ve uluslararası geniş çaplı organizasyonlar gerçekleştirerek ses getirmektedir. Uluslararası kolektif yapılanmalarda da bulunmakta ve dengeleme politikalarında etkin rol alarak, kendi ikili ilişkilerinde de imkanlar yaratmakta, çeşitli alanlarda anlamlı istikrar içerisinde bulunarak, küreselleşen dünya standartlarına ayak uyduran, saygın bir ülke olarak anılmaktadır.

Hem Hoca Ahmet Yesevi'nin bulunduğu topraklarda bulunarak hem de adını alan ve ülke çapında başarılarla imza atan eğitim kurumu Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nde görev icra etmiş birisi olarak, dost ülke Kazakistan'ı yaşamak ve bu süreçte edin-

↑

рып, халықаралық саяси жүйеде бірге бірақ ұйымдасқан түрде әрекет жасау қажет. Қол жеткізген оң жетістіктердің көмегімен берік құндылықтар негізінде бір-біріне қолдау көрсету – әрі аймақтық деңгейде әрі бүкіл әлемдік жүйеде мәңгі және тұрақты түрде дамып келе жатқан, бірлікті қолдаушы ретінде өзін танытқан күшке айналуына жол ашадy.

Аймақтық зерттеулердегі ең маңызды нәрселердің бірі – аймақты өз көзімен көріп немесе онда білім алып, бірінші қол материалдар жинау екендігі белгілі. Қожа Ахмет Ясауи университетінде жұмыс істеген жылдарыңыздағы көрген білген тәжірибелеріңізге сүйене отырып, Қазақстанның қазірге дейінгі экономикалық, әлеуметтік және халықаралық қатынастар жағындағы дамуы туралы пікірлеріңізбен бөлісе аласыз ба?

1980-жылдардың соңындағы жаһандануы үдерісімен бірге мемлекеттерде өзгертер пайда бола бастаған кезде КСРО-ның ыдырауымен бұл үдеріс жеделдей түсті. Қазақстан да 1991 жылы тәуелсіздік алғаннан кейін заманауи ұлттық мемлекеттер жүйесіне кіру және халықаралық деңгейде танылу мақсатында ұлттық мемлекетке айналу саясатын қалыптастырып, жүзеге асыра бастады.

Қазақстанның көшбасшысы ретінде Президент Нұрсұлтан Назарбаев ел тәуелсіздігінен кейін экономикалық реформалар басымдылық берді. Бұл бағытта экономикалық саясаттың маңыздылығын ескере отырып, мемлекетті дамыту жолында аршынды қадамдар жасаған Назарбаев, нарықты мемлекеттік бақылауды біртіндеп жойып, еркін нарықтық экономикаға көшу, отандық және шетелдік нарық қалыптастыру және мемлекеттік кәсіпорындарды жекешелендіруі арқылы бай жер асты ресурстарын ел ішінде өндіріп-өңдеуді қамтамасыз ететін басқару жүйесін қалыптастырды. Әрине, бұл өзгеру және осы даму үдерісі көптеген саяси, әлеуметтік және экономикалық мәселелерге тап болды. Алғашында елдің өндіріс және сыртқы сауда құрылымы бұрынғы құрылымға сәйкес ұйымдастырылғандықтан, алғашқы жылдары көбінесе Тәуелсіз мемлекеттер достастығы және Ресеймен сауда жасау-

diğim tüm gözlem ve deneyimlerimi profesyonel iş hayatımda birincil kaynak olarak kullanarak, ülkeler arası ilişkilerimizin her zaman dostlukla beraberlikle ilerlemesi için yaptığımız çalışmalarımızda göz önünde bulundurabilmek benim için daima yüksek bir değer olmuştur.

ды жалғастырды. Бұндай жаңа қалыптасу үдерісінде бірден көшу мүмкін емес еді. Бір елді жаңадан қалыптастыру үшін барлық проблемаларды ескере отырып, оларды дұрыс бір жақты ету арқылы алға жылжу керек. Нұрсұлтан Назарбаевтың, әсіресе, энергетикаға негізделген ішкі және сыртқы саясат стратегиясымен күшті және тұрақты мемлекет құруға талпынысы, ревизионистік экономикалық саясат арқылы кемелденіп, Қазақстанға әлемдік саудада белсенді рөл атқаруға мүмкіндік берді.

Тәуелсіздік алғаннан бері Қазақстан, әсіресе, энергетикалық секторды негіз еткен шетелдік инвестициялар бойынша өзгерістері мен ашық даму бастамасы арқылы аймақ елдері мен басқа елдердің назарын аударып келеді. Түркия үшін де Қазақстан стратегиялық және даму перспективасы бар елдердің бірі. Сондай-ақ, Түркияның Түрік Республикалары арасында ең көп инвестиция салған елдердің бірі – Қазақстан.

Қазақстан 2000 жылдардан бері экономикалық саясатында араласу стратегияларын қолдана отырып, энергетикадан басқа салаларды дамыту арқылы экономикасын әртараптандыруды қамтамасыз ету және ел экономикасының мұнай бағасына тәуел-

ділігінен құтылу үшін туризм, астық, тоқыма, логистика және басқа да салаларға басымдылық беретін жобаларды қолға алды. Бір елдің өркендеуі үшін сол елдің экономикалық және құрылымдық тұрғыдан ғана емес, әлеуметтік тұрғыдан да дамуы өте маңызды. Қазақстан халқының әртүрлі этникалық құрылымы бар. Мәдени және тілдік тұрғыдан бірегей Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін ықтимал проблемаларды болдырмау үшін көреген көшбасшы Назарбаевтың өзге елдермен, әсіресе, Ресеймен тату-тәтті саясаты арқасында орнықты сындарлы жолға түсті. Қазақстан өзінің экономикалық және мәдени әлеуетін танытуда табысты жетістіктерімен халықаралық деңгейде беделге ие. Сонымен бірге, ұлттық және халықаралық ауқымды іс-шараларда да ұйымдастырып, өзін танытып келеді. Халықаралық ұйымдарға қатысып, сыртқы саясатта белсенді тепе-теңдік сақтап, екіжақты қарым-қатынастарын ұтымды жүргізумен қатар, түрлі салаларда тұрақтылықтың жаршысы болып, әлемдік стандарттарға сай келетін беделді елге айналды.

Қожа Ахмет Ясауидың туған қаласында орналасқан және бүкіл ел бойынша айтулы табыстарға қол жеткізген Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық казак-түрік университетінде қызметкері ретінде туысқан ел Қазақстанда өмір сүріп, осы барыста барлық көрген-білгендерім мен тәжірибемді өзімнің кәсіби өмірімде бірінші қол материал ретінде қолданып, екі ел арасындағы достық қарым-қатынастарымыздың өркендеуі үшін қызмет ету мен үшін әр қашан ерекше маңызды.

MOLDOVA AFTER PARLIAMENTARY ELECTION

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

МОЛДОВА ПОСЛЕ ПАРЛАМЕНТСКИХ ВЫБОРОВ

On 24 February of 2019, parliamentary elections in the Republic of Moldova were held. The previous parliamentary elections in the Republic of Moldova took place on 30 November 2014. According to the Constitution of the Republic of Moldova, parliamentary elections must be held within three months before the expiration of the mandate of current deputies of the Parliament. Moldovan has a mixed electoral system for parliamentary elections since 2018. In particular, 50 seats in the Parliament are distributed among parties based on a party list system depending on the election results held on a national base. The resting 51 electoral mandates are distributed based on results from 51 electoral districts that cover all the national territory including Transnistria (Pridnestrovian Moldavian Republic) as well as Moldovan citizens living permanently outside the country. Two of the electoral districts represent Transnistria, three districts cover population living abroad, 11 represent the capital city of Chişinău and the rest of the seats are split among other cities and regions of the country.

According to the results of the elections, four political parties managed to overcome the 6% threshold to the parliament. The extreme-leftist "Socialist Party of the Republic of Moldova" (Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM)) with 31.15% of the votes got most of the votes. The center-rightist electoral bloc ACUM, which is the union of two pro-European parties of the "Party of Action and Solidarity" (Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS)) and

24 февраля 2019 года состоялись парламентские выборы в Республике Молдова. Предыдущие парламентские выборы в Республике Молдова состоялись 30 ноября 2014 года. В соответствии с Конституцией Республики Молдова парламентские выборы должны быть проведены в течение трех месяцев до истечения срока полномочий нынешних депутатов Парламента. С 2018 года в Молдове действует смешанная избирательная система для парламентских выборов. В частности, 50 мест в парламенте распределяются между партиями на основе системы партийных списков в зависимости от результатов выборов, проводимых на общенациональной основе. Остальные 51 избирательный мандат распределяются на основании результатов 51 избирательного округа, которые охватывают всю национальную территорию, включая Приднестровскую Молдавскую Республику, а также граждан Молдовы, постоянно проживающих за пределами страны. Два избирательных округа представляют Приднестровье, три охватывают население, проживающее за границей, 11 представляют столицу Кишинев, а остальные округа распределены по другим городам и регионам страны.

По результатам выборов четырем политическим партиям удалось преодолеть 6-процентный порог, необходимый для прохождения в парламент. Крайняя левая «Социалистическая партия Республи-

the "Party of Dignity and Truth" (Platforma Demnitate și Adevăr (PDA)), got 26.84% of the votes. The third largest share of the votes of 23.62% went to the center-leftist "Democratic Party of Moldova" (Partidul Democrat din Moldova (PDM)). The rightist party "ȘOR", which formerly was called "Ravnopravie" and positions itself a supporter of the Russian-speaking part of the population of Moldova, barely overcame the minimum parliamentary threshold gaining 8.32% of the votes. The rest of the votes were split between the "Communist Party" (3.75%), "Nostru Party" (2.95%), "Liberal Party" (1.25%) and others. The Socialist party got the largest number of seats in the Parliament winning 35 mandates. The Democrats and the ACUM bloc got 30 and 26 mandates respectively and maintain approximately the same level of influence whereas the ȘOR party are represented in the parliament by only seven deputies. Interestingly, the turnout was record low - 49.5% and the most active age group at the elections was those between 56 and 70.

On March 9 of 2019, the Constitutional Court of Moldova approved the mandates of all 101 members of the Moldovan Parliament. Deputies from four abovementioned political parties and three independent deputies became members of the main legislative body of the Republic of Moldova for the next four-year period. According to the observers from the European Parliament which monitored the vote on February 24, the elections in Moldova were free and transparent (ava. md, 2019). Despite 72 complaints registered by the Central Electoral Committee of Moldova, in overall terms, the European parliamentarians positively evaluated the elections.

Although the Socialist party that won more seats in the Parliament than other parties does not declare its sympathies towards integration with the "East" and prioritize cooperation

ACCORDING TO THE RESULTS OF THE ELECTIONS, FOUR POLITICAL PARTIES MANAGED TO OVERCOME THE 6% THRESHOLD TO THE PARLIAMENT

ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ВЫБОРОВ ЧЕТЫРЕМ ПОЛИТИЧЕСКИМ ПАРТИЯМ УДАЛОСЬ ПРЕОДОЛЕТЬ 6-ПРОЦЕНТНЫЙ ПОРОГ, НЕОБХОДИМЫЙ ДЛЯ ПРОХОЖДЕНИЯ В ПАРЛАМЕНТ

ки Молдова» (Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM)) с 31,15% голосов получила большинство голосов. Правоцентристский избирательный блок АКУМ, представляющий собой объединение двух проевропейских партий «Партии действий и солидарности» (Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS)) и «Партии достоинства и правды» (Platforma Demnitate și Adevăr (КПК)), получил 26,84% голосов. Третья по величине доля голосов в 23,62% досталась левоцентристской «Демократической партии Молдовы» (Partidul Democrat din Moldova (PDM)). Правая партия "ȘOR" (ШОР), которая ранее называлась «Равноправие» и позиционирует себя как сторонник русскоязычной части населения Молдовы, едва преодолела минимальный парламентский порог, набрав 8,32% голосов. Остальные голоса были поделены между «Коммунистической партией» (3,75%), «Нашей партией» (2,95%), «Либеральной партией» (1,25%) и другими. Социалистическая партия получила наибольшее количество мест в парламенте, получив 35 мандатов. Демократы и блок АКУМ получили 30 и 26 мандатов соответственно и имеют примерно одинаковый уровень влияния, в то время как партия ȘOR представлена в парламенте только семью депутатами. Интересно, что явка избирателей была рекордно низкой - 49,5%, а самая активная возрастная группа на выборах была 56-70 лет.

9 марта 2019 года Конституционный суд Молдовы утвердил мандаты всех 101 члена парламента Молдовы. Депутаты четырех вышеупомянутых политических партий и трех независимых депутатов стали членами главного законодательного органа Республики Молдова на следующий четырехлетний период.

with Russia, it is perceived to be so. Moreover, in 2016 the leader of the party and the current President of Moldova Igor Dodon in one of his interviews declared that the signing of the EU Association Agreement by Moldova in June 27 of 2014 had been a big mistake and that he was going to support integration with the Eurasian Union (stirileprotv.ro, 2016).

It is believed that the second position in the elections is split between the Democratic Party and ACUM. The Democrats won slightly more seats in the Parliament than ACUM whereas the ACUM got slightly more votes than Democrats. It is important to note that despite the fact that both the Democratic Party and the ACUM bloc declare pro-European stance and have common goals in most of the vitally important issues, the two parties are more rivals than allies and the relations between the Democratic Party and the Bloc ACUM are complicated by personal rivalry of their leaders. On June 19 of 2018, for instance, the court overturned the results of the election of the mayor of the capital city Chişinău and canceling the mayoral mandate of Andrei Năstase, who is the founder of the Party of Dignity and Truth, which currently enters the ACUM bloc. In response, Andrei Năstase declared that the Chairman of the Democratic Party "oligarch Vladimir Plahot-

P

По словам наблюдателей от Европейского парламента, которые следили за голосованием 24 февраля, выборы в Молдове были свободными и прозрачными (ava.md, 2019). Несмотря на 72 жалобы, зарегистрированные ЦИК Молдовы, в целом европейские парламентарии дали положительную оценку выборам.

Хотя Социалистическая партия, получившая больше мест в парламенте, чем другие партии, не заявляет о своих симпатиях к интеграции с «Востоком» и придает приоритетное значение сотрудничеству с Россией, большинством эта партия воспринимается как пророссийская партия. Более того, в 2016 году лидер партии и нынешний президент Молдовы Игорь Додон в одном из своих интервью заявил, что подписание Соглашения об ассоциации с ЕС Молдовой 27 июня 2014 года было большой ошибкой и что он собирается поддержать интеграцию с Евразийским союзом (stirileprotv.ro, 2016).

Считается, что второе место на выборах делят между собой Демократическая партия и блок АКУМ. Демократы получили чуть больше мест в парламенте, чем АКУМ, тогда как АКУМ получила чуть боль-

niuc" stands behind the cancellation of the elections and initiated protests bringing several thousands of people to the main avenue of Chişinău (tass.ru, 2018). It is also interesting to note that by the parliamentary election results, Maia Sandu, who was a presidential candidate in previous presidential elections of 2016 and lost to the current President Igor Dodon, was nominated as a single-mandate deputy from ACUM bloc. This factor is very likely to foster the political rivalry between the ruling Socialist Party and the ACUM bloc since the President Dodon and one of the leaders of the ACUM bloc Maia Sandu represent two opposite views in a very wide range of political issues.

Given such uniform distribution of votes and parliamentary seats between the three main political parties of Moldova and fundamental differences in their political agendas, it is going to be difficult to form a parliamentary coalition that would constitute a majority of the main legislative power of the country. Besides contrary views on key political issues, the consolidation is complicated by personal rivalries between some of the leaders of the three main political parties. Both of the leaders of the ACUM bloc Andrei Năstase and Maia Sandu on behalf of the 26 elected deputies from the political bloc already declared that they would not accept any coalitions neither with the Democrats nor with the Socialists (unimedia.info, 2019). The Socialists and ACUM bloc propose completely different views and policies concerning a wide range of important political issues. However, the point, on which the two parties disagree the most and propose polarly opposite policies is the foreign policy. In particular, the Socialist Party insist on pro-Russian foreign policy with a strategic partnership with Russia whereas the fundamental idea of the ACUM bloc is the European integration. On the other hand, the lead-

BESIDES CONTRARY VIEWS ON KEY POLITICAL ISSUES, THE CONSOLIDATION IS COMPLICATED BY PERSONAL RIVALRIES BETWEEN SOME OF THE LEADERS OF THE THREE MAIN POLITICAL PARTIES

ПОМИМО ПРОТИВОПОЛОЖНЫХ ВЗГЛЯДОВ НА КЛЮЧЕВЫЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ, КОНСОЛИДАЦИЯ ОСЛОЖНЯЕТСЯ ЛИЧНЫМ СОПЕРНИЧЕСТВОМ МЕЖДУ НЕКОТОРЫМИ ЛИДЕРАМИ ТРЕХ ОСНОВНЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ

ше голосов, чем демократы. Важно отметить, что, несмотря на то, что как Демократическая партия, так и блок АКУМ декларируют проевропейскую позицию и имеют общие цели в большинстве жизненно важных вопросов, обе стороны являются больше соперниками, нежели союзниками, и отношения между Демократической партией и блоком АКУМ осложняется соперничеством между их лидерами. Например, 19 июня 2018 года суд отменил результаты выборов мэра столицы Кишинева, аннулировав мандат мэра Андрея Нэстасе, который является основателем Партии достоинства и правды, которая в настоящее время составляет в блок АКУМ. В ответ Андрей Нэстасе заявил, что председатель Демократической партии «Олигарх Владимир Плахотнюк» выступает за отмену выборов и инициировал акции протеста, в результате которых несколько тысяч человек вышли на главный проспект Кишинева (tass.ru, 2018). В декабре 2018 года лидер Партии достоинства и правды Андрей Нэстасе обвинил Владимира Плахотнюка в намерении физически уничтожить своих противников (omg.md, 2018). Интересно также отметить, что по результатам парламентских выборов Майя Санду, которая была кандидатом в президенты на предыдущих президентских выборах 2016 года и проиграла нынешнему президенту Игорю Додону, была выдвинута в качестве одномандатного депутата от блока АКУМ. Этот фактор, скорее всего, будет способствовать политическому соперничеству между правящей Социалистической партией и блоком АКУМ, поскольку президент Додон и один из лидеров блока АКУМ Майя Санду представляют две противоположные точки зрения в очень широком спектре политических вопросов.

er of the Democratic Party, Vladimir Plahotnicu said that the PDM was ready to negotiate on forming a parliamentary coalition with any of the parties elected to the Parliament (moldova.europalibera.org, 2019). After the refusal of the ACUM bloc to form coalitions with Democrats and Socialists, it becomes very likely that the Democratic Party and the Party of Socialists would prefer to avoid anticipated elections and try to create a formal or informal alliance (Țăranu, 2019).

At the first meeting of the parliament held on March 21 of 2019, the newly elected deputies managed to form three fractions. As it was expected, the ACUM bloc refused to form fractions with other parties and their position remains unclear. The definite decisions on parliamentary factions have to be taken during the next parliamentary meeting in April of 2019. The President of Moldova Igor Dodon said that if the parliament does not start its work within the next three months, then there is no way out except for the dissolution of the parliament and the appointment of re-elections.

Учитывая такое равномерное распределение голосов и мест в парламенте между тремя основными политическими партиями Молдовы и фундаментальными различиями в их политической повестке дня, очевидно, что будет чрезвычайно трудно сформировать парламентскую коалицию, которая составляла бы большинство в законодательном органе страны. Помимо противоположных взглядов на ключевые политические вопросы, консолидация осложняется личным соперничеством между некоторыми лидерами трех основных политических партий. Оба лидера блока АКУМ Андрей Нэстасе и Майя Санду от имени 26 избранных депутатов от политического блока уже заявили, что не будут вступать в никакие коалиций ни с демократами, ни с социалистами (unimedia.info). Социалисты и блок АКУМ предлагают совершенно разные взгляды и политику в отношении широкого круга важных политических вопросов. Тем не менее, точка, по которой обе стороны расходятся во мнениях и предлагают полярно противополо-

The parliamentary elections of 2019 in Moldova presented interesting results with the high level of fragmentation of the parliament, which is caused not only by the ideological standoff but also because of issues on trust and competition which could lead to rivalry among the leaders of political parties. It is important to note, however, that the main issue of discord among the political parties is the future policy and the question of cooperation and integration with East or West. The vector of future economic and political integration is one of the everlasting debates in Moldovan society. There are geographical, economic, political, social and other factors contributing to the East and West split of opinions in Moldova. External political and economic forces usually has an influence on the political life inside the country. Moldova is a small economy with a GDP of around \$8.1 billion and that relies greatly on both the European Union (EU) as well as on the Eurasian Economic Union (EEU). Around 47% of trade of Moldova is done with the EU and another 19% is done with the EEU. It becomes clear that despite the current stance of the ACUM bloc, the Democratic Party would accept the key conditions of the Socialist Party of Moldova, which is very likely to dominate in the Parliament of Moldova. Hence, we can expect that within the next few years the foreign economic policy of Moldova would be inclined towards the East in favor of more intense cooperation with Russia and the EEU. On the other hand, it is also worth mentioning that Moldova is a member of the Eastern Partnership initiative of the EU along with Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, and Ukraine. Therefore, the results of the parliamentary elections and the current pending situation in the parliament of Moldova give reasons to expect a further intensification of controversies and of the political life in the near future.

IT IS IMPORTANT TO NOTE, HOWEVER, THAT THE MAIN ISSUE OF DISCORD AMONG THE POLITICAL PARTIES IS THE FUTURE POLICY AND THE QUESTION OF COOPERATION AND INTEGRATION WITH EAST OR WEST

ОДНАКО ВАЖНО ОТМЕТИТЬ, ЧТО ОСНОВНЫМ «ЯБЛОКОМ РАЗДОРА» СРЕДИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ ЯВЛЯЕТСЯ БУДУЩАЯ ПОЛИТИКА И ВОПРОС СОТРУДНИЧЕСТВА И ИНТЕГРАЦИИ С ВОСТОКОМ ИЛИ ЗАПАДОМ

ложную политику, - это внешняя политика. В частности, Социалистическая партия настаивает на пророссийской внешней политике со стратегическим партнерством с Россией, тогда как фундаментальная идея блока АКУМ - европейская интеграция. С другой стороны, лидер Демократической партии Владимир Плахотнюк заявил, что ДПМ готова вести переговоры о формировании парламентской коалиции с любой из партий, избранных в парламент (moldova.europalibera.org). После отказа блока АКУМ сформировать коалиции с демократами и социалистами становится весьма вероятным, что Демократическая партия и Партия социалистов предпочтут избежать досрочных выборов и попытаться создать формальный или неформальный альянс (raňăranu, 2019).

На первом заседании парламента, состоявшемся 21 марта 2019 года, новоизбранным депутатам удалось сформировать три фракции. Как и следовало ожидать, блок АКУМ отказался создавать фракции с другими партиями, и их позиция остается неясной. Определенные решения по парламентским фракциям должны быть приняты на следующем парламентском заседании в апреле 2019 года. Президент Молдовы Игорь Додон сказал, что если парламент не начнет свою работу в течение следующих трех месяцев, то выхода нет, кроме роспуска парламента и назначение перевыборов.

Парламентские выборы 2019 года в Молдове дали весьма противоречивые результаты с высоким уровнем раздробленности парламента, что вызвано не только идеологическим противостоянием, но и высоким уровнем недоверия и соперничества среди лидеров политических партий. Однако важно

отметить, что основным «яблоком раздора» среди политических партий является будущая политика и вопрос сотрудничества и интеграции с Востоком или Западом. Вектор будущей экономической и политической интеграции является одним из вечных споров в молдавском обществе. Существуют географические, экономические, политические, социальные и другие факторы, способствующие расколу взглядов на Восток и Запад в Молдове. Внешние политические и экономические силы часто раскалывают страну на части во многих вопросах, и события за пределами страны часто экстраполируются на политическую жизнь внутри страны. Молдова является небольшой экономикой с ВВП около 8,1 млрд. долларов США, и она в значительной степени зависит от ЕС, а также от Евразийского экономического союза (ЕАЭС). Около 47% торговли Молдовы осуществляется с ЕС, а еще 19%

- с ЕАЭС. Становится ясно, что, несмотря на нынешнюю позицию блока АКУМ, Демократическая партия согласится с ключевыми условиями Социалистической партии Молдовы, которая, вероятно, будет доминировать в парламенте Молдовы. Следовательно, можно ожидать, что в ближайшие годы внешнеэкономическая политика Молдовы будет ориентирована преимущественно на Восток в пользу более интенсивного сотрудничества с Россией и ЕАЭС. С другой стороны, также стоит упомянуть, что Молдова является членом инициативы Восточного партнерства ЕС наряду с Арменией, Азербайджаном, Белоруссией, Грузией и Украиной. Таким образом, результаты парламентских выборов и текущая ситуация в парламенте Молдовы дают основания ожидать дальнейшего усиления противоречий в, и без того бурной, политической жизни Молдовы в ближайшем будущем.

References:

1. Ava.md, 05.03.2019. "MEPs: Parliamentary elections in Moldova were free and transparent", (Yevrodeputaty: Parlamentskiye vybory v Moldove proshli svobodno i transparentno): <https://ava.md/2019/03/05/evrodeputaty-parlamentskiye-vybory-v-moldove/>, Accessed: 18.03.2019.
2. Central Electoral Commission of the Republic of Moldova: <https://a.cec.md/ro/procese-verbale-scanate-circumscriptia-nationala-4291.html>, Accessed: 22.03.2019.
3. Moldova.europalibera.org, 28.02.2019: "Maia Sandu: "We will not join the coalition with either PDM or the Socialists", (Mayya Sandu: «My ne vstupim v koalitsiyu ni s DPM, ni s sotsialistami»): <https://moldova.europalibera.org/a/interview-maia-sandu-pas-da-AKYM-moldova-parliament-elections-coalition/29796118.html>, Accessed: 22.03.2019.
4. Omg.md, 08.12.2018: "Plahotniuc is ready to kill to save his power – Nastase", (Plahotnyuk gotov ubivat' dlya sokhraneniya svoey vlasti - Nestase): <https://omg.md/index.php?news-id=15634>, Accessed: 19.03.2019.
5. Stirileprotv.ro, 14.11.2016: "Igor Dodon: "The signing of the Association Agreement with the EU was a big mistake." What the President of the Republic of Moldova said about Russia", (Igor Dodon: "Semnarea Acordului de Asociere cu UE a fost o mare greseala". Ce a spus presedintele R. Moldova despre Rusia): <https://stirileprotv.ro/>

**WE CAN EXPECT THAT
WITHIN THE NEXT FEW
YEARS THE FOREIGN
ECONOMIC POLICY OF
MOLDOVA WOULD BE
INCLINED TOWARDS
THE EAST IN FAVOR
OF MORE INTENSE
COOPERATION WITH
RUSSIA AND THE EU**

**МОЖНО ОЖИДАТЬ,
ЧТО В БЛИЖАЙШИЕ
ГОДЫ ВНЕШНЕЭКО-
НОМИЧЕСКАЯ ПО-
ЛИТИКА МОЛДОВЫ
БУДЕТ ОРИЕНТИРО-
ВАНА ПРЕИМУЩЕ-
СТВЕННО НА ВОСТОК
В ПОЛЬЗУ БОЛЕЕ
ИНТЕНСИВНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА С
РОССИЕЙ И ЕАЭС**

stiri/international/igor-dodon-semnarea-acordului-de-asociere-cu-ue-a-fost-o-mare-greseala-ce-a-spus-presedintele-r-moldova-despre-rusia.html, Accessed: 20.03.2019.

6. Țăranu, A., 13.03.2019. "Republic of Moldova moves towards a coalition between Dodon's Socialists and Democratic Party / No one discusses the subject of European integration – analysts", (Republica Moldova se îndreaptă spre o coaliție între socialiștii lui Dodon și Partidul Democrat / Nimeni nu mai discută subiectul integrării europene - analiști): <https://www.hotnews.ro/stiri-international-23026924-republica-moldova-indreapta-spre-coalitie-intre-socialistii-lui-dodon-partidul-democrat-nimeni-nu-mai-discuta-subiectul-integrarii-europene-analisti.htm>, Accessed: 22.03.2019.
7. Tass.ru, 24.06.2018: "In Chisinau, protesters against the abolition of mayoral elections blocked the main avenue", (V Kishineve protestuyushchiye protiv otmeny vyborov mera perekryli glavnyy prospekt): <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5319211>, Accessed: 19.03.2019.
8. Unimedia.info, 12.03.2019: "Last Hour: The AKYM bloc does not want negotiations with the Socialists and rejects the PSRM proposal" (Ultima oră: Blocul AKYM nu vrea negocieri cu socialiștii și respinge propunerea PSRM-ului): <https://unimedia.info/ro/news/cc9a01b5a23079e4/fac-alianta-sau-nu-blocul-AKYM-vine-cu-un-raspuns-pentru-psrm.html>, Accessed: 22.03.2019.

THE ACT OF FREE WILL OF A FREE MAN

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

АКТ СВОБОДНОЙ ВОЛИ СВОБОДНОГО ЧЕЛОВЕКА

To do for others what does not follow directly from obligations or the law has been and always will be a voluntary act.

Many experts believe that in the 21st century, the welfare state and the free market were unable to ensure efficiency and justice in the social sphere, both in relation to people with disabilities and those in need of social support. That is why in many countries of the world, the state relieves the transfer of care of marginalized groups of the population to voluntary communities. This reduces government spending on solving social problems. It is known that M. Thatcher, for example, proposed to preserve social assistance exclusively on a voluntary basis [Brozmanová et Stachoň, 2014].

However, the significant development of public organizations and volunteer programs in the seventies of the 20th century was not only a response to social challenges and imperfect government policies but also an expression of growing civic responsibility, people's attempts to solve problems on their own, using their own visions and ideas. Volunteers do more than just provide services, they help

**TO DO FOR OTHERS
WHAT DOES NOT
FOLLOW DIRECTLY
FROM OBLIGATIONS
OR THE LAW HAS
BEEN AND ALWAYS
WILL BE A VOLUNTARY
ACT**

**ДЕЛАТЬ ДЛЯ
ДРУГИХ ТО, ЧТО
НЕ ВЫТЕКАЕТ
НЕПОСРЕДСТВЕННО
ИЗ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ
ИЛИ ЗАКОНА, БЫЛО
И ВСЕГДА БУДЕТ
ДОБРОВОЛЬНЫМ
АКТОМ**

Делать для других то, что не вытекает непосредственно из обязательств или закона, было и всегда будет добровольным актом.

Многие эксперты считают, что в 21 веке государство всеобщего благосостояния и свободный рынок не смогли обеспечить эффективность и справедливость в социальной сфере, как в отношении людей с ограниченными возможностями, так и тех, кто нуждается в социальной поддержке. Вот почему во многих странах мира государство с облегчением передает добровольным сообществам задачу предоставления помощи маргинализированным группам населения. Это снижает государственные расходы на решение социальных проблем. Известно, что М. Тэтчер, например, предлагала сохранить социальную помощь исключительно на основе волонтерства. [Brozmanová et Stachoň, 2014].

Однако значительное развитие общественных организаций и волонтерских программ в семидесятых годах 20-го века было не только реакцией на социальные вызовы и несовершенную государственную политику, но и выражением растущей гражданской ответственности,

strengthen social sustainability, they develop social cohesion and participate in the formation of civil societies, and in addition, they fiercely protect vulnerable people.

Thus, the mission of volunteers of the International Association Médecins Sans Frontières / Doctors Without Borders (MSF), founded in 1971, is to provide vital medical care to the most needy - the affected population, victims of natural or man-made disasters and victims of armed conflicts. They do this regardless of gender, race, religion, creed or political opinion.

As volunteers, members understand the risks and dangers of the tasks they perform and do not claim any form of compensation other than that which the association could afford [Médecins Sans Frontières/Doctors Without Borders, 2015].

There is no doubt that volunteering can bring tangible results, but they will be realized only if there is political support at the local and global level. Given the ability of volunteers

попыток людей решать проблемы самостоятельно, используя свои собственные видения и идеи. Волонтеры делают больше, чем просто предоставление услуг, они помогают укрепить социальную устойчивость, они развивают социальную сплоченность и участвуют в формировании гражданского общества, и, кроме того, они яростно защищают уязвимых людей.

Так, миссия добровольцев Международной ассоциации «Врачи без границ» (MSF), основанной в 1971 году, заключается в предоставлении жизненно важной медицинской помощи наиболее нуждающимся - пострадавшему населению, жертвам природных или техногенных катастроф и жертвам вооруженных конфликтов. Они делают это независимо от пола, расы, религии, вероисповедания или политических убеждений.

Будучи волонтерами, члены сообщества понимают риски и опасности выполняемых ими задач и не требуют какой-либо формы компенсации, кроме той, ко-

to achieve and build capacity in communities that are often difficult to achieve in other ways, and the availability of diverse forms of volunteering, experts believe that volunteering will be crucial to achieving the Sustainable Development Goals, for example, goal 2 to eliminate hunger and achieve food security, as well as organizing proper nutrition. The participation of local volunteers can significantly affect the development of the initiative, and thus volunteering can contribute to the revitalization of local governments and institutions. Volunteers can be strong advocates for the rights and interests of communities, giving voices to the marginalized and acting as intermediaries and bridges between them and wider communities.

Nonetheless, volunteerism requires investment - in the creation of an enabling environment, training, organizational and technical expenses, equipment, removal of obstacles, protection, and so on [Global Review on Volunteering, 2015].

Formally organized and managed volunteering has evolved over the past few years, es-

торуую может предоставить ассоциация. [Médecins Sans Frontières/Doctors Without Borders, 2015].

Нет сомнений в том, что волонтерство может принести ощутимые результаты, но они будут реализованы только при наличии политической поддержки на местном и глобальном уровне. Учитывая способность добровольцев достигать и наращивать потенциал в общинах, которые зачастую трудно достичь другими способами, и наличие разнообразных форм этого движения, эксперты считают, что волонтерство будет иметь решающее значение для достижения целей в области устойчивого развития, например, цели 2 - ликвидация голода, обеспечение продовольственной безопасности, а также улучшение питания. Участие местных волонтеров может значительно повлиять на развитие инициативы, и, таким образом, добровольческое движение может способствовать активизации местных органов власти и учреждений. Добровольцы могут быть активными сторонниками защиты прав и интересов различных групп людей, высказывать свое мнение

pecially in the field of social welfare and health care. The emphasis on managerial leadership style in volunteering and the associated trend of professionalizing work with volunteers overlaps with the nature of formally organized social work.

Volunteer management is becoming an important issue for national societies, and it is increasingly being included in strategic development plans for society. On December 30, 2016, Kazakhstan adopted a law on volunteer activities, which establishes the legal framework, goals and objectives, principles, forms, and types, as well as measures to support volunteer activities.

For a national society, efforts to develop volunteering are long-term investments and commitments. Kazakhstan has begun an analysis of the current state of development and support for voluntary movements. It is about monitoring organizations, as well as the current practice of planning and organizing various programs and activities carried out by volunteers. The importance of the initiative lies in the fact that it gives rise to the creation of an enabling environment for volunteering through raising awareness of the importance of volunteering, effective humanitarian assistance. Probably, it is not surprising that youth volunteer organizations, especially those participating in events of national importance, such as EXPO, Universiade, commemorative flash mobs, etc., will be prioritized for support, including funding.

Meanwhile, volunteers in Kazakhstan are implementing many useful, less visible, but no less socially significant cases. Members of the Rina.kz movement are a volunteer organization that searches for missing people in Kazakhstan. They work in 32 cities of

**VOLUNTEERS
DO MORE THAN
JUST PROVIDE
SERVICES, THEY HELP
STRENGTHEN SOCIAL
SUSTAINABILITY,
THEY DEVELOP
SOCIAL COHESION
AND PARTICIPATE IN
THE FORMATION OF
CIVIL SOCIETIES, AND
IN ADDITION, THEY
FIERCELY PROTECT
VULNERABLE PEOPLE**

**ВОЛОНТЕРЫ
ДЕЛАЮТ БОЛЬШЕ,
ЧЕМ ПРОСТО
ПРЕДОСТАВЛЕНИЕ
УСЛУГ, ОНИ
ПОМОГАЮТ
УКРЕПИТЬ
СОЦИАЛЬНУЮ
УСТОЙЧИВОСТЬ,
ОНИ РАЗВИВАЮТ
СОЦИАЛЬНУЮ
СПЛОЧЕННОСТЬ
И УЧАСТВУЮТ В
ФОРМИРОВАНИИ
ГРАЖДАНСКОГО
ОБЩЕСТВА, И,
КРОМЕ ТОГО,
ОНИ ЯРОСТНО
ЗАЩИЩАЮТ
УЯЗВИМЫХ ЛЮДЕЙ**

ние об ущемленных и выступать в качестве посредников между ними и более широкими сообществами. Тем не менее, волонтерство требует инвестиций - в создание благоприятной среды, обучение, организационные и технические расходы, оборудование, устранение препятствий, защиту и так далее. [Global Review on Volunteering, 2015].

За последние несколько лет сформировалась организованная и управляемая волонтерская деятельность, особенно в области социального обеспечения и здравоохранения. Акцент на стиле управленческого лидерства в волонтерстве и связанной с этим тенденции профессионализации работы с волонтерами частично совпадает по характеру с официально организованной социальной работой.

Управление добровольческими движениями становится важной проблемой для национальных обществ, и оно все чаще включается в стратегические планы развития государства. 30 декабря 2016 года в Казахстане был принят закон о волонтерской деятельности, который устанавливает правовые рамки, цели и задачи, принципы, формы и виды, а также меры по поддержке волонтерской деятельности.

Для общества усилия по развитию добровольчества являются долгосрочными инвестициями и обязательствами. Казахстан начал анализ текущего состояния развития и поддержки общественных движений. Речь идет о мониторинге организаций, а также о текущей практике планирования и организации различных программ и мероприятий, проводимых волонтерами. Значимость этой инициативы заключается в том, что она порождает создание благоприятных условий для добровольчества путем

the country and cooperate with volunteers from Uzbekistan, Turkey, and Russia. Their pages are in all social networks. Although this organization is not officially registered, all units are supervised through Whatsapp. There are no fees for leaflets and transport. If members of the group have gathered to search, then food, money for travel and everything that may be needed to search for a stranger - at their own expense. Unfortunately, people disappear every day, it happens that many searches are closed after the statute of limitations, but volunteers publish announcements, even if a person disappeared 10 years ago. There are a lot of cases when the search team members find the missing person, and many caring people help them in the mass search. They provide special vehicles, boats, flashlights and even rubber boots for carding

повышения осведомленности о важности добровольческой и эффективной гуманитарной помощи. Вероятно, неудивительно, что молодежные волонтерские организации, особенно те, которые участвуют в мероприятиях общегосударственного значения, таких как ЭКСПО, Универсиада, памятные флешмобы и т. Д., будут приоритетными в плане их поддержки, включая финансирование. Между тем, волонтеры в Казахстане реализуют множество полезных, менее заметных, но не менее социально значимых дел. Участники движения Rina.kz - это волонтерская организация, которая ищет пропавших людей в Казахстане. Они работают в 32 городах страны и сотрудничают с волонтерами из Узбекистана, Турции и России. Их страницы есть во всех социальных сетях. Хотя эта

hard-to-reach parts of the forest [The Village Kazakhstan, 2018]

For them, being a volunteer means sacrificing time and energy to save someone's life, to find someone and sometimes risk losing yourself. People from different spheres are trying to make their own contribution in order to preserve human values. This is the essence of a human being.

To realize their need to be useful, people just have to find like-minded people among those who live nearby. Sometimes it is difficult to pass by someone else's grief. And what else is very important, if today you help someone, then tomorrow maybe other people will help you. Now the Internet provides tremendous opportunities: through any search on social networks, it is easy to find people who are already doing something, find volunteers and connect to them. In the Charity Aruzhan Sain Foundation, there are people who can do something with their own hands. For example, massage for children with cerebral palsy. The surgeon circumcises boys from poor families and orphanages for free. Next to him, oculists, dentists, lawyers, psychologists, and teachers also work for free. An elderly person every week comes to children at the center "Autism can be defeated!" and plays African drums. Here everyone just does what he can and the way he wants [Kruglova, 2018].

There is a very subtle and important moment in the volunteer movement - it must be accomplished from the heart, and not under the pressure of organizational and administrative plans and measures. It's hard to do good on the orders, I hope that the committees and officials responsible for working with volunteer organizations, understand this. Volunteering is an act of free will of a free person.

FOR A NATIONAL SOCIETY, EFFORTS TO DEVELOP VOLUNTEERING ARE LONG-TERM INVESTMENTS AND COMMITMENTS

ДЛЯ ОБЩЕСТВА УСИЛИЯ ПО РАЗВИТИЮ ДОБРОВОЛЬЧЕСТВА ЯВЛЯЮТСЯ ДОЛГОСРОЧНЫМИ ИНВЕСТИЦИЯМИ И ОБЯЗАТЕЛЬСТВАМИ

организация официально не зарегистрирована, все подразделения контролируются через Whatsapp. Там нет платы за листовки и транспорт. Если члены группы собрались для поиска, то еда, деньги для путешествий и все, что может понадобиться для поиска незнакомого человека - за свой счет. К сожалению, люди исчезают каждый день, бывает так, что многие поиски закрываются после истечения срока давности, но добровольцы публикуют объявления, даже если человек исчез 10 лет назад. Есть много случаев, когда члены поисковой команды находят пропавшего без вести, и много неравнодушных людей помогают им в массовом поиске. Они предоставляют специальные транспортные средства, лодки, фонарики и даже резиновые сапоги для проезда по труднодоступным частям леса. [The Village Kazakhstan, 2018]

Для них быть волонтером означает жертвовать временем и энергией, чтобы спасти чью-то жизнь, найти кого-то, а иногда рисковать потеряться самому. Люди из разных сфер пытаются внести свой вклад в сохранение человеческих ценностей. Это суть человека. Чтобы понять, что им нужно быть полезными, людям просто нужно найти единомышленников среди тех, кто живет поблизости. Иногда трудно пройти мимо чужого горя. И что еще очень важно, если сегодня вы кому-то поможете, то завтра, может быть, другие люди помогут вам. В наше время Интернет предоставляет огромные возможности: с помощью любого поиска в социальных сетях легко найти людей, которые уже что-то делают, найти добровольцев и подключиться к ним. В благотворительном фонде Аружан Саин есть люди, которые что-то делают «по зову

души». Например, массаж для детей с церебральным параличом. Хирург бесплатно делает обрезание мальчикам из бедных семей и детских домов. Там же бесплатно работают окулисты, стоматологи, юристы, психологи и учителя. Пожилой человек каждую неделю приходит к детям в центр «Аутизм победим!» и играет для них на африканских барабанах. Каждый просто делает то, что он может, и так, как он хочет [Круглова, 2018].

В волонтерском движении есть очень тонкий и важный момент – им нужно заниматься от души, а не под давлением организационных и административных планов и мер. Сложно делать добро по приказу, хочется надеяться, что комитеты и чиновники, ответственные за работу с волонтерскими организациями, это понимают. Волонтерство – это акт свободной воли свободного человека.

THERE IS A VERY SUBTLE AND IMPORTANT MOMENT IN THE VOLUNTEER MOVEMENT - IT MUST BE ACCOMPLISHED FROM THE HEART, AND NOT UNDER THE PRESSURE OF ORGANIZATIONAL AND ADMINISTRATIVE PLANS AND MEASURES

В ВОЛОНТЕРСКОМ ДВИЖЕНИИ ЕСТЬ ОЧЕНЬ ТОНКИЙ И ВАЖНЫЙ МОМЕНТ – ИМ НУЖНО ЗАНИМАТЬСЯ ОТ ДУШИ, А НЕ ПОД ДАВЛЕНИЕМ ОРГАНИЗАЦИОННЫХ И АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПЛАНОВ И МЕР

References:

1. Brozmanová Gregorová, Alžbeta et Stačoš, Marek (2014). Volunteering in the Context of Social Work – Historical Connection and Perspectives. Retrieved from Historia i Polityka. - #12 (19). Accessed on 10.03.2019.
2. Global Review on Volunteering (2015). International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Retrieved from https://www.ifrc.org/Global/Publications/volunteers/1301100-Global-Review-on-Volunteering-Report_EN.pdf. Accessed on 10.03.2019.
3. Kruglova, Dana (2018). Aruzhan Sain: I am absolutely not ready to take the chair of the children's ombudsman. Retrieved from <https://informburo.kz/interview/aruzhan-sain-ya-kategoricheski-ne-gotova-zanimat-kreslo-detskogo-ombudsmana.html>. Accessed on 12.03.2019.
4. Médecins Sans Frontières/Doctors Without Borders (MSF) (2015). Retrieved from <https://www.doctorswithoutborders.org/who-we-are/principles/charter>. Accessed on 12.03.2019.
5. The Village Kazakhstan (2018). Most of the children's loss occurs through the fault of parents.
6. Retrieved from <https://www.the-village.kz/village/people/people/2593-volontery-ri-na-kz-bolshinstvo-propazh-detey-na-so-vesti-roditeley>. Accessed on 11.03.2019.

ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORUNA YÖNELİK TEHDİTLER

OMIRBEK HANAYIAVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACIЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ҚЫТАЙ-ПӘКІСТАН ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДӘЛІЗІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР

Çin'in Kuşak ve Yol girişiminin en önemli parçası olan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (ÇPEK), Pekin ve İslamabad'ın enerji, güvenlik, ticari-ekonomik ve stratejik çıkarları açısından büyük önem teşkil etmektedir. Çin'in kuzeybatısındaki Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin (SUÖB) Kaşgar kentinden başlayan ÇPEK'in, kara ve demir yolları, petrol ve doğal gaz boru hatlarıyla Pakistan'ın Hint Okyanusu kıyısındaki Gvadar limanına kadar ulaşması beklenmektedir. Şimdiye kadar 62 milyar dolardan fazla yatırım yapılan ÇPEK, Çin ve Pakistan arasındaki ticaret, yatırım, enerji, ulaşım, sanayi bölgesi ve altyapı alanlarını kapsayan çok boyutlu işbirliği girişimidir.

ÇPEK, uzun yıllardır stratejik ortak olan Çin ve Pakistan'ın bölgesel ve küresel jeoekonomik ve jeostratejik menfaatlerini de yansıtmaktadır. Çin, koridorun başlangıç noktasında Kaşgar Özel Ekonomik Bölgesi'ni kurmanın yanı sıra koridorun son noktası olan Gvadar limanının yapımını da üstlenmiştir ve 43 yılına kiralamıştır. Dolayısıyla Çin, uluslararası enerji taşımacılığında stratejik öneme sahip olan Hürmüz Boğazı'na yakın Gvadar limanını kullanarak, hem SUÖB'nin denize çıkışını ve ekonomik kalkınmasını sağlamayı, hem de stratejik ortağı olan Pakistan'la ve diğer Ortadoğu ülkeleriyle ticari, ekonomik ve enerji işbirliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Pakistan ise, ÇPEK çerçevesinde ülkenin enerji ve ulaşım altyapısını güçlendirmenin yanı sıra, özellikle Belucistan ve Gilgit-Baltistan gibi eyaletlerinin ekonomik kalkınmasını ve istikrarının korunmasını amaçlamaktadır.

Қытайдың «Белбеу және жол» бастамасының маңызды бір бөлігі саналатын Қытай-Пәкістан экономикалық дәлізі (ҚПЭД), Пекин мен Исламабадтың энергетикалық, қауіпсіздік, сауда-экономикалық және стратегиялық мүдделері тұрғысынан ерекше маңызға ие. ҚПЭД жобасы Қытайдың солтүстік-батысындағы Шыңжаң Ұйғыр автономиялық районының (қысқаша Шыңжаң) Қашғар қаласынан басталып, автожол және теміржол желілері, мұнай және табиғи газ құбырлары арқылы Пәкістанның Үнді мұхиты жағалауындағы Гвадар портына дейін жалғасады. Қазірге дейін 62 млрд. доллардан астам инвестиция салынған ҚПЭД - Қытай мен Пәкістан арасындағы сауда, инвестиция, энергетика, көлік, индустриялық аймақ және инфрақұрылым жобаларын қамтитын көп жақты ынтымақтастық бастамасы болып табылады.

ҚПЭД-тің астарында ұзақ жылдар бойы стратегиялық әріптестер болып келген Қытай мен Пәкістанның аймақтық және жаһандық геοэкономикалық және геοстратегиялық мүдделері жатыр. аталмыш Дәліздің басталу нүктесінде Қашқар арнайы экономикалық аймағын (ҚАЭА) құрған Қытай, дәліздің соңғы нүктесінде Гвадар портының құрылысын жаңартып, оны 43 жылға жалға алды. Сөйтіп, Қытай халықаралық энергетика тасымалында стратегиялық маңызы бар Гвадар портын пайдалана отырып, бір жағынан Шыңжаңның теңізге шығу жолы мен экономика-

Гүнүмүзде ÇPEK kapsamında gerçeleştirilmesi öngörülen 51 önemli projenin 10'ı tamamlanmışken, 12'si ise devam etmektedir. ÇPEK kapsamındaki gelişmeler ekseninde, Çin-Pakistan arasındaki ekonomik işbirliği ve stratejik ortaklık gün geçtikçe güçlenmektedir. Örneğin, Çin, 3 yıldır Pakistan'ın en büyük ticaret ortağı ve 4 yıldır en büyük yatırımcısı durumundadır. 2017 yılında Çin-Pakistan ikili ticaret hacmi ilk defa 20 milyar doları aşmış ve Çin'in Pakistan'a sağladığı doğrudan yabancı yatırım 5.72 milyar dolar olmuştur. [1]

Fakat ÇPEK çerçevesindeki olumlu gelişmelere rağmen, ÇPEK'e yönelik tehditlerin de mevcut olduğu söylenmelidir. Bu bağlamda, özellikle ÇPEK'in güvenliği üzerinde çeşitli tehditlerin varlığı dikkat çekmektedir. Çünkü bir yandan söz konusu koridorun başlangıç noktası olan SUÖB Çin açısından; diğer yandan da geçiş hattında bulunan Gilgit-Baltistan ve koridorun son noktası olan Belucistan ise Pakistan açısından, ekonomik olarak gelişmemiş olmanın yanı sıra, terör ve ayrılıkçı eylemlerin yayıldığı bölgeler olarak bilinmektedir. Dolayısıyla, söz konusu bölgelerdeki istikrarsızlık, dini ve etnik çatışmalar, terör saldırıları ile açık veya örtülü tehditler, ÇPEK'i olumsuz yönde etkileme riski taşımaktadır.

İlk olarak, ÇPEK'in başlangıç noktası olan SUÖB, güvenlik ve istikrarın sağlanması açısından Çin'in en büyük endişelerinden biridir. Çünkü enik Uygurların çoğunlukla yaşadığı SUÖB'de 1950'lerden beri etnik çatışmalar ve terör saldırıları çeşitli düzeylerde hala devam etmektedir. Bu durum, ÇPEK'in güvenliğini de olumsuz yönde etkileyebilir. Ancak, 1986'dan beri Çin ve Pakistan arasındaki önemli ulaşım ve ticaret kanallarının biri olan Karakorum karayolu SUÖB'deki Kaşgar kentinden başladığı gibi, ÇPEK kapsamındaki Çin-Pakistan Demiryolu ve

**ÇİN-PAKİSTAN
EKONOMİK
KORİDORU, PEKİN
VE İSLAMABAD'IN
ENERJİ, GÜVENLİK,
TİCARİ-EKONOMİK VE
STRATEJİK ÇIKARLARI
AÇISINDAN BÜYÜK
ÖNEM TEŞKİL
ETMEKTEDİR**

**ҚЫТАЙ-ПӘКІСТАН
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ДӘЛІЗІ, ПЕКИН МЕН
ИСЛАМАБАДТЫҢ
ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ,
ҚАУІПСІЗДІК,
САУДА-
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ЖӘНЕ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ
МҮДДЕЛЕРІ
ТҰРҒЫСЫНАН
ЕРЕКШЕ МАҢЫЗҒА
ИЕ**

лық дамуын қамтамасыз етуді, енді бір жағынан стратегиялық әріптесі саналатын Пәкістанмен және басқа да Таяу Шығыс елдерімен сауда-экономикалық және энергетикалық ынтымақтастығын нығайтуды көздейді. Ал, Пәкістан Шыңжаң шеңберінде энергетикалық және көлік инфрақұрылымын дамытумен қатар, Белужстан және Гилгит-Балтистан сияқты провинцияларының экономикалық дамуын және тұрақтылығын сақтауға мақсат етеді.

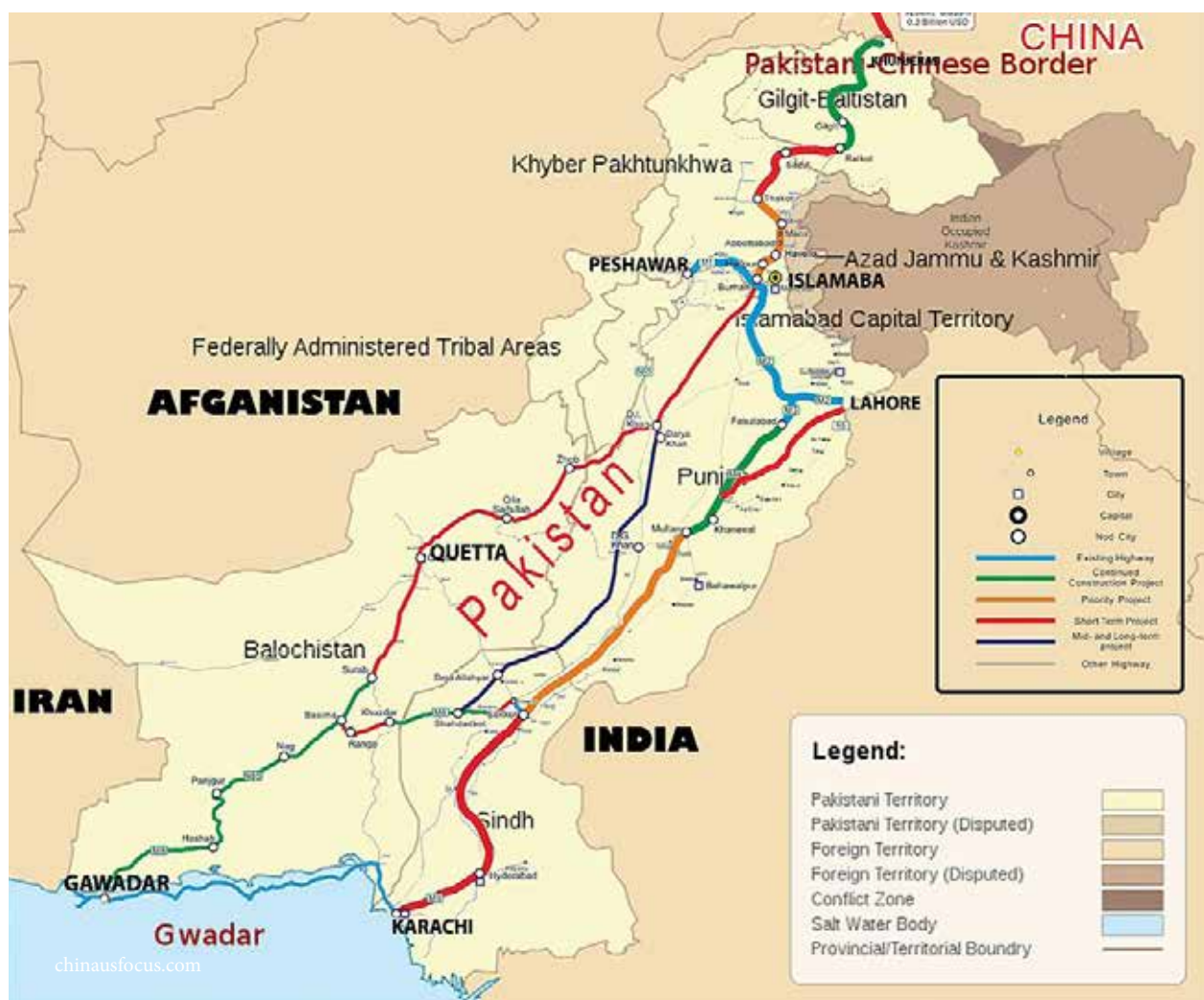
Қазірге таңда ҚПЭД шеңберінде іске асырылуы жоспарланған 51 маңызды жобаның 10-ы аяқталып, 12-і әлі де жалғасуда. ҚПЭД аясында Қытай мен Пәкістан арасындағы экономикалық ынтымақтастық пен стратегиялық әріптестік күн сайын күшеюде. Мысалы, Қытай үш жыл бойы Пәкістанның ең ірі сауда серіктесі және төрт жыл бойы ең ірі инвесторы болды. 2017 жылы Қытай мен Пәкістан арасындағы екіжақты сауда көлемі алғаш рет 20 млрд. доллардан асты, ал Қытайдың Пәкістанға тікелей шетелдік инвестициялары 5,72 млрд. долларды құрады. [1]

Дегенмен, ҚПЭД аясындағы оң өзгерістерге қарамастан, ҚПЭД-ке төнетін қауіп-қатерлердің бар екенін айтуға болады. Осы тұрғыда, әсіресе, ҚПЭД-тің қауіпсіздігіне қатысты әртүрлі қауіп-қатерлер ойға оралады. Бір жағынан, дәліздің басталу нүктесі болып табылатын Шыңжаң Қытай тұрғысынан, дәліз еңдей өтетін Гилгит-Балтистан мен соңғы нүктесі саналатын Белужстан Пәкістан тұрғысынан экономикалық жағынан дамымаған, сондай-ақ, терроризм мен сепаратистік оқиғалар жиі орын алатын аймақтар ретінде белгілі. Сондықтан, осы аймақтардағы тұрақсыздық, діни және этникалық қақтығыстар, террористік шабуылдар және басқа ашық немесе жа-

Çin-Pakistan enerji boru hatları projeleri de Kaşgar'dan başlamaktadır. Bu yüzden de Çin, Kaşgar Özel Ekonomik Bölgesi'nin konuşlandığı Kaşgar'ı gerek ÇPEK açısından, gerekse bölgesel işbirliği açısından ticari, ekonomik, finans, lojistik ve teknik işbirliği merkezi olarak geliştirmeye çaba harcamaktadır. Bu çerçevede, başta Kaşgar olmak üzere tüm SUÖB'nin güvenlik ve istikrar durumu, ÇPEK'i doğrudan etkileyebilecek özelliğe sahiptir. Diğer yandan, Pekin yönetiminin SUÖB'deki güvenlik ve istikrarı sağlamaya yönelik politikasının dengeli olup olmaması da ÇPEK'i etkileyebilir. Örneğin, Çin'in özellikle son yıllarda SUÖB'nin güvenlik ve istikrarını sağlama amacıyla sert önlemler almasından dolayı bölgenin sosyal ve ekonomik ortamının kısıtlanmasının, Çin-Pakistan arasındaki dış

сырын қауіп-қатерлер ҚПЭД-ке теріс әсер етуде немесе теріс әсер етуі мүмкін.

Ең әуелі, ҚПЭД-тің басталу нүктесіндегі Шыңжаңның қауіпсіздігі мен тұрақтылығын сақтау Қытайды алаңдатқан басты мәселелердің бірі болып отыр. Негізінен этникалық ұйғырлар шоғырлы қоныстанған Шыңжаңда 1950 жылдан бері этникалық қақтығыстар мен террористік шабуылдар түрлі деңгейде әлі де жалғасып келеді. Бұл жағдай ҚПЭД-тің қауіпсіздігіне теріс әсер етуі мүмкін. Сондай-ақ, 1986 жылдан бері Қытай мен Пәкістан арасындағы маңызды тасымал және сауда арналарының бірі болып келген Каракорум тас жолы мен Шыңжаңдағы Қашқар қаласына бастаса, ҚПЭД аясындағы Қытай-Пәкістан теміржолы мен Қытай-Пәкістан мұнай және табиғи газ құ-

ticaret dynamiklerine olumsuz etki yarattığı söylenebilir. Örneğin, Çin-Pakistan ikili ticaret hacminin önemli bir kısmını oluşturan SUÖB-Pakistan dış ticaret hacmi 2018'de 1.698 milyar dolar olarak bir önceki yıla göre %44.8 azalmışken, buna paralel olarak Çin-Pakistan ticaret hacmi de %5 azalışla 19.08 milyar dolara inmiştir. [2]

Çin-Pakistan Karakorum karayolu üzerindeki Khunjerab Geçidi'nin bulunduğu ve ÇPEK'in geçiş noktası olan Gilgit-Baltistan'da, ÇPEK'in en önemli projelerinden biri olan Moqpondass Özel Ekonomik Bölgesi de yer almaktadır. [3] Ancak Gilgit-Baltistan, sorunlu Keşmir bölgesinde bulunmasıyla, ÇPEK açısından olası bir tehdit kaynağı sayılabilir. Zira, son yıllarda Gilgit-Baltistan'da yerel kökten dinci örgütler tarafından silahlı terör saldırıları da gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Haziran 2013'de bölgede yapılan bir terör saldırısında 3 Çinli turist dâhil olmak üzere 10 kişi öldürülmüştür. [4] Ayrıca, ÇPEK'in Keşmir'in en sıcak noktası olan Azad Keşmir bölgesini de kapsamı, koridora yönelik tehditleri artırmaktadır. ÇPEK çerçevesinde Azad Keşmir'de yapılması beklenen Mirpur Özel Ekonomik Bölgesi de bölgedeki istikrarsızlık ve son gelişmelerden dolayı tehlike altındadır denilebilir. [5] Çünkü Pakistan ve Hindistan arasında 1947'den beri tartışılan ve 1965 ile 1999'da Pakistan-Hindistan savaşlarına neden olan Keşmir sorunu, Şubat 2019'da yaşanan terör saldırısı sebebiyle iki ülkeyi bir kez daha savaşın eşiğine kadar sürüklemiştir. [6] 1963'den itibaren Keşmir'in yüzde %20'sine hâkim bulunan Çin'in 1965 ve 1999'daki söz konusu savaşlarda ve daha sonrasında, Keşmir sorunu bağlamında Hindistan'a karşı Pakistan'ı desteklediği dikkate alındığında, Keşmir'deki son gelişmelerin Çin'i ve ÇPEK'i etkilememesi mümkün değildir. Güneydoğu Asya'nın iki nükleer gücü durumundaki Pakistan ve Hindistan'ı sık sık karşı karşıya getiren

**ÇPEK, UZUN
YILLARDIR STRATEJİK
ORTAK OLAN ÇİN
VE PAKİSTAN'IN
BÖLGESEL VE KÜRESEL
JEOEKONOMİK
VE JEOSTRATEJİK
MENFAATLERİNİ DE
YANSITMAKTADIR**

**ҚПЭД-ТІҢ
АСТАРЫНДА ҰЗАҚ
ЖЫЛДАР БОЙЫ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ
ӘРІПТЕСТЕР БОЛЫП
КЕЛГЕН ҚЫТАЙ
МЕН ПӘКІСТАННЫҢ
АЙМАҚТЫҚ ЖӘНЕ
ЖАҒАНДЫҚ
ГЕОЭКОНОМИКА-
ЛЫҚ ЖӘНЕ
ГЕОСТРАТЕГИЯЛЫҚ
МҮДДЕЛЕРІ ЖАТЫП**

бырлары да Қашқардан басталды. Осыған байланысты, Қытай билігі ҚАЗА орналасқан Қашқарды әрі ҚПЭД тұрғысынан, әрі аймақтық ынтымақтастық тұрғысынан маңызды сауда-экономикалық, қаржылық, логистикалық және техникалық ынтымақтастық орталығы ретінде дамытуға күш салуда. Осы себепті, әсіресе, Қашқарды қамтыған тұтас Шыңжаңның қауіпсіздігі мен тұрақтылығы ҚПЭД-ке тікелей ықпал етуі ықтимал. Екінші жағынан, ресми Пекиннің Шыңжаңдағы қауіпсіздік пен тұрақтылықты қамтамасыз етуге бағытталған саясатының үйлесімді болу-болмауы да ҚПЭД-ке әсер етуі мүмкін. Мысалы, соңғы жылдары Қытай билігінің Шыңжаңның қауіпсіздігі мен тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін қатаң шаралар қабылдауы салдарынан аймақтың әлеуметтік және экономикалық жағдайының нашарлауы, Қытай мен Пәкістан арасындағы сыртқы сауда айналымына теріс әсерін тигізгенін атап өткен жөн. Мысалы, Қытай мен Пәкістан арасындағы екіжақты сауда көлемінің маңызды бөлігін құрайтын Шыңжаң-Пәкістан арасындағы сыртқы сауда көлемі 2018 жылы 1,698 млрд. доллар ғана болып, 2017 жылмен салыстырғанда 44,8%-ға құлдыраса, Қытай мен Пәкістан арасындағы екіжақты сауда көлемі де 5%-ға азайып, жылы 19,08 млрд. долларды ғана құрады [2].

Каракорум тас жолындағы Хунжераб өткелі орналасқан әрі ҚПЭД еңдей өтетін Гилгит-Балтистанда ҚПЭД-тің ең маңызды жобаларының бірі Мокпондас арнайы экономикалық аймағы бар. Алайда, Гилгит-Балтистанның проблемалы Кашмир аймағында орналасуы ҚПЭД тұрғысынан елеулі қауіп болып саналады. Өйткені, соңғы жылдары Гилгит-Балтистанда жергілікті әсіре діни ұйымдар тарапынан тер-

ve nükleer güce sahip olmaya ek olarak dünyanın yükselen gücü durumundaki Çin'in de müdahil olduğu Keşmir sorunu çözülmediği müddetçe, ÇPEK için tehditler var olmaya devam edecektir.

Nitekim ÇPEK'in son noktası olan Gvadar limanının güvenliğini sağlanması da, hem Pakistan'ı hem de Çin'i endişelendiren bir sorundur. Çünkü Gvadar limanı, ÇPEK açısından çok önemli bir yere sahiptir. Gvadar limanının günlük 13 milyon varil petrol geçişi yapılan Hürmüz Boğazı'na yakınlığı, enerjisinin büyük bir kısmını ithal eden Çin'in bu limana büyük önem vermesinin ana nedenidir. Ayrıca, Gvadar limanı, Çin'in kuzeybatısındaki SUÖB'nin en kısa yoldan denize çıkışını sağlamaktadır. Pakistan ise, Gvadar limanı ve Gvadar Serbest Ticaret Bölgesi'nin avantajlarını kullanarak Belucistan eyaletinin ekonomik kalkınmasını ve istikrarının korunmasını hedeflemektedir. Belucistan'ın gelişmesine stratejik önem veren İslamabad, Pekin'in ÇPEK çerçevesinde bölgeye ekonomik destek ve yatırım sağlamasına ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda,

рористік шабуылдар жүзеге асырады. Мысалы, 2013 жылғы маусым айында аймақта туылған террорлық шабуылда 3 қытайлық туристті қамтыған 10 адам өлтірілді [4]. Сонымен қатар, ҚПЭД-тің Кашмирдің ең қоламталы нүктесі болып табылатын Азат Кашмир аймағын да қамтуы дәлізге айтарлықтай қауіп төндіреді. ҚПЭД шеңберінде Азат Кашмирде салынуы жоспарланған Мирпур арнайы экономикалық аймағы да Кашмирдегі тұрақсыздық пен соңғы оқиғаларға байланысты қауіпке дүп келіп отыр [5]. Өйткені, Пәкістан мен Үндістан 1947 жылдан бері таласып келе жатқан және 1965 пен 1999 жылдары Пәкістан-Үндістан соғыстарына себеп болған Кашмир мәселесі 2019 жылдың ақпан айындағы террорлық шабуыл салдарынан екі ел арасында тағы да қарулы қақтығысқа түрткі болды [6]. 1963 жылдан бастап Кашмирдің 20%-ына иелік еткен Қытайдың 1965 және 1999 жылдардағы аталмыш соғыстарда және одан кейін де Кашмир мәселесінде Үндістанға қарсы Пәкістанды қолдағанын ескерсек, Кашмирдегі соңғы оқиғалар-

2016'da Çin tarafından 250 milyon dolar yatırım yapılan Gvadar Serbest Ticaret Bölgesi Ocak 2018'de hizmete açılmıştır. Toplam yüzölçümü 923 hektar olarak belirlenen ekonomik bölgenin ilk etapta 25 hektarlık kısmı tamamlanmış; otelcilik, bankacılık, sigorta, finansal kiralama, lojistik, depolama, tahıl ve yağ işleme, balıkçılık ve ev aletleri alanlarında faaliyet gösteren 20'den fazla Pakistanlı ve Çinli şirket kaydedilmiştir. Gvadar Serbest Ticaret Bölgesi tamamlandığında 400'den fazla şirketi barındırması ve dolayısıyla 38 binden fazla Pakistan vatandaşına iş fırsatı sağlaması beklenmektedir. [7] Gvadar Serbest Ticaret Bölgesi dâhil Gvadar limanının gelişmesi, özelde Belucistan eyaletinin genelde Pakistan'ın sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacaktır.

Ama ÇPEK açısından büyük önem taşıyan Gvadar limanının karşılaştığı olası tehditler de büyüktür. Çünkü Belucistan eyaleti, Pakis-

дың Қытайға және ҚПЭД-ке әсер етпеуі мүмкін емес. Оңтүстік-шығыс Азияның екі ядролық күші саналатын Пәкістан мен Үндістанның қақтығысына себеп болған, сондай-ақ, ядролық күшке ие әрі әлемдік державаға айналып келе жатқан Қытай да араласып отырған Кашмир мәселесі шешілмейінше, ҚПЭД-ке төнетін қауіп-қатер де жалғаса бермек.

Сонымен қатар, ҚПЭД-тің соңғы аялдамасы болып табылатын Гвадар айлағының қауіпсіздігін қамтамасыз ету де Пәкістан мен Қытайды бірдей алаңдатқан мәселе. Себебі, Гвадар айлағы ҚПЭД үшін өте маңызды. Әсіресе, Гвадар портының тәулігіне 13 млн. баррель мұнай тасымалданып жатқан Хормуз бұғазына жақындығы энергетикалық қажеттілігі импортқа тәуелді Қытайдың осы портқа ерекше көңіл бөлуінің басты себебі болып табылады. Сонымен қатар, Гвадар порты Қытайдың сол-

tan'ın en yoksul bölgesi olmanın yanı sıra, terör ve ayrılıkçı eylemlerin yayıldığı da bir bölgedir. Bölgede birden çok radikal dinci ve ayrılıkçı örgütler bulunmaktadır. Bunlardan en büyüğü olarak, bölgede Pakistan ve İran topraklarının bir kısmında bağımsız bir Belucistan devleti kurmayı hedefleyen Belucistan Kurtuluş Ordusu (İngilizce kısaltması BLA'dır) bulunmaktadır. BLA, Pakistan tarafından bir terör örgütü olarak ilan edilmiştir. Son yıllarda Belucistan'da Çin'i hedef alan birkaç terör saldırısı da gerçekleşmiştir. Örneğin, Mayıs 2017'de Belucistan'ın Ketta kentinde iki Çin vatandaşı kaçırılıp öldürülmüş, Temmuz 2018'de Toba-No-Haqani'de Pakistan Petrol Şirketi'nin (PPL) Çinli şirket tarafından üstlenilen inşaat projesine bombalı saldırı düzenlenmiştir. [8] [9] Ağustos

udn.com

ÇEŞİTLİ DİN VE KÜLTÜRLERİN KAYNAŞTIĞI BÖLGELER OLAN SUÖB, GİLGİT-BALTİSTAN, AZAD KEŞMİR VE BELUÇİSTAN'DAKİ DİNİ VEYA ETNİK ÇATMA, AYRILIKÇILIK VE TERÖR SALDIRILARINDAN KAYNAKLANAN İSTİKRARSIZLIK VE GÜVENSİZLİK, ÇPEK'E YÖNELİK BÜYÜK TEHDİTLER OLUŞTURMAKTADIR

ӘР ТҮРЛІ ДІНДЕР МЕН МӘДЕНИЕТТЕР ТОҒЫСҚАН АЙМАҚТАР БОЛЫП ТАБИЛАТЫН ШЫҢЖАҢ, ГИЛГИТ-БАЛТИСТАН, АЗАТ КАШМИР ЖӘНЕ БЕЛУЖСТАНДАҒЫ ДІНИ НЕМЕСЕ ЭТНИКАЛЫҚ ҚАЙШЫЛЫҚТАР МЕН СЕПАРАТИСТІК ЖӘНЕ ТЕРРОРИСТІК ШАБУЫЛДАРДАН ТУЫНДАЙТЫН ТҰРАҚСЫЗДЫҚ ҚПЭД-КЕ ҮЛКЕН ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР ТӨНДІРУДЕ

түстік-батысындағы Шыңжаңның ең қысқа жолдан теңізге шығуын қамтамасыз етеді. Ал, Пәкістан, Гвадар порты мен Гвадар еркін сауда аймағының артықшылықтарын пайдалана отырып, Белужстан провинциясының экономикалық дамуын және тұрақтылығын сақтауды көздейді. Белужстанның дамуына стратегиялық тұрғыдан ерекше мән беріп отырған ресми Исламабад ҚПЭД шеңберінде Пекиннің өңірге экономикалық қолдау көрсетуі мен инвестиция салуын қажет етуде. Осыған байланысты 2016 жылы Қытай инвестиция салған Гвадар еркін сауда аймағы 2018 жылдың қаңтарында қызметін бастады. Жалпы аумағы 923 гектар болатын экономикалық аймақтың алғашқы 25 гектарлық бөлігі аяқталып, қонақ үй бизнесі, банктік қызмет көрсету, сақтандыру, лизинг, логистика, сақтау, астық және мұнай өңдеу, балықшылық және тұрмыстық техника салаларымен айналысатын 20-дан астам пәкістандық және қытайлық компаниялар тіркелген. Гвадар еркін сауда аймағы толық аяқталғаннан кейін 400-ден астам компания орналасып, 38 мыңнан астам Пәкістан азаматына жұмыс мүмкіндіктерін беріледі деп күтілуде [7]. Гвадар еркін сауда аймағын қамтыған Гвадар портының дамуы, нақтап айтқанда Белужстан провинциясының, жалпы алғанда Пәкістанның әлеуметтік және экономикалық дамуына оң ықпал етуі мүмкін.

Бірақ, ҚПЭД тұрғысынан ерекше маңызға ие Гвадар порты дүп келген ықтимал қауіп-қатерлер де үлкен болып отыр. Себебі, Белужстан провинциясы Пәкістандағы терроризм мен сепаратистік әрекеттер кең тараған ең әскериленген аймақ. Аймақта бірнеше әсіре діншіл және сепаратистік ұйымдар бар. Олардың ішіндегі ең ірісі - Пәкістан мен Иранның территориясының бір бөлігінде тәуелсіз Белужстан мемлекетін құру-

2018'de Dalbandin'de Çinli bir şirketin elamanlarının bulunduğu otobüse yapılan bombalı saldırıda 3 Çinli dâhil olmak üzere 6 kişi yaralanmıştır. [10] Kasım 2018'de ise Çin'in Karaçi Konsolosluğu'na silahlı ve bombalı saldırı düzenlenmiştir. [11]

Özet olarak, çeşitli din ve kültürlerin kaynaştığı bölgeler olan SUÖB, Gilgit-Baltistan, Azad Keşmir ve Belucistan'daki dini veya etnik çatışmalar, ayrılıkçılık ve terör saldırılarından kaynaklanan istikrarsızlık ve güvensizlik, ÇPEK'e yönelik büyük tehditler oluşturmaktadır. Buna ek olarak, Taliban, El Kaide ve IŞİD gibi terör örgütlerinin kimi zaman Pakistan'da eylemlerde bulunmaları, ÇPEK'in güvenliğini etkileyebilen olası tehditler olarak ifade edilebilir. ÇPEK'e yönelik artan mevcut ve olası tehditler karşısında Çin ve Pakistan, güvenlik ve terörle mücadele konularında askeri işbirliğini artırmaya çaba göstermektedir. Hat-

ды көздейтін Белужстан азаттық армиясы (BLA). Пәкістан тарапынан BLA террористік ұйым деп танылған. Соңғы жылдары Белужстанда Қытайға бағытталған бірнеше террорлық шабуылдар да орын алды. Мысалы, 2017 жылдың мамыр айында Белужстандағы Кветта қаласында екі қытайлық азамат барымталанып өлтірілсе, 2018 жылдың шілдесінде Тоба-Но-Хақаниде Пакистан мұнай компаниясының (PPL) қытайлық компания тарапынан жүргізіліп жатқан құрылысына бомбамен шабуылы жасалды [8] [9]. 2018 жылдың тамыз айында Далбандинде қытайлық компанияның қызметкерлерін таситын автобусқа бомбамен шабуыл жасалып, 3 Қытай азаматын қамтыған 6 адам жараланған болатын [10]. Ал, 2018 жылдың қарашасында Қытайдың Қарачидегі консулдығына қарулы шабуыл жасалды [11].

ta Pakistan'da CPEC'in güvenliğini sağlanması amacıyla Pakistan ordusu bünyesinde özel bir güvenlik biriminin kurulduğu da bilinmektedir. [12] Pekin ve İslamabad'ın ÇPEK'in güvenliğine ne kadar önem verseler de ÇPEK'e yönelik mevcut ve olası tehditlerin devam edeceği tahmin edilmektedir. Son aylarda dünya gündeminde ön plana çıkan Pakistan-Hindistan gerginliği de ÇPEK'e yönelik yeni tehditleri beraberinde getirebilir.

Қорытып келгенде, әр түрлі діндер мен мәдениеттер тоғысқан аймақтар болып табылатын Шыңжаң, Гилгит-Балтистан, Азат Кашмир және Белужстандағы діни немесе этникалық қайшылықтар мен сепаратистік және террористік шабуылдардан туындайтын тұрақсыздық ҚПЭД-ке үлкен қауіп-қатерлер төндіруде. Сонымен қатар, Талибан, Әл-кайда және ДАИШ сияқты үлкен лаңкестік ұйымдардың кейде Пәкістанда да әрекет етуі, ҚПЭД-тің қауіпсіздігіне әсер етуі мүмкін ықтимал қауіп-қатерлер екенін атуға болады. ҚПЭД дүп келіп отырған немесе ықтимал қауіп-қатерлерге байланысты Қытай мен Пәкістан қауіпсіздік және лаңкестікке қарсы әскери ынтымақтастықты арттыруға күш салуда. Әуелі Пәкістандағы ҚПЭД-тің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін Пәкістан армиясының құрамында арнайы қауіпсіздік бөлімі де құрылды [12]. Ресми Пекин мен Исламабадтың ҚПЭД-тің қауіпсіздігіне барынша мән бергеніне қарамастан, ҚПЭД дүп келіп отырған немесе ықтимал қауіп-қатерлердің жалғаса беретінін болжауға болады. Соңғы айларда әлемнің басты тақырыптарының біріне айналған Пәкістан-Үндістан қақтығысы да ҚПЭД-ке байланысты ықтимал қауіп-қатерлерді тудыруы мүмкін.

PEKİN VE İSLAMABAD'IN ÇPEK'İN GÜVENLİĞİNE HER NE KADAR ÖNEM GÖSTERMESİNE RAĞMEN, ÇPEK'E YÖNELİK MEVCUT VE OLASI TEHDİTLERİN DE DEVAM EDECEĞİ TAHMİN EDİLEBİLİR

РЕСМИ ПЕКИН МЕН ИСЛАМАБАД-ТЫҢ ҚПЭД-ТІҢ ҚАУІПСІЗДІГІНЕ БАРЫНША МӘН БЕРГЕНІНЕ ҚАРАМАСТАН, ҚПЭД ДҮП КЕЛІП ОТЫРҒАН НЕМЕСЕ ЫҚТИМАЛ ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕРДІҢ ЖАЛҒАСА БЕРЕТІНІН БОЛЖАУҒА БОЛАДЫ

Кайнақлар:

1. Çin-Pakistan ekonomik işbirliğinin mevcut durumu (中国巴基斯坦经贸合作简况). Alınan yer: <http://yzs.mofcom.gov.cn/article/t/201902/20190202836079.shtml> Erişim tarihi: 18.03.2019.
2. 2018'de SUÖB'nin dış ticaret analizi (2018年新疆外贸进出口情况分析). Alınan yer: http://news.ctei.cn/trade/jckxx/201902/t20190220_3840906.htm Erişim tarihi: 18.03.2019.
3. Moqpondass SEZ Gilgit-Baltistan. Alınan yer: <http://cpec.gov.pk/project-details/67> Erişim tarihi: 18.03.2019.
4. Special Economic Zone at Mirpur. Alınan yer: <http://cpec.gov.pk/project-details/59> Erişim tarihi: 18.03.2019.
5. Pakistan'da silahlı saldırı: 10 ölü. Alınan yer: <https://www.ntv.com.tr/dunya/pakistan-da-silahlı-saldırı-10-ölü,-SNj3mnAjEq3uWzr6iAyTg> Erişim tarihi: 19.03.2019.
6. Keşmir Krizi: Hindistan ve Pakistan arasındaki gerilim en son yükseldiğinde ne olmuştu? Alınan yer: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47385122> Erişim tarihi: 19.03.2019.
7. Gvadar Pakistan'ın Zhengzhou'yu olmaktadır (瓜达尔正在成为巴基斯坦的“深圳”). Alınan yer: <http://world.people.com.cn/n1/2018/0828/c1002-30255864.html> Erişim tarihi: 19.03.2019.
8. Pakistan Dışişleri Bakanlığı, kaçırılan iki Çin vatandaşının öldürüldüğünü rastladı (巴基斯坦外交部确认两名被绑架的中国公民遇害). Alınan yer: <http://www.chinaqw.com/hqhr/2017/10-31/166536.shtml> Erişim tarihi: 20.03.2019.
9. Pakistan'da Çinli şirketin inşaat projesi bombalı saldırıya uğradı (巴基斯坦一中资企业项目遭遇爆炸袭击). Alınan yer: http://www.sohu.com/a/239384466_100080233 Erişim tarihi: 20.03.2019.
10. Pakistan'da Çinli mühendisleri taşıyan otobüs bombalı saldırıya uğradı (巴基斯坦一载有中国人的车队遇袭). Alınan yer: http://www.xinhuanet.com/world/2018-08/11/c11232564_52.htm Erişim tarihi: 20.03.2019.
11. Pakistan'da Çin Konsolosluğuna bombalı ve silahlı saldırı. Alınan yer: <https://tr.sputniknews.com/asya/201811231036287856-pakistan-cin-konsoloslugu-patlama/> Erişim tarihi: 20.03.2019.
12. ARMY CREATES ONE CHINA SPECIFIC DIVISION. Alınan yer: <https://web.archive.org/web/20150415100559/http://pakobserver.net/detailnews.asp?id=262013> Erişim tarihi: 25.03.2019.

SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION: RISKS OF EXPANSION

AZHAR SERIKKALIYEVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА: РИСКИ РАСШИРЕНИЯ

Initially, since its inception, the path of the Shanghai Cooperation Organization (SCO) was specific and not similar to any other multilateral political organization. This was the first-ever consolidation initiative by China, Russia, and the Central Asian states. The SCO emerged out of the Shanghai Five, created in 1996 with China, Russia, Kyrgyzstan, Kazakhstan, and Tajikistan as the founding members. In 2001, the Shanghai Five was expanded and renamed as the SCO with the inclusion of Uzbekistan. In 2005, Pakistan, India, Iran, and Mongolia joined as observers.

The alliance of these countries aroused suspicion in the Western states leading them to claim that it embodied the reemerging Cold War era. Thus, the aims and objectives of the organization were interpreted in various ways: from the military bloc to the peacekeeping organization with a humanitarian mission. Some regarded the SCO as an entity promoting economic cooperation, but, according to then SCO Secretary General Rashid Alimov, the institution is not a classic example of economic integration in which maximum unification is achieved by delegating a significant part of sovereign prerogatives to supranational bureaucratic institutions [Alimov, 2017]. In fact, since 2001, the SCO has gone a long way of institutionalization, becoming a systemic mechanism for countering terror-

Изначально, с момента своего создания, путь Шанхайской организации сотрудничества (ШОС) был особенным и не похожим на развитие какой-либо многосторонней политической организации. Это была первая в истории консолидированная инициатива Китая, России и стран Центральной Азии. ШОС была учреждена на основе «Шанхайской пятерки», созданной в 1996 году с участием Китая, России, Кыргызстана, Казахстана и Таджикистана в качестве членов-основателей. В 2001 году «Шанхайская пятерка» была расширена с включением Узбекистана и переименована в ШОС. В 2005 году Пакистан, Индия, Иран и Монголия присоединились в качестве наблюдателей.

Альянс этих стран вызвал подозрение у западных государств, утверждающих, что он воплощал эпоху холодной войны. Таким образом, цели и задачи организации интерпретировались по-разному: от военного блока до миротворческой организации с гуманитарной миссией. Некоторые рассматривали ШОС как субъект, способствующий экономическому сотрудничеству, но, по словам тогдашнего Генерального секретаря ШОС Рашида Алимова, этот институт не является классическим примером экономической интеграции, в которой максимальное объединение достигается путем

ism. The SCO has put at the forefront the solution of security problems that began with the demarcation and delimitation of the borders between the newly independent states of Central Asia and China. Except for the period of their medieval statehoods, the Central Asian countries had no previous practical experience of interaction with China at the diplomatic level under the current international law. Therefore, for them the SCO has become a step-by-step mechanism for developing their own strategy towards China at the multilateral level, since it was more beneficial for them to negotiate in the presence of Russia – their traditional partner and ally, as well as the so-called superpower-counterweight. The main task for China was to prevent the Central Asian states from supporting the separatist movement in Xinjiang, in connection with which the concept of “fighting three evils”, separatism, extremism, and terrorism, was developed. Thus, China has secured the support of the Central Asian countries on the issue of counter-terrorism in the region; moreover, the unprecedented practice of holding joint military exercises “Peaceful Mission” has become possible.

It should be noted that all the activities and concepts within the framework of the SCO are called as peace initiatives. The SCO member states have attempted to increase the functions of the SCO, from the implementation of the SCO Multilateral Trade and Economic Cooperation Program (2003) to proposals for the creation of the SCO Free Trade Zone. However, the issue of the organization's expansion has always remained relevant to the organization. The SCO gradually increased the number of observer states and states with the “dialogue partner” status, but the dilemma was whether to accept new full-fledged

OBVIOUSLY, THE EXPANSION OF THE ORGANIZATION WAS THE RESULT OF THE LENGTHY NEGOTIATIONS, AND, MOST IMPORTANTLY, A CHANGE IN THE CONJUNCTURE OF REGIONAL RELATIONS AMONG THE SCO FOUNDING COUNTRIES

ПРОИЗОШЛО ПЕРВОЕ РАСШИРЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ, КОТОРОЕ, ОЧЕВИДНО, ЯВИЛОСЬ РЕЗУЛЬТАТОМ ДЛИТЕЛЬНЫХ ПЕРЕГОВОРОВ И, САМОЕ ГЛАВНОЕ, ИЗМЕНЕНИЯ КОНЪЮНКТУРЫ РЕГИОНАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СТРАНАМИ-ОСНОВАТЕЛЯМИ ШОС

делегирования значительной части суверенных прерогатив наднациональным бюрократическим институтам [Алимов, 2017]. Фактически, с 2001 года ШОС прошла долгий путь институционализации, став системным механизмом противодействия терроризму. ШОС выдвинула на первый план решение проблем безопасности, которое началось с демаркации и делимитации границ между новыми независимыми государствами Центральной Азии и Китаем. За исключением периода их средневековой государственности, страны Центральной Азии не имели предыдущего практического опыта взаимодействия с Китаем на дипломатическом уровне в соответствии с действующим международным правом. Поэтому для них ШОС стала поэтапным механизмом разработки собственной стратегии в отношении Китая на многостороннем уровне, поскольку им было выгоднее вести переговоры в присутствии России – своего традиционного партнера и союзника, а также так называемой сверхдержавы-противовеса. Главная задача для Китая состояла в том, чтобы помешать государствам Центральной Азии поддержать сепаратистское движение в Синьцзяне, в связи с чем была разработана концепция «борьбы с тремя злами»: сепаратизмом, экстремизмом и терроризмом. Таким образом, Китай заручился поддержкой стран Центральной Азии в вопросе борьбы с терроризмом в регионе; более того, стала возможна беспрецедентная практика проведения совместных военных учений – «Мирная миссия».

Следует отметить, что все мероприятия и концепции в рамках ШОС именуются мирными инициативами. Государства-члены ШОС принимают попытки расширить

members to the SCO. The issue was long delayed and blocked by some of the states. Both China and Russia repeatedly stated that the organization would not incorporate new members despite Pakistan's and India's active campaign for the SCO membership. However, this attitude has changed in recent years; while Moscow supported New Delhi's bid for the membership, Beijing, arguably the main player in the SCO, supported Islamabad's bid. The consensus between China and Russia was reached during the 2015 SCO summit in Ufa, Russia, where the SCO announced its decision to include Pakistan and India as members. In 2016, India and Pakistan signed their commitment memorandums. During the 17th SCO summit in Nur-Sultan in 2017, Pakistan and India were formally accepted as the SCO members [Zeb, 2018]. Thus, this was the first expansion of the organization, which, obviously, was the result of the lengthy negotiations, and, most importantly, a change in the conjuncture of regional relations among the SCO founding countries.

функции ШОС: от реализации Программы многостороннего торгово-экономического сотрудничества ШОС (2003 г.) до предложений о создании зоны свободной торговли ШОС. Однако, вопрос расширения организации всегда оставался актуальным для организации. ШОС постепенно увеличивала число государств-наблюдателей и государств со статусом «партнера по диалогу», но дилемма о принятии новых полноправных членов в ШОС была долгой. Длительный период вопрос был блокирован некоторыми государствами. И Китай, и Россия неоднократно заявляли, что организация пока не заинтересована во включении новых членов, несмотря на активную кампанию Пакистана и Индии по вступлению в ШОС. Однако, это видение изменилось в последние годы: в то время как Москва поддержала заявку на членство от Нью-Дели, Пекин, вероятно, основной игрок в ШОС, поддержал заявку Исламабада. Консенсус между Китаем и Россией был достигнут во время самми-

On June 9-10, 2018, the 18th SCO summit was held in Qingdao. The summit has been marked as the final stage of the organization's expansion, as well as the starting point for further development after such transformation. The location was also of importance, since China has been the engine of organization's development [Cooley, 2018]. Currently, the SCO includes eight full members, four observer states, six dialogue partners, the permanent secretariat in Beijing, and the Regional Anti-Terroristic Structure (RATS) in Tashkent. The Qingdao summit set up new development priorities; it is obvious that China and Russia seek a new geopolitical agenda for the SCO. China always was the main architect of the SCO ideological base. However, the new international environment and China as an emerging superpower made a great influence on the SCO. Chinese President Xi Jinping stated that the SCO countries should stay committed to the Shanghai Spirit, pursue common, comprehensive, cooperative and sustainable security, reject the Cold War mentality and confrontation between blocs, and oppose the practices of seeking absolute security of oneself at the expense of others, so as to achieve security of all [Xinhua, 2018]. Xi Jinping connected these aims with the Chinese concept of the 'Community of Common Destiny', which is a newly established global governance strategy of Beijing.

Thus, over the past 18 years, the SCO has become an authoritative international organization, or, in the language of international experts, an atypical organization or organization of a non-Western type. With the expansion of the organization, the range of internal problems and contradictions within the organization has increased:

**WITH THE
EXPANSION OF THE
ORGANIZATION,
CONTRADICTIONS
OF THE CONCEPT OF
WORLD ORDER AND
SECURITY BETWEEN
THE SCO AND THE
WEST ARE GROWING**

**С РАСШИРЕНИЕМ
ОРГАНИЗАЦИИ
РАЗВИВАЮТСЯ
ПРОТИВОРЕЧИЯ
КОНЦЕПЦИИ
МИРОВОГО
ПОРЯДКА И
БЕЗОПАСНОСТИ
МЕЖДУ ШОС И
ЗАПАДОМ**

та ШОС 2015 года в г.Уфа (Россия), где ШОС объявила о своем решении включить Пакистан и Индию в ряды полноценных членов. В 2016 году Индия и Пакистан подписали меморандумы о вступлении. Во время 17-го саммита ШОС в Нур-Султане в 2017 году Пакистан и Индия были официально приняты в члены ШОС [Зеб, 2018]. Таким образом, произошло первое расширение организации, которое, очевидно, явилось результатом длительных переговоров и, самое главное, изменения конъюнктуры региональных отношений между странами-основателями ШОС.

9-10 июня 2018 года в Циндао состоялся 18-й саммит ШОС. Саммит был отмечен в качестве заключительного этапа расширения организации, а также отправной точки для дальнейшего развития после трансформации. Местоположение саммита также имело большое значение, так как Китай всегда являлся двигателем развития организации [Кули, 2018]. В настоящее время в ШОС входят восемь полноправных членов, четыре государства-наблюдателя, шесть партнеров по диалогу, действует постоянный секретариат в Пекине и Региональная антитеррористическая структура (РАТС) в Ташкенте. Саммит в Циндао определил новые приоритеты развития. Очевидно, что Китай и Россия видят важность в развитии новой геополитической повестки дня для ШОС. Пекин всегда был главным архитектором идеологической базы ШОС. Однако, новые международные условия и Китай, как развивающаяся сверхдержава оказали большое влияние на современную ШОС. Президент Китая Си Цзиньпин заявил, что страны ШОС должны сохранять приверженность «Шанхайского духа», стремиться к общей, всеобъемлю-

- The growing contradictions of the concept of world order and security between the SCO and the West. The SCO adheres to the new security concept based on "mutual trust, mutual benefit, equality and cooperation" and the concept of "an indivisible security space with due regard to the interests of all states without exception" in international relations. According to some Chinese researchers, these concepts are incompatible with the Cold-War mindset of the conservative forces of the West [Mingwen, 2018]. Despite the fact that the SCO member states insist that the SCO is an open regional organization based on the UN principles and is not a military alliance, Western countries continue to insist on the military, as well as the anti-Western, role of the SCO. Thus, some scholars refer to the possibility of defense cooperation within the SCO framework expanding from terrorism to alleged threats posed by the United

щей, основанной на сотрудничестве устойчивой безопасности, отвергать менталитет времен холодной войны и конфронтацию между блоками, а также противостоять практике стремления к абсолютной безопасности одних за счет других, достигая безопасности для всех [Синьхуа, 2018]. Си Цзиньпин связал эти цели с китайской концепцией «Сообщества единой судьбы человечества», которая является недавно разработанной Пекином стратегией глобального управления.

Таким образом, за последние 18 лет ШОС стала авторитетной международной организацией или, выражаясь языком международных экспертов, «нетипичной организацией» или организацией «незападного типа». С расширением организации круг внутренних проблем и противоречий внутри организации увеличился:

States [Weitz, 2018]. Others consider the SCO as a military bloc analogous to NATO, taking into account the SCO military exercises and the negative attitude of its major members towards a possible deployment of NATO military bases in Central Asia [Vinokurov and Libman, 2012].

- Coordinating activities of the SCO member states. The structure of the SCO, the most significant element of which is the RATS, is often characterized as ineffective. However, over the years of its existence, the SCO underwent a process of institutionalization, a negotiating mechanism was established on the most significant issues of Eurasia, and the level of trust among the participating countries increased. At the same time,

OVER THE YEARS OF ITS EXISTENCE, THE SCO UNDERWENT A PROCESS OF INSTITUTIONALIZATION, A NEGOTIATING MECHANISM WAS ESTABLISHED ON THE MOST SIGNIFICANT ISSUES OF EURASIA, AND THE LEVEL OF TRUST AMONG THE PARTICIPATING COUNTRIES INCREASED

ЗА ГОДЫ СВОЕГО СУЩЕСТВОВАНИЯ ШОС ПРОШЛА ПРОЦЕСС ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ, БЫЛ СОЗДАН ПЕРЕГОВОРНЫЙ МЕХАНИЗМ ПО НАИБОЛЕЕ ВАЖНЫМ ВОПРОСАМ ЕВРАЗИИ, И УРОВЕНЬ ДОВЕРИЯ СРЕДИ СТРАН-УЧАСТНИЦ ПОВЫСИЛСЯ

- Растущие противоречия концепции мирового порядка и безопасности между ШОС и Западом. ШОС придерживается новой концепции безопасности, основанной на «взаимном доверии, взаимной выгоде, равенстве и сотрудничестве» и концепции «неделимого пространства безопасности с должным учетом интересов всех без исключения государств» в международных отношениях. По мнению некоторых китайских исследователей, эти концепции несовместимы с мышлением консервативных сил Запада времен холодной войны [Минвен, 2018]. Несмотря на то, что государства-члены ШОС настаивают на том, что ШОС является открытой региональной организацией, основанной на принципах ООН, а не военным союзом, западные страны продолжают настаивать на военной, а также антизападной роли ШОС. Так, некоторые ученые ссылаются на возможность расширения сотрудничества в сфере обороны в рамках ШОС от терроризма до устранения предполагаемых угроз со стороны США [Вейтц, 2018]. Другие рассматривают ШОС как военный блок, аналогичный НАТО, учитывая военные учения ШОС и негативное отношение его основных членов к возможному размещению военных баз НАТО в Центральной Азии [Винокуров и Либман, 2012].

- координация деятельности государств-членов ШОС. Структура ШОС, наиболее значимым элементом которой является РАТС, часто характеризуется как неэффективная. Однако, за годы своего существования ШОС прошла процесс институционализации, был создан переговорный механизм по наиболее важным вопросам Евразии, и уровень доверия среди стран-участниц повысился. В то же вре-

with the acceptance of the new members, the collaborative decision making mechanism can become even less smooth. Moreover, historical disputes and continuing tensions between India and China, as well as India and Pakistan, can have a complex effect on the previously harmonious atmosphere and the Shanghai spirit in the SCO. Obviously, the presence of the new large players can lead to large conflicts of interest. If earlier researchers spoke about the four SCO 'wheels' – security, economy, culture, and education, then under present-day conditions it is important to preserve and organize the work of at least two functions of the organization – security and economy. Even a greater unevenness in the economic development of the participating countries hinders their interaction. The predominantly bilateral format will continue to restrain the development of the SCO.

- According to the Council on Foreign Relations' experts, the inclusion of India and Pakistan creates risks for the cohesiveness of the SCO. The democratic system in India

мя, с принятием новых членов, механизм совместного принятия решений может стать еще менее действенным. Более того, исторические споры и сохраняющаяся напряженность между Индией и Китаем, а также Индией и Пакистаном могут оказывать комплексное влияние на ранее гармоничную атмосферу и «шанхайский дух» в ШОС. Очевидно, что присутствие новых крупных игроков может привести к большим конфликтам интересов. Если ранее исследователи говорили о четырех «колесах» ШОС – безопасности, экономике, культуре и образовании, то в современных условиях важно сохранить и организовать работу как минимум двух функций организации – безопасности и экономики. Помимо этого, большая неравномерность экономического развития стран-участниц препятствует их взаимодействию. Преимущественно двусторонний формат переговоров и сотрудничества будет и впредь сдерживать развитие ШОС.

- По мнению экспертов Совета по меж-

and its close relations with the United States are considerably different from the authoritarian regimes of other SCO members [Piekos and Economy, 2015]. Thus, the organization positioning itself as a 'non-Western world' and opposing color revolutions and 'interference in internal affairs' may also face a value crisis and miscommunication within the member states.

The newly created diversified composition of the SCO brings together the countries with different political systems, international weight and economies. As the SCO member states adhere to non-identical views regarding their goals in the organization, the threat of the emergence of new risks is obvious. Thus, in the face of growing global challenges, the SCO can turn into a "declarative" organization that is unable to work out a joint strategy and promptly counteract external threats. However, the SCO is a useful tool to defuse regional tensions and prevent the spread of separatist and terrorist elements for all members without exception. Even if Chinese and Western scholars have two alternative views on the status and future of the SCO, after the expansion both sides define it as the most prominent Eurasian regional security organization. In this regard, Rashid Alimov summarized the role and place of the SCO as follows: "The SCO is clearly a young organization searching for its development path in a world brimming with challenges and threats. Yet, it has managed to make a worthy place for itself on the world's political map in what, by historical standards, is a short period" [Alimov, 2018]. On the one hand, the enlargement of the organization increases its international recognition and credibility. On the other hand, it raises challenges related to prospects for integration within the SCO and

THE ORGANIZATION POSITIONING ITSELF AS A 'NON-WESTERN WORLD' AND OPPOSING COLOR REVOLUTIONS AND 'INTERFERENCE IN INTERNAL AFFAIRS' MAY ALSO FACE A VALUE CRISIS AND MISCOMMUNICATION WITHIN THE MEMBER STATES

ОРГАНИЗАЦИЯ, ПОЗИЦИОНИРУЮЩАЯ СЕБЯ КАК «НЕЗАПАДНЫЙ МИР» И ВЫСТУПАЮЩАЯ ПРОТИВ ЦВЕТНЫХ РЕВОЛЮЦИЙ И «ВМЕШАТЕЛЬСТВА ВО ВНУТРЕННИЕ ДЕЛА», ТАКЖЕ МОЖЕТ СТОЛКНУТЬСЯ С ЦЕННОСТНЫМ КРИЗИСОМ И НЕДОПОНИМАНИЕМ СРЕДИ ГОСУДАРСТВ-ЧЛЕНОВ

дународным отношениям (США), включение Индии и Пакистана создает риски для сплоченности ШОС. Демократическая система в Индии и ее тесные отношения с США значительно отличаются от авторитарных режимов других членов ШОС [Пиекос и Экономи, 2015]. Таким образом, организация, позиционирующая себя как «незападный мир» и выступающая против цветных революций и «вмешательства во внутренние дела», также может столкнуться с ценностным кризисом и недопониманием среди государств-членов.

Вновь созданный диверсифицированный состав ШОС объединяет страны с разными политическими системами, международным весом и экономикой. Поскольку государства-члены ШОС придерживаются различных взглядов относительно своих целей в организации, угроза появления новых рисков очевидна. Таким образом, перед лицом растущих глобальных вызовов ШОС может превратиться в «декларативную» организацию, которая не может выработать совместную стратегию и своевременно противодействовать внешним угрозам. Тем не менее, ШОС является полезным инструментом для ослабления напряженности в регионе и предотвращения распространения сепаратистских и террористических элементов среди всех без исключения членов. Даже если у китайских и западных ученых есть два альтернативных взгляда на статус и будущее ШОС, после расширения обе стороны определяют его как наиболее выдающуюся евразийскую организацию региональной безопасности. В связи с этим Рашид Алимов резюмировал роль и место ШОС следующим образом: «ШОС - это, очевидно, молодая организация, которая ищет свой путь

the functionality of its institutions. However, the SCO model is still under development and construction, and the political will of the member states could change the structure of the organization and its operation. Obviously, the interest in SCO is growing day by day, while its member states contemplate a new comprehensive model of cooperation between great, middle and small powers in Eurasia.

развития в мире, наполненном вызовами и угрозами. Тем не менее, ей удалось занять достойное место на политической карте мира, в короткий по историческим меркам период» [Алимов, 2018]. С одной стороны, расширение организации повышает ее международное признание и авторитет. С другой стороны, возрастают проблемы, связанные с перспективами интеграции в ШОС и функциональностью ее институтов. Однако, модель ШОС все еще находится в стадии развития и становления, а политическая воля стран-членов может изменить структуру организации и ее деятельность. Очевидно, что интерес к ШОС растет день ото дня, в то время как государства-члены разрабатывают новую всеобъемлющую модель сотрудничества между крупными, средними и малыми державами в Евразии.

References:

1. Alimov, Rashid (2017). The Charter of the Shanghai Organization - the Compass of the Organization. (Hartija Shanhajskoj Organizacii – Kompas Organizacii). Obozrevatel, 6(329), pp.5–14.
2. Alimov, Rashid (2018). The Shanghai Cooperation Organisation: Its role and place in the development of Eurasia. Journal of Eurasian Studies, 9 (2018), pp.114–124.
3. Cooley, Alexander (2018). What's Next for the Shanghai Cooperation Organization? Retrieved from <https://thediplomat.com/2018/06/whats-next-for-the-shanghai-cooperation-organization/>. Accessed on 14.01.2019.
4. Mingwen, Zhao (2018). Shanghai Cooperation Organization: A New Stage, New Challenges, and A New Journey. Retrieved from http://www.cis.org.cn/english/2018-08/10/content_40456539.htm. Accessed on 14.02.2019.
5. Piekos, William, and Elizabeth Economy (2015). The Risks and Rewards of SCO Expansion. Retrieved from <http://cfr.org> Accessed on 24.02.2019.
6. Vinokurov, Evgeny, and Alexander Libman (2012). Eurasian Integration: Challenges of Transcontinental Regionalism. Basingstoke: Palgrave Macmillan. p.57.
7. Weitz, Richard (2018). The SCO and NATO Compared. Retrieved from <https://www.chinausfocus.com/peace-security/the-sco-and-nato-compared>. Accessed on 18.03.2019.
8. Xinhua (2018). Full text of Chinese President Xi Jinping's speech at the 18th SCO Qingdao summit. Retrieved from http://www.xinhuanet.com/english/2018-06/10/c_137244587.htm. Accessed on 10.01.2019.
9. Zeb, Rizwan (2018). Pakistan in the SCO: Challenges and Prospects. Retrieved from <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13496-pakistan-in-the-sco-challenges-and-prospects.html>. Accessed on 18.02.2019.

INDIA-PAKISTAN RELATIONS AMID THE CONFLICT IN KASHMIR

ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ИНДИЙСКО-ПАКИСТАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В УСЛОВИЯХ КОНФЛИКТА В КАШМИРЕ

The air skirmishes in Kashmir, which occurred in mid-February and early March 2019, attracted global attention, as India and Pakistan faced the risk of the incident flaring up into a full-scale war. Even though it is early to speak about the implications of this conflict due to the end of India's current government cycle, it would be interesting to overview the major outcomes of the conflict.

The standoff evolved on February 14, 2019, when a suicide car bombing killed 40 Indian paramilitary Central Reserve Police Force members in the Pulwama area of the Indian-administered part of Kashmir. The Pakistan-based militant group Jaish-e-Mohammed (JeM) claimed the responsibility for the deadliest attack since 2002, while Pakistan's government condemned the attack and denied any involvement [Dawn, 2019a]. In its turn, the Indian government accused Islamabad of providing support to the militant group that is banned in Pakistan but operates openly there. Tensions increased when 12 days later, on February 26, 2019, the Indian Air Force conducted pre-emptive air strikes on the biggest training camp of JeM located in the

**THE AIR SKIRMISHES
IN KASHMIR
ATTRACTED GLOBAL
ATTENTION,
AS INDIA AND
PAKISTAN FACED
THE RISK OF THE
INCIDENT FLARING
UP INTO A FULL-
SCALE WAR**

**ВОЗДУШНЫЕ БОЕ-
СТОЛКНОВЕНИЯ В
КАШМИРЕ
ПРИВЛЕКЛИ
ВНИМАНИЕ ВСЕГО
МИРА, ПОСКОЛЬКУ
ИНДИЯ И ПАКИ-
СТАН ОКАЗАЛИСЬ
ПЕРЕД РИСКОМ
ПЕРЕРАСТАНИЯ
ИНЦИДЕНТА В
ПОЛНОМАСШТАБ-
НУЮ ВОЙНУ**

Воздушные боестолкновения в Кашмире, которые произошли в середине февраля и начале марта 2019 года, привлекли внимание всего мира, поскольку Индия и Пакистан оказались перед риском перерастания инцидента в полномасштабную войну. Хотя еще рано говорить о последствиях этого конфликта из-за того, что в Индии заканчивается период правления нынешнего руководства, тем не менее, будет интересно рассмотреть основные итоги конфликта.

Конфронтация началась 14 февраля 2019 года, когда в результате взрыва автомобиля, управляемого смертником, погибли 40 сотрудников военизированных Сил полиции центрального резерва Индии в округе Пулвама индийской части штата Кашмир. Базирующаяся в Пакистане террористическая организация «Джаиш-е-Мухаммад» («ДжеМ») взяла на себя ответственность за самое смертоносное нападение с 2002 года, в то время как правительство Пакистана осудило атаку, отрицая какую-либо причастность [Dawn, 2019a]. В свою очередь, правительство Индии обвинило Исламабад в оказании поддержки террористической группе, которая,

Pakistani town of Balakot, using air power against Pakistan for the first time since 1971. Even though the Indian officials announced that they had hit a large number of militants, the Pakistani authorities denied any damage, and the open-source satellite imagery indicated "only impacts in the wooded area, with no damage being visible to the surrounding structures" [AlJazeera, 2019]. Islamabad responded to the air raid by shooting down two Indian jets that crossed the Line of Control on February 27, 2019, one falling on the Pakistani side and the other on the Indian side. The tensions almost escalated to an all-out war, but were eased when Pakistan returned captured Indian pilot Abhinandan Varthaman on March 1, 2019, as a peace gesture [AlJazeera, 2019].

Pakistani Prime Minister Imran Khan urged to solve the issue peacefully by stating, "Let's sit together and settle this with talks". He called on India to cooperate after showing Paki-

несмотря на запрет, открыто действует в Пакистане. Напряжение усилилось, когда спустя 12 дней, 26 февраля 2019 года, ВВС Индии нанесли упреждающие воздушные удары по самому большому тренировочному лагерю «ДжеМ», расположенному в пакистанском городе Балакот, впервые с 1971 года применив военную авиацию против Пакистана. Хотя индийские официальные лица объявили, что уничтожили большое количество боевиков, пакистанские власти отрицают какой-либо ущерб, а общедоступные спутниковые снимки показали, что удары были «только по лесопосадке, без нанесения видимых повреждений находящимся поблизости сооружениям» [Al Jazeera, 2019]. Исламабад ответил на воздушный налет, сбив 27 февраля 2019 года два пересекавших Линию контроля индийских самолета, один из которых упал на пакистанской стороне, а другой – на индийской. Противоречия почти переросли в полноценную войну, но ослабли, когда 1 марта 2019 года Пакистан вернул захва-

stan's military response capabilities [Dawn, 2019b]. At the same time, while demonstrating that he can stand up to India, despite a threat of an economic collapse Pakistan is facing, Khan released the Indian pilot to "show his country's moral high ground" [Hasan, 2019]. Meanwhile, Indian Prime Minister Narendra Modi, who is seeking re-election in the upcoming national elections in April-May 2019, responded strongly by stating that "India has been facing the menace of terrorism for years. But there is a big difference now – India will no longer be helpless in the wake of terror" [Twitter, 2019]. Undoubtedly, the recent tensions present a rare political opportunity for Modi, as the public focus has shifted from internal economic problems to national security issues, on which Modi has an advantage. Consequently, Modi is not interested in initiating a dialogue with Islamabad at any level, as it could weaken his domestic support, so he needs to follow his strong response. Therefore, when Pakistani authorities proposed to send a high profile delegation to India for the first meeting after the escalation to finalize the modalities of an opening of the Kartarpur corridor, which would link the Pakistani town Kartarpur with the Indian Gurdaspur district in Punjab, India rejected the proposal and insisted to meet at the border to keep the talks as low profile as possible [Jamal, 2019]. Either way, the intentions of both sides to meet and discuss the current issue is underpinned more in gaining political support, rather than moving toward peace.

Meanwhile, Pakistani authorities arrested 44 suspects, among whom were two prominent JeM members, the brother and son of the organization's leader Masood Azhar. Interior Secretary Azam Suleman Khan has stated that Pakistan will take further

THE INTENTIONS OF BOTH SIDES TO MEET AND DISCUSS THE CURRENT ISSUE IS UNDERPINNED MORE IN GAINING POLITICAL SUPPORT, RATHER THAN MOVING TOWARD PEACE

НАМЕРЕНИЯ ОБЕИХ СТОРОН ВСТРЕТИТЬСЯ И ОБСУДИТЬ ТЕКУЩИЕ ПРОБЛЕМЫ ОСНОВАНЫ БОЛЬШЕ НА ПОЛУЧЕНИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ, НЕЖЕЛИ СТРЕМЛЕНИИ К МИРУ

ченного индийского пилота Абхинанда Вартахмана в качестве мирного жеста [Al Jazeera, 2019].

Премьер-министр Пакистана Имран Хан призвал решить проблему мирным путем, заявив: «Давайте сядем вместе и обсудим это с помощью переговоров». Он призвал Индию к сотрудничеству после того, как наглядно показал возможности военного реагирования Пакистана [Dawn, 2019b]. В то же время, продемонстрировав, что может противостоять Индии, несмотря на угрозу экономического коллапса, с которой столкнулся Пакистан, Хан отпустил индийского пилота, чтобы показать «моральное превосходство своей страны» [Hasan, 2019]. Тем временем, премьер-министр Индии Narendra Modi, который стремится к переизбранию на предстоящих национальных выборах в апреле-мае 2019 года, ответил жестко, заявив, что «Индия уже много лет стоит перед угрозой терроризма. Но сейчас есть большая разница – Индия больше не будет беспомощной против террора» [Twitter, 2019]. Несомненно, недавняя эскалация предоставила Modi редкую политическую возможность, так как общественное внимание переместилось с внутренних экономических проблем на вопросы национальной безопасности, по которым Modi имеет преимущество. Следовательно, Modi не заинтересован в запуске диалога с Исламабадом на каком-либо уровне, так как это может ослабить его внутреннюю поддержку, поэтому ему необходимо следовать своему жесткому ответу. Поэтому, когда пакистанские власти предложили направить делегацию высокого уровня в Индию на первую после эскалации встречу для окончательного согласования практических вопросов открытия коридора Картарпур, который свяжет пакистанский город Картарпур

action if India provides additional evidence. However, there is an established practice that Pakistan captures high-profile suspects in the immediate aftermath of an attack, but no strict punishment follows. For instance, Pakistan arrested Masood Azhar after the 2001 attack on India's parliament, but released him after less than a year of house arrest. Similarly, Pakistan has several times arrested and released Hafiz Saeed, founder of the Lashkar-e-Taiba group responsible for the 2008 Mumbai attacks [Ahmed, 2019]. Therefore, the Indian government and public opinion do not believe in a fair investigation and real actions on the part of Pakistan.

It is worth noting that the Indian state Jammu and Kashmir is a highly militarized state, occupied by the Indian security forces. According to the United Nations, Indian soldiers commit human rights violations there, while Pakistan provides moral and material support to Kashmiri militants. Young people in the India-controlled Kashmir, who grew up in the conditions of insurgency and are deeply alienated from India, are largely recruited to the

с индийским округом Гурдаспур в Пенджабе, Индия отвергла это предложение, настаивая на встрече на границе, чтобы сделать переговоры настолько неприметными, насколько возможно [Jamal, 2019]. В любом случае намерения обеих сторон встретиться и обсудить текущие проблемы основаны больше на получении политической поддержки, нежели стремлении к миру.

Между тем, власти Пакистана арестовали 44 подозреваемых, среди которых есть два видных члена «ДжеМ», брат и сын лидера организации Масуда Ажара. Министр внутренних дел Азам Сулеман Хан заявил, что Пакистан предпримет дальнейшие действия, если Индия предоставит дополнительные доказательства. Однако, как показывает практика, Пакистан сразу после нападения задерживает подозреваемых с громкими именами, но каких-либо строгих мер наказания не следует. К примеру, Пакистан арестовал Масуда Ажара после нападения на парламент Индии в 2001 году, но освободил его менее чем через год домашнего ареста. Аналогичным образом, Пакистан несколько раз арестовывал

militant groups. Among them was a young Kashmiri, who blew himself up in the suicide bombing on February 14, 2019 [The Conversation, 2019]. At least eight terrorist organizations, which are supported by Pakistan, Taliban and al-Qaeda, comprising around 450 terrorists, operate in the state. Consequently, the Indian Kashmir has been experiencing different forms of terrorist attacks from time to time. The attack on the Indian air-base in Pathankot in January 2016, the deadly raid on the Uri army base in September 2016, as well as the attack on the Indian army camp in Sunjuwan in February 2018, were the recent cases when JeM has claimed responsibility [Hasan, 2019].

The international community is also looking closely at the situation in Kashmir. U.S Secretary of State Mike Pompeo has called on both sides to avoid escalation and Pakistan to take "meaningful action against terrorist groups operating on its soil" [Goel, 2019]. China, which has always been a factor in India-Pakistan relations, called on the parties to refrain from taking any actions that could further escalate the situation [Qingqing, 2019]. The Russia-India-China trilateral meeting of foreign ministers on February 27, 2019 gave India a chance to speak up about its position on the issue internationally, calling other countries to show zero tolerance to terrorism and take decisive actions against it. It also gave India a platform to engage China as it was the first diplomatic outreach after the Pulwama terror attack [Singh, 2019].

In conclusion, given that the recent escalation does not seem to be the final one and the threat of terrorist attacks has not disappeared, the so-called India-Pakistan nuclear balance is not the best solution to escape further confrontations in a long run. Both India and Pakistan are acting

THE RECENT TENSIONS PRESENT A RARE POLITICAL OPPORTUNITY FOR MODI, AS THE PUBLIC FOCUS HAS SHIFTED FROM INTERNAL ECONOMIC PROBLEMS TO NATIONAL SECURITY ISSUES

НЕДАВНЯЯ ЭСКАЛАЦИЯ ПРЕДОСТАВИЛА МОДИ РЕДКУЮ ПОЛИТИЧЕСКУЮ ВОЗМОЖНОСТЬ, ТАК КАК ОБЩЕСТВЕННОЕ ВНИМАНИЕ ПЕРЕМЕСТИЛОСЬ С ВНУТРЕННИХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ НА ВОПРОСЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

и освобождал Хафиза Саида, основателя группы «Лашкар-и-Тайба», ответственной за атаки в Мумбаи в 2008 году [Ahmed, 2019]. Соответственно, индийское правительство и общественное мнение не верят в справедливое расследование и реальные действия со стороны Пакистана.

Стоит отметить, что индийский штат Джамму и Кашмир является высоко милитаризованным штатом, оккупированным индийскими силами безопасности. По данным ООН, индийские солдаты нарушают там права человека, а Пакистан оказывает моральную и материальную поддержку кашмирским боевикам. В вооруженные группировки в основном рекрутируются молодые люди из индийской части Кашмира, которые выросли в условиях постоянных волнений и чувствуют глубокое отчуждение от Индии. Из этой среды вышел молодой кашмирец, который стал террористом-смертником, взорвав себя 14 февраля 2019 года [The Conversation, 2019]. В штате действуют не менее восьми террористических организаций, поддерживаемых Пакистаном, «Талибаном» и «Аль-Каидой», численностью около 450 террористов. Как следствие, индийский Кашмир время от времени подвергается различным террористическим атакам. Нападение на индийскую авиабазу в Патханкоте в январе 2016 года, смертельный налет на военную базу в Ури в сентябре 2016 года, а также нападение на лагерь индийской армии в Сунджаване в феврале 2018 года входят в список недавних атак, за которые «ДжеМ» взял на себя ответственность [Hasan, 2019].

Международное сообщество также пристально следит за ситуацией в Кашмире. Государственный секретарь США Майк Помпео призвал обе стороны избегать эскалации, а Пакистан – предпри-

to receive political gains rather than addressing consequences of ongoing tensions, thus we can only hope that some political motives will lead to an improved situation in Kashmir in the future.

нять «значимые действия против террористических групп, действующих на его территории» [Goel, 2019]. Китай, который всегда играл определенную роль в индо-пакистанских отношениях, призвал стороны воздерживаться от каких-либо действий, которые могут еще более обострить ситуацию [Qingqing, 2019]. Трехсторонняя встреча министров иностранных дел в формате Россия-Индия-Китай, прошедшая 27 февраля 2019 года, предоставила Индии возможность высказать свою позицию на международной арене, призвав другие страны проявлять абсолютную нетерпимость к терроризму

**PAKISTANI
PRIME MINISTER
IMRAN KHAN
DEMONSTRATED
THAT HE COULD
STAND UP TO INDIA,
DESPITE A THREAT
OF AN ECONOMIC
COLLAPSE HIS
COUNTRY IS FACING**

**ПРЕМЬЕР-МИНИСТР
ПАКИСТАНА ИМРАН
ХАН ПРОДЕМОН-
СТРИРОВАЛ, ЧТО
МОЖЕТ ПРОТИВО-
СТОЯТЬ ИНДИИ, НЕ-
СМОТЯ НА УГРОЗУ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО
КОЛЛАПСА, С КОТО-
РОЙ СТОЛКНУЛАСЬ
ЕГО СТРАНА**

и принимать решительные меры против него. Для Индии это также послужило платформой для вовлечения Китая, так как встреча стала первым дипломатическим мероприятием после террористической атаки в Пулваме [Singh, 2019].

В заключение, учитывая, что недавняя эскалация, похоже, не является последней, а угроза террористических атак не исчезла, следует отметить, что так называемый ядерный баланс между Индией и Пакистаном – это не лучшее решение для предотвращения дальнейших столкновений в долгосрочной перспективе. И Индия, и Пакистан действуют для получения политических выгод, нежели для устранения последствий продолжающейся напряженности, следовательно, мы можем только надеяться, что какие-то политические мотивы приведут к улучшению ситуации в Кашмире в будущем.

References: / Источники:

1. Ahmed, Munir (2019). Pakistan Arrests 44 Suspected of Involvement in Pulwama Attack. Retrieved from <https://thedi diplomat.com/2019/03/pakistan-arrests-44-suspected-of-involvement-in-pulwama-attack/>. Accessed on 15.03.2019.
2. Aljazeera (2019). India-Pakistan crisis includes war on facts and alternative facts. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/amp/news/2019/03/india-pakistan-crisis-includes-war-facts-alternative-facts-190309060825203.html>. Accessed on 15.03.2019.
3. Dawn (2019a). On Kashmir attack, Shah Mahmood Qureshi says 'violence is not the govt's policy'. Retrieved from <https://www.dawn.com/news/1464205/on-kashmir-attack-shah-mahmood-qureshi-says-violence-is-not-the-go-vts-policy>. Accessed on 17.03.2019.
4. Dawn (2019b). All wars are miscalculated, no one knows where they lead: PM Khan. Retrieved from <https://www.dawn.com/news/1466364/all-wars-are-miscalculated-no-one-knows-where-they-lead-pm-khan>. Accessed on 17.03.2019.
5. Goel Vindu (2019). India-Pakistan Crisis: Why They Keep Fighting Over Kashmir. Retrieved from <https://www.nytimes.com/interactive/2019/world/asia/india-pakistan-crisis.html>. Accessed on 15.03.2019.
6. Hasan, Mahmood (2019). Kashmir conflict: Still no end in sight. Retrieved from <https://www.thedailystar.net/opinion/bystander/news/kashmir-conflict-still-no-end-sight-1713196>. Accessed on 15.03.2019.
7. Jamal, Umair (2019). Understanding the Latest India-Pakistan Meeting on the Kartarpur Corridor. Retrieved from <https://thedi diplomat.com/2019/03/understanding-the-latest-india-pakistan-meeting-on-the-kartarpur-corridor/>. Accessed on 15.03.2019.
8. Qingqing, Li (2019). China will not pick sides in India-Pakistan disputes. Retrieved from <http://www.globaltimes.cn/content/1141569.shtml>. Accessed on 15.03.2019.
9. Singh, Swaran (2019). RIC meet an opportune moment for India. Retrieved from <http://www.globaltimes.cn/content/1140532.shtml>. Accessed on 15.03.2019.
10. The Conversation (2019). Kashmir conflict is not just a border dispute between India and Pakistan. Retrieved from <http://theconversation.com/kashmir-conflict-is-not-just-a-border-dispute-between-india-and-pakistan-112824>. Accessed on 15.03.2019.
11. Twitter (2019). Retrieved from <https://twitter.com/PMOIndia/status/1101421613310828544>. Accessed on 15.03.2019.

FAR AND NEAR SOUTH CAUCASUS: PRESENT-DAY GEORGIA-ARMENIA RELATIONS

ASSET ORDABAYEV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ДАЛЕКИЙ И БЛИЗКИЙ ЮЖНЫЙ КАВКАЗ: ОТНОШЕНИЯ ГРУЗИИ И АРМЕНИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

On March 13-14, 2019, President of Georgia Salome Zurbishvili made an official visit to Armenia [Sputnik-Georgia, 2019]. It should be noted after the change of the Georgian constitution the powers of the president were reduced, therefore, this visit had a symbolic character. For Armenia, the borders of which with Azerbaijan and Turkey are closed, Georgia is the most important transit state through which it receives the Russian gas and significant volumes of Turkish goods. Current Prime Minister of Armenia Nikol Pashinyan made his first foreign visit to Georgia, thus denoting the priority and fundamental importance of building good Armenian-Georgian relations. At the same time, Salome Zurbishvili's visit drew much attention due to the phrase she had used in Baku – “the occupation of the territories of Georgia and Azerbaijan” [Kommersant, 2019], which was negatively perceived in Yerevan in the context of the Nagorno-Karabakh issue. Apparently, Zurbishvili's phrase was motivated by the visits of the Nagorno-Karabakh delegations to Abkhazia and South Ossetia. In this regard, taking into account the geopolitical knot that now exists in the South Caucasus, it is quite interesting to analyze the relationship between Yerevan and Tbilisi.

At present, there are a number of pressing problems between the countries that need to be addressed in order to improve mutual trust. The first issue is the delimitation

13-14 марта 2019 года президент Грузии Саломе Зурабишвили совершила официальный визит в Армению [Спутник-Грузия, 2019]. Следует отметить, что после изменения конституции Грузии полномочия президента были сокращены, поэтому этот визит носил символический характер. Для Армении, границы которой с Азербайджаном и Турцией закрыты, Грузия является наиболее важным транзитным государством, через которое она получает российский газ и существенные объемы турецких товаров. Нынешний премьер-министр Армении Никол Пашинян свой первый зарубежный визит совершил как раз в Грузию, тем самым обозначив приоритет и фундаментальную важность построения хороших армяно-грузинских отношений. В то же время визит Саломе Зурабишвили привлек большое внимание в связи с тем, что в Баку она обронила фразу «оккупация территорий Грузии и Азербайджана» [Коммерсант, 2019], что было негативно воспринято в Ереване в контексте проблемы Нагорного Карабаха. Судя по всему, эта фраза Зурабишвили была мотивирована визитами делегаций Нагорного Карабаха в Абхазию и Южную Осетию. В связи с этим, учитывая геополитический узел, существующий сейчас на южном Кавказе, довольно интересно провести анализ отношений между Ереваном и Тбилиси.

На сегодняшний день между странами су-

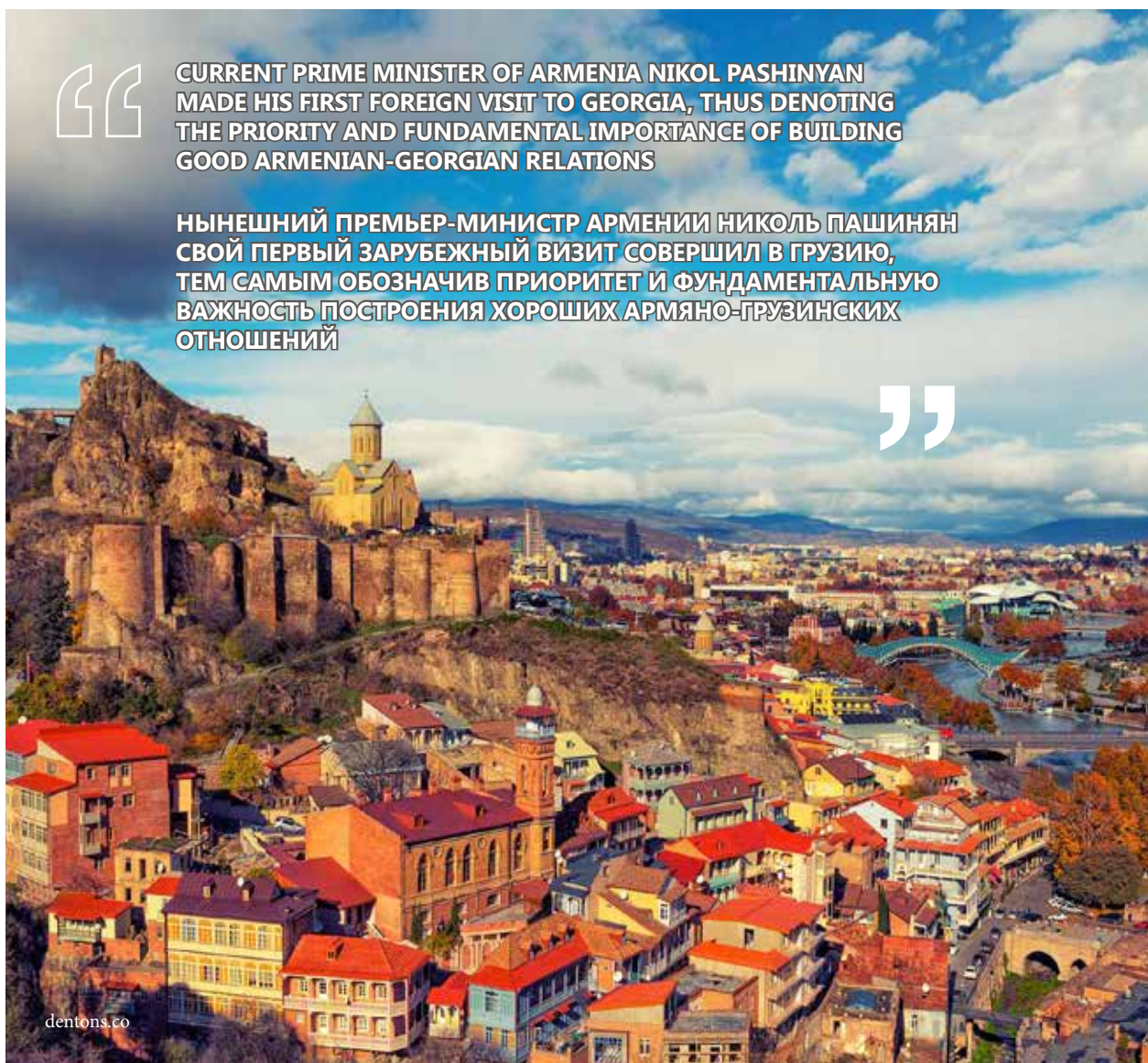
and demarcation of their state border, which is based on the former administrative and territorial borders of the Soviet period. The parties are engaged in complicated negotiations trying to agree on the alignment of the borders in a number of areas, where some Armenian and Georgian villages can be cut off by the border from the roads connecting them with their country or they may end up on the opposite territory. Actually, during the visit, the Georgian president noted the need to complete the delimitation and demarcation process [Sputnik-Armenia, 2019], which is now complete for two-thirds of the border. But the main difficulty is finding a compro-

ществует ряд серьезных проблем, которые необходимо решать для повышения взаимного доверия. Во-первых, это вопрос делимитации и демаркации государственной границы, которая основана на прежних административно-территориальных границах советского периода. Стороны ведут сложные переговоры, пытаясь договориться о прохождении линии границ в ряде районов, где некоторые армянские и грузинские села могут быть отрезаны границей от дорог, соединяющих их со своей страной, или они могут оказаться на противоположной территории. Собственно, в ходе визита президент Грузии отметила

CURRENT PRIME MINISTER OF ARMENIA NIKOL PASHINYAN MADE HIS FIRST FOREIGN VISIT TO GEORGIA, THUS DENOTING THE PRIORITY AND FUNDAMENTAL IMPORTANCE OF BUILDING GOOD ARMENIAN-GEORGIAN RELATIONS

НЫНЕШНИЙ ПРЕМЬЕР-МИНИСТР АРМЕНИИ НИКОЛЬ ПАШИНЯН СВОЙ ПЕРВЫЙ ЗАРУБЕЖНЫЙ ВИЗИТ СОВЕРШИЛ В ГРУЗИЮ, ТЕМ САМЫМ ОБОЗНАЧИВ ПРИОРИТЕТ И ФУНДАМЕНТАЛЬНУЮ ВАЖНОСТЬ ПОСТРОЕНИЯ ХОРОШИХ АРМЯНО-ГРУЗИНСКИХ ОТНОШЕНИЙ

mise on the monasteries, which are important for the Armenian side but located on the Georgian territory in the immediate vicinity of Armenia's Lori province. Obviously, due to the well-known historical events, it is difficult for both countries to make concessions in the territorial issues. Armenian and Georgian politicians are aware that their populations will not support decisions that will include territorial concessions.

Second, there are contradictions between the Georgian and Armenian churches. After the collapse of the USSR until 2011, the Armenian Church had no any legal status. Only the Georgian Church had a special concordat which provided it with the status of a religious denomination with a clear legal authority. This enabled the Georgian Church to claim its rights to some churches that had been confiscated by the Soviet authorities from the Armenian Church. These are the Surb Norashen Church in Tbilisi and the Surb Nshan Church in Akhaltsikhe, and the lack of an official status did not allow the Armenian Church to assert its rights. After obtaining the status, the Armenian Church, nevertheless, fails to agree with the Georgian Church that still manages this property. Yet, to its credit, both churches are trying to resolve the conflict without aggravating the situation.

Certainly, both of these problems are very complex, but the parties are consistently working to resolve them, and, very importantly, do not speculate on these contradictions. Therefore, there is a reason to expect that the parties will resolve these issues in the short term, unless, of course, events happen that could worsen the Georgian-Armenian relations. And there is a certain potential for such a development as there are two main

**ARMENIAN
AND GEORGIAN
POLITICIANS ARE
AWARE THAT THEIR
POPULATIONS
WILL NOT SUPPORT
DECISIONS THAT WILL
INCLUDE TERRITORIAL
CONCESSIONS**

**АРМЯНСКИЕ И
ГРУЗИНСКИЕ
ПОЛИТИКИ ЗНАЮТ,
ЧТО ИХ НАСЕЛЕНИЕ
НЕ ПОДДЕРЖИТ
РЕШЕНИЯ, КОТОРЫЕ
БУДУТ ВКЛЮЧАТЬ
ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ
УСТУПКИ**

необходимость завершения процесса делимитации и демаркации [Спутник-Армения, 2019], который пока завершен по двум третям границы. Но главная трудность заключается в достижении компромисса по важным для армянской стороны монастырям, которые расположены на грузинской территории в непосредственной близости от Лорийской области Армении. Очевидно, что из-за известных исторических событий обеим странам трудно идти на уступки в территориальных вопросах. Армянские и грузинские политики знают, что их население не поддержит решений, которые будут включать территориальные уступки.

Во-вторых, существуют противоречия между грузинской и армянской церквями. После распада СССР вплоть до 2011 года армянская церковь не имела никакого правового статуса. Только грузинская церковь обладала специальным

factors that can complicate relations between Yerevan and Tbilisi. These are the Russia-Armenia relations and the Georgia-Azerbaijan relations. Indeed, the presence of other actors significantly limits the ability of Georgia and Armenia to control the development of events, making them dependent on third parties.

In general, the perception of Armenia by the Georgian public opinion was shaped under the influence of the relations between Yerevan and Moscow. Therefore, the events of 2008 to some extent lowered the confidence of Georgia and its citizens in Armenia. Besides, it should be noted that approximately 82,000 Armenians live in the Georgian region of Javakheti [Newsgeorgia.ge, 2016], constituting an ethnic majority. Constant suspicions of Javakheti Armenians in hidden separatism are combined in the Georgian society with deep-seated anti-Russian sentiments that especially increased after the events of 2008. Simultaneously, given the Armenian-Russian allied relations, Armenia's membership in the CSTO and the presence of the Russian military base in Armenia, the anti-Russian neg-

конкордатом, который давал ей статус религиозной конфессии с четкими правовыми полномочиями. Это позволило грузинской церкви заявить о своих правах на некоторые церкви, которые в свое время были конфискованы советской властью у армянской церкви. Это церковь Сурб Норашен в Тбилиси и церковь Сурб Ншан в Ахалцихе. Отсутствие официального статуса не позволило армянской церкви отстоять свои права. После получения статуса армянская сторона, тем не менее, не может договориться с грузинской, которая до сих пор управляет этой собственностью. При этом следует отдать должное обеим церквям, которые пытаются разрешить конфликт без обострения ситуации.

Конечно, обе эти проблемы очень сложны, но стороны последовательно работают над их решением, и, что очень важно, не спекулируют на этих противоречиях. Поэтому есть основания ожидать, что стороны решат эти вопросы в краткосрочной перспективе, если, конечно, не произойдут события, которые могут ухудшить грузино-армянские отношения. А для такого

ativism of Georgians is unwittingly projected onto Armenia and the Armenian diaspora. This factor will constantly influence the relations of Georgia and Armenia, because there are no visible reasons for a change of Russia's role for Yerevan.

At the same time, the relations between Georgia and Azerbaijan have a significant economic interdependence. Today, the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline transports oil from Azerbaijan through Georgia to other countries, bypassing Russia and Iran. The South Caucasus pipeline performs the same function with gas. Such a strategic position allows Georgia not only to receive economic dividends in the form of transit fees and fuel discounts but also increases the country's political significance for Europe. For Georgia, maintaining the image of a stable and re-

развития событий есть определенный потенциал, поскольку существуют два фактора, которые могут оказать негативное влияние на отношения между Ереваном и Тбилиси. Это российско-армянские отношения и грузино-азербайджанские отношения. Действительно, присутствие других акторов значительно ограничивает способность Грузии и Армении контролировать развитие событий, ставя их в зависимость от внешних сил.

В целом, восприятие Армении в общественном мнении Грузии формировалось под влиянием отношений между Ереваном и Москвой. Поэтому события 2008 года в некоторой степени снизили доверие Грузии и ее граждан к Армении. Кроме того, следует отметить, что в грузинском регионе Джавахети проживают около 82 тыс. армян [Newsgeorgia.ge, 2016], составляющих там

sponsible transit country has a great strategic importance taking into account the pro-European aspirations of Tbilisi. Therefore, Georgia is interested in maintaining good relations with Baku. Moreover, the countries are involved in the creation of two transport corridors. The first one initiated by the EU, the Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia, should improve transport links between Europe, the Caucasus and Central Asia. The second one is a transport corridor originating in China and linking Chinese ports and railways with those of Azerbaijan, Kazakhstan and Turkey under the Belt and Road Initiative (BRI). In fact, the launch of the Baku-Tbilisi-Kars railway in 2018 completed the creation of this transport corridor. The railway became one of the key BRI projects and opened investment cooperation with China for Georgia. Beijing has rapidly increased investments and is now the third largest investor in Georgia. For Tbilisi, these investments are very important and provide additional motivation to maintain stable relations with Azerbaijan. The participation in such major international projects forms Georgia's foreign policy image, for which it can partially sacrifice relations with Armenia.

In addition, to maintain good relations with Azerbaijan, Georgia must follow certain prerequisites. This was clearly demonstrated by the situation around the installation of the monument to Armenian Mikhail Avagyan, the Nagorno-Karabakh war participant, in the village of Bughashen in Javakheti [Jnews.ge, 2019]. The Azerbaijani media harshly criticized this event, while Azeri officials called for clarifications from the Georgian side. Apparently, Baku's approach to the incident was based on the fact that there are certain concerns about the Armenian separatism in the Georgian

IT SHOULD BE NOTED THAT APPROXIMATELY 82,000 ARMENIANS LIVE IN THE GEORGIAN REGION OF JAVAKHETI

СЛЕДУЕТ ОТМЕТИТЬ, ЧТО В ГРУЗИНСКОМ РЕГИОНЕ ДЖАВАХЕТИ ПРОЖИВАЕТ ОКОЛО 82 ТЫС. АРМЯН

этническое большинство. Постоянные подозрения в скрытом сепаратизме в отношении джавахских армян сочетаются в грузинском обществе с глубоко укоренившимися антироссийскими настроениями, которые особенно усилились после событий 2008 года. Одновременно с этим, учитывая армяно-российские союзнические отношения, членство Армении в ОДКБ и присутствие российской военной базы в Армении, антироссийские настроения грузин невольно проецируются на Армению и армянскую диаспору. Данный фактор будет постоянно влиять на отношения Грузии и Армении, потому что видимых причин для изменения роли России для Еревана нет.

В то же время отношения между Грузией и Азербайджаном имеют значительную экономическую взаимозависимость. Сегодня нефтепровод Баку-Тбилиси-Джейхан транспортирует нефть из Азербайджана через Грузию в другие страны, минуя Россию и Иран. Южнокавказский газопровод выполняет такую же функцию в случае с газом. Такая стратегическая позиция позволяет Грузии не только получать экономические дивиденды в виде платы за транзит и скидок на топливо, но и повышает политическое значение страны для Европы. Для Грузии сохранение имиджа стабильной и ответственной транзитной страны имеет большое стратегическое значение с учетом проевропейских устремлений Тбилиси. Поэтому Грузия заинтересована в поддержании хороших отношений с Баку. Более того, страны участвуют в создании двух транспортных коридоров. Первый – это инициированный ЕС транспортный коридор Европа-Кавказ-Азия, который должен

society. Nevertheless, the Georgian authorities did not react to this event in any way, showing pragmatism and restraint.

In conclusion, it should be noted that the transit of goods through Georgia is crucial for Armenia, and this is undoubtedly beneficial for Tbilisi. At the same time, the Georgian leadership is annoyed by the alliance of Yerevan with Moscow. Since Armenia is dependent on transit, it has to balance its policy with steps towards Tbilisi. For example, when joining the Eurasian Economic Union, Yerevan managed to defend its right to maintain a free trade agreement with Georgia. However, trade plays a secondary role in relations between Armenia and Georgia. Armenia accounts only for 5% of Georgian exports [Atlas.media, 2019]. Connections between the two countries can be strengthened via joint projects, including, for example, the con-

улучшить транспортные связи между Европой, Кавказом и Центральной Азией. Второй – это транспортный коридор, берущий начало в Китае и соединяющий китайские порты и железные дороги с портами и дорогами Азербайджана, Казахстана и Турции в рамках инициативы «Пояс и путь». Запуск железной дороги Баку-Тбилиси-Карс в 2018 году по сути завершил создание данного транспортного коридора. Эта железная дорога стала одним из ключевых проектов «Пояса и пути», открыв для Грузии инвестиционное сотрудничество с Китаем. Пекин быстро нарастил инвестиции и теперь является третьим по величине инвестором в Грузии. Для Тбилиси эти инвестиции очень важны и дают дополнительную мотивацию поддерживать стабильные отношения с Азербайджаном. Участие в таких крупных международных проектах

struction of a cross-border high-voltage power line, which was agreed in 2018. In general, Georgia is more important for Armenia, but at the same time, the economic development of the South Caucasus completely depends on the stability of the region, and here the role of Yerevan cannot be overestimated.

формирует внешнеполитический имидж Грузии, ради чего она может частично пожертвовать отношениями с Арменией.

Кроме того, для поддержания хороших отношений с Азербайджаном Грузия должна соблюдать определенные условия. Это наглядно продемонстрировала ситуация вокруг установки памятника армянину Михаилу Авагяну, участнику войны в Нагорном Карабахе, в селе Бугашен в Джавахети [Jnews.ge, 2019]. Азербайджанские СМИ подвергли резкой критике это событие, а официальные лица Азербайджана призвали грузинскую сторону предоставить разъяснения. По-видимому, действия Баку в данной ситуации были продиктованы тем, что в грузинском обществе существуют определенные опасения по поводу армянского сепаратизма. Тем не менее, грузинские власти никак не отреагировали на это событие, проявив прагматизм и сдержанность.

В заключение следует отметить, что транзит товаров через Грузию крайне важен для Армении, и это, несомненно, выгодно для Тбилиси. В то же время грузинское руководство раздражено союзом Еревана с Москвой. Поскольку Армения зависит от транзита, она вынуждена уравнивать свою политику шагами в отношении Тбилиси. Например, вступив в Евразийский

THE RELATIONS BETWEEN GEORGIA AND AZERBAIJAN HAVE A SIGNIFICANT ECONOMIC INTERDEPENDENCE

ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ГРУЗИЕЙ И АЗЕРБАЙДЖАНОМ ИМЕЮТ ЗНАЧИТЕЛЬНУЮ ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ

экономический союз, Ереван сумел отстоять свое право на сохранение соглашения о свободной торговле с Грузией. Однако торговля играет второстепенную роль в отношениях между Арменией и Грузией. На Армению приходится лишь 5% грузинского экспорта [Atlas.media, 2019]. Связи между странами могут быть укреплены посредством совместных проектов, например, по строительству трансграничной высоковольтной линии электропередачи, которое было согласовано в 2018 году. В целом, Грузия важнее для Армении, но в то же время экономическое развитие Южного Кавказа полностью зависит от стабильности региона, и здесь роль Еревана невозможно переоценить.

References: / Источники:

1. Atlas.media (2019). Georgia. Retrieved from <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/geo/>. Дата обращения: 14.03.19.
2. Коммерсант (2019). Президент Грузии разбалансировала Закавказье. Доступен по адресу: <https://www.kommersant.ru/doc/3909782>. Дата обращения: 14.03.19.
3. Jnews.ge (2019). Гордость бухашенцев — основа для разжигания межнациональной розни. Доступен по адресу: <http://jnews.ge/?p=28425>. Дата обращения: 14.03.19.
4. Newsgeorgia.ge (2016). Около 14% населения Грузии — азербайджанцы и армяне. Доступен по адресу: <https://www.newsgeorgia.ge/27732-2/>. Дата обращения: 14.03.19.
5. Sputnik-Армения (2019). Саломе Зурабишвили подняла вопрос демаркации границы между Арменией и Грузией. Доступен по адресу: <https://ru.armeniasputnik.am/politics/20190313/17681663/salome-zurabishvili-podnyala-vopros-demarkacii-granicy-mezhdu-armeniej-i-gruziej.html>. Дата обращения: 14.03.19.
6. Sputnik-Грузия (2019). Первый визит Саломе Зурабишвили в Армению. Доступен по адресу: https://sputnik-georgia.ru/trend/zurabishvili_armenia/. Дата обращения: 14.03.19.

TÜRKİSTAN BÖLGESİNDEKİ TÜRK HALKLARININ ETNO-DEMOGRAFIK VE ETNO-KÜLTÜREL GELİŞMELERİ

DAULET ZHAILYBAYEV

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ ТҮРКІ ТІЛДЕС ХАЛЫҚТАРДЫҢ ЭТНОДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ЭТНОМӘДЕНИ ҮРДІСТЕРІ

Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası demografik durumunda hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Bunun temel nedeni, ülkede kısa sürede aktif bir göç eğiliminin ortaya çıkmasındandır. Bu, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra yeni politik ve kültürel sınırların ortaya çıkması ile başlamıştır. Ancak bağımsızlığını ilk yıllarında Kazakistan'daki etnik bölünmeler ve ekonomik durgunluk gelişmeleri ülkede birçok etnik grupların göç sürecine aktif olarak katılmasına neden olmuştur. Aynı zamanda, Kazakistan'da ekonomik krizle beraber şehirleşme eğilimlerinin de yoğunlaşması, milyonlarca Kazakistan vatandaşının göç sürecine dâhil olmasını tetiklemiştir. Sonuç olarak, bu durum demografik durgunluğa neden olmuştur.

Genel olarak, Kazakistan'daki söz konusu göç eğilimleri büyük ölçüde orta ve kuzey bölgelerle ilgilidir. Bunun nedenlerini araştırırken, ülkedeki bölgesel özelliklere dikkat edilmesi gerekir. Özellikle Kazakistan'daki göç eğilimleri, orta ve kuzey bölgelerdeki Slav halkları ve Almanların anavatanlarına dönmeleriyle belirginleşmiştir [1]. Aksine, Kazakistan'daki göç süreçlerine ülkedeki Türk halkları aktif olarak katılmamışlardır. Çünkü Türk halklarının büyük çoğunluğu Kazakis-

**TÜRKİSTAN
BÖLGESİNİN ETNİK
NÜFUS YAPISINDA
TÜRK HALKLARI
ÖNEMLİ BİR
YERE SAHİPTİR.
HÂLİHAZIRDA
BÖLGEDE 24 ETNİK
TÜRK GRUBU
YAŞAMAKTADIR**

**ТҮРКІСТАН
ОБЛЫСЫНЫҢ
ЭТНИКАЛЫҚ
ҚҰРАМЫ
БІРТЕКТІ ТҮРКІ
ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ
БАСЫМДЫҒЫМЕН
ЕРЕКШЕЛЕНЕДІ.
КАЗІРГІ КЕЗДЕ
ОБЛЫСТА 24 ТҮРКІ
ТІЛДЕС ЭТНОС ӨМІР
СҮРЕДІ**

Қазақстанның тәуелсіздік алғаннан кейінгі демографиялық жағдайы әртүрлі көрсеткіштерге толы болды. Оның негізгі себебі миграциялық үрдістердің қысқа уақыт ішінде белсенді жүргізілуі еді. Бұл КСРО тарағаннан кейінгі саяси және мәдени шекаралардың пайда болуынан басталды десек болады. Яғни, тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында Қазақстандағы этникалық бөліністер мен экономикалық дағдарыстың сипаты көптеген этностардың аумалы-төкпелі миграциялық үрдістерге қатысуына негіз болды. Сонымен қатар, экономикалық дағдарыстағы Қазақстанның урбанизациялық үрдістері де күшейе түсті. Осындай жағдайда Қазақстанның миллиондаған тұрғыны миграциялық үрдістердің көшіне ілесті. Нәтижесінде бұл демографиялық тоқырауға алып келді.

Жалпы алғанда, Қазақстанда орын алған бұл миграциялық үрдістердің көрсеткіштері көбінесе орталық және солтүстік облыстарымен тығыз байланысты болды. Бұл мәселелердің себебін қарастырғанда, өңірлік ерекшеліктерді басты назарға ұстауымыз қажет. Әсіресе, Қазақстандағы эмиграциялық көрсеткіштер орталық және солтүстік облыстардағы славяндық этностар

tan'ın güney bölgelerinde yaşamaktadır. Aynı zamanda, halkın ekonomik durumu da göç eğilimlerini etkileyen bir faktördür. Örneğin, o dönemde Kazakistan'daki Slav halklarının çoğunluğu mühendis, mekanik vb. gibi teknik elemanlar iken, Türk halklarının çoğunluğu da tarım, inşaat, ticaret vb. alanlarda çalışmaktaydı. Bu bağlamda, ülkedeki ekonomik reformların teknik uzmanları daha çok etkilediği söylenebilir.

Konuya bölgesel açıdan bakıldığında, öncelikle Türkistan eyaletinin özellikleri ön plana çıkmaktadır. Türkistan eyaleti, Kazakistan'ın en kalabalık bölgelerinden biridir. 2018 yılı istatistik verilerine göre, Türkistan eyaletin nüfusu 2,929,196 kişidir [2]. Bu, Türkistan eyaletindeki hızlı demografik gelişmeyi göstermektedir.

Türkistan bölgesinin etnik nüfus yapısında Türk halkları önemli bir yere sahiptir. Hâlihazırda bölgede 24 etnik Türk grubu yaşamaktadır. Örneğin, 2018 yılı istatistik verilerine göre, bölgedeki tüm etnik gruplar arasında: Kazaklar 2,135,364; Özbekler 503,248; Azerbaycanlılar 35,231; Tatarlar 18,349; Türkler 234,27; Uygurlar 4,055; Kırgızlar 3,301; Başkurtlar 767 ve diğer etnik gruplar ise 6,791

мен немістердің өз отандарына қайта көшуінен айқын көрініс тапты [1]. Керісінше, Қазақстанда орын алған эмиграциялық үрдістерге түркі тілдес халықтар белсенді қатыспады. Өйткені, Қазақстандағы түркі халықтарының басым көпшілігі оңтүстік өңірлерде қоныстанған. Сонымен қатар, халықтың шаруашылық деңгейінің де миграциялық үрдістерге әсері болды. Мысалы, Қазақстандағы славян халықтары көпшілігінде инженерлер, механизатор, және т.б. техникалық мамандықтарды игерген болатын. Ал түркі халықтары көпшілігінде ауыл шаруашылығы, құрылыс, сауда және т.б. салаларда қызмет етті. Сол кездегі Қазақстандағы экономикалық тоқырау техникалық мамандықтар үшін қолайсыз болды.

Қарастырып отырған мәселені өңірлік тұрғыдан талдайтын болсақ, Түркістан облысы өзіндік ерекшелікке ие. Түркістан облысы Қазақстанда халық санының көптігімен ерекшеленетін өңірлердің бірі. 2018 жылғы статистикалық мәліметтер бойынша, облыстағы халық саны 2,929,196 адамға жетіп отыр [2]. Бұл Түркістан облысындағы демографиялық жағдайдың

кішidir [2]. Bu rakamlara göre, bölge nüfusun %92.7'sini Türk halkı oluşturmaktadır.

Türkistan bölgesinin coğrafi durum nedeniyle, bölgede Özbeklerin çoğunlukla bulunması tabiidir. Ancak, diğer Türk halklarının da çoğunlukla Kazakistan'ın güney bölgelerinde yerleşmeleri birkaç faktörlerle açıklanabilir. Birinciden, 20. yüzyılın 30-50 yıllarında totaliter Sovyet rejimi tarafından Kuzey Kafkasya'dan sürgün edilen Türk halkları Kazakistan'ın güney bölgelerine zorla yerleştirilmiştir. İkinciden, Kuzey Kafkasya'dan sürgün edilen Türk, Azerbaycanlı ve diğer Türk halklarının yeniden yerleştikleri Türkistan bölgesinin tabiat ve iklim şartlarını benimsemesi de, onların bölgeye hızla alışmasını ve rahatça yaşamasını sağlamıştır.

Ayrıca, Türkistan bölgesi bilhassa yüksek doğum oranıyla da dikkat çekmektedir. Örneğin, 2018 yılında Türkistan bölgesi 54,084 kişiyle %27.32'lik doğum oranını kaydetmiştir [2]. Bu rakam, Kazakistan'ın diğer bölgelerine kıyasla sadece Mangistau bölgesinden sonra ikincidir. Bölgedeki doğum oranının yüksek olması, bölgenin etnik yapısıyla doğrudan bağlıdır. Yani, bölgedeki Türk halklar arasında hala devam eden aile yapısı ve gelenekleri, doğum oranının yüksek olmasını sağlamaktadır. Bu konu, tanınmış etnososyolog A.B. Kalış tarafından aşağıdaki boyutlarıyla incelenmiştir: 1. aile oluşumunda geleneksel değerlerin korunması; 2. kadınların işgücüne katılım oranının düşüklüğü; 3. kadınlarda ilk evlenme yaşının düşük olması (erken evlilik) vb. [3].

Kazakistan'ın ulusal nüfus sayımlarına göre, Türkistan bölgesinin toplam nüfusunun her yıl değiştiği bilinmektedir. 1959 yılında 910,144 kişi olan bölge nüfusu, 1970 yılında 1,289,088, 1979 yılında 1,568,985 ve 1989 yılın-

**BÖLGE NÜFUSUNUN
ETNO-DEMOGRAFIK
DİNAMİKLERİNİN
SÜREKLİ ARTMASI,
BÖLGEDEKİ UYGUN
ETNO-KÜLTÜREL
ORTAMLA
DOĞRUDAN İLGİLİDİR**

**ОБЛЫС
ХАЛҚЫНЫҢ
ЭТНОДЕМОРАФИ-
ЯЛЫҚ
КӨРСЕТКІШТЕРІНІҢ
ҮЗДІКСІЗ ҚАРҚЫН-
ДЫ ӨСУІ, ӨҢІРДЕГІ
ЭТНОМӘДЕНИ
ЖАҒДАЙДЫҢ
ҚОЛАЙЛЫ
БОЛУЫМЕН ТІКелей
БАЙЛАНЫСТЫ**

қарқынды өсіп келе жатқандығын көрсетеді.

Түркістан облысының этникалық құрамы біртекті түркі халықтарының басымдығымен ерекшеленеді. Қазіргі кезде облыста 24 түркі тілдес этнос өмір сүреді. Мысалы, 2018 жылғы статистикалық мәліметтер қорытындысы бойынша, облыс көлеміндегі барлық этностардың ішінде – Қазақтар – 2,135,364; Өзбектер – 503,248; Әзербайжандар – 35,231; татарлар – 18,349; түріктер – 23,427; ұйғырлар – 4,055; қырғыздар – 3,301; башқұрттар – 767 және басқа этностар – 6,791 [2]. Бұл көрсеткіштерде облыс халқының 92,7%-н түркі халықтары құрайды.

Түркістан облысының географиялық жағдайына байланысты мұндағы өзбектердің басым болатыны анық. Алайда, басқа да түркі халықтарының оңтүстік өңірге тұрақтап қалуын бірнеше факторлармен түсіндіруге болады. Біріншіден, XX ғасырдың 30-50 жж. Кеңестік тоталитарлық жүйенің солақай саясаты салдарынан Солтүстік Кавказдан жер аударылған түркі халықтары мәжбүрлі түрде Қазақстанның оңтүстік облыстарына орналастырылды. Екіншіден, депортацияланған түрік, әзербайжан және басқа түрік халықтары Түркістан облысының табиғаты мен климатын Солтүстік Кавказдың табиғатына ұқсатты. Бұл келген халықтың қолайлы тіршілік жасап, жайлы өмір сүруіне жағдай жасады.

Сонымен қатар, Түркістан облысында халықтың туу көрсеткіші үнемі жоғары болып келеді. Мысалы, 2018 жылы Түркістан облысы халықтың туу көрсеткіші – 54,084 адамды құрап, 27,32%-дық коэффициентті көрсетті [2]. Мұны Қазақстанның басқа өңірімен салыстырғанда Маңғыстау облысынан кейін екінші орында тұр. Бұл көр-

да 1,823,528 кіші болушымен, 1999 жылында ісе 1,978,339 кіші оларак кайдеділміштір. Бу ракамн 975,330'уну еркеклер ве 1,003,009'уну ісе кайнлар олуштурмуштір. [4]. Бу ракамлар бөлге нүфусунун істікарлы бір шекілде арттығын гөштермектедір. 2009 жылы ұлсал нүфус сайымына гөре, Түркїстан бөлгесїнїн нүфусу 2,469,357'ге улашмыштір. Бунарлн 1,218,369'у еркеклер ве 1,250,988'ї ісе кайнлардыр [5]. 2009 жылы нүфус сайымына гөре, бөлгедіе яшайан Түрк халкарлн сайын ашағыдакї гїбїдір. 2009'да бөлгедіе Казакларн сайы 1,785,992; Öзбеклер 401,630; Азербайжанлылар 28,956; Татарлар 19,119; Түрклер 20,995; Уығурлар 3,485; Кїргїзлар 2,007 ве Башкуртлар 869 кішїдір [5]. 2009 іле 2018 жылы істатїстїк верїлерї каршїлаштырлдыңда, бөлгедіе Казаклар %16.3, Öзбеклер %20.1, Азербайжанлылар %17.1, Түрклер %10.3, Уығурлар %14 ве Кїргїз %39.1 артмышкен, аксіне Татарлар %4 ве Башкуртлар ісе %11.7 азалмыштір. Демек кї, yukarıдакї ракамлардан Түркїстан нүфусунун бүйүк кїсмынн олуштуран Түрк халкарлнн нүфус динамиклерї сүреклї артш сағламштір. Бөлге нүфусунун етно-демографїк динамиклерїнн сүреклї артмасы, бөлгедіе уығун етно-күлтүрел ортамла доғрудан ілгїлідір.

Түркїстан бөлгесїндекї етно-күлтүрел еғїлім-

сеткіштердің жоғары болуы осы өңірдің этникалық ерекшелігіне тікелей байланысты. Яғни, өңірдегі түркі тілдес халықтар арасындағы отбасылық дәстүрлер мен ұстанымдардың әлі де сақталуы, олардың туу көрсеткішінің жоғары болуына оң ықпал етті. Бұл мәселені белгілі этносоциолог А.Б. Қалыш былай түсіндіреді: 1. Отбасын қалыптастыруда дәстүрлі құндылықтардың сақталуы; 2. Қоғамдық өндірісте әйелдердің төмен көрсеткіші; 3. Әйелдердің некеге тұру жасының төмен болуы (ерте тұрмыс құруы) және т.б. [3].

Өңірдің сандық көрсеткішін Қазақстанның ұлттық халық санақтарынан қарайтын болсақ, Түркїстан облысының жалпы халқының саны әр жылы әр түрлі өзгерістерде болған. 1959 жылы облыс халқы 910,144; 1970 жылы – 1,289,088; 1979 жылы – 1,568,985; 1989 жылы – 1,823,528 адам болса, 1999 жылғы санақ бойынша барлығы – 1,978,339 адамды құрады. Оның ішінде ерлер – 975,330, ал әйелдер – 1,003,009 адам [4]. Бұл көрсеткіштерден облыс халқының үздіксіз өсіп отырғанын байқаймыз. 2009 жылғы халық санағында Түркїстан облысының халқының саны – 2,469,357 адамға жетті. Оның ішінде – ерлер – 1,218,369, ал әйелдер – 1,250,988

ler olumlu gelişmeler kaydetmektedir. Bölge genelinde çeşitli etnik grupların kendi kültürlerinin gelişimi, gelenek ve dillerinin korunması için gerekli tüm koşullar yaratılmıştır. Bu durum, aynı zamanda etnikler arası uygun ilişkilerin kurulmasına imkân sağlamaktadır. 2018 yılı istatistik verilerine göre, ülkede 702 etno-kültür merkezi bulunmaktadır [6]. Türkistan bölgesinde ise, 20 etno-kültür derneği çalışmaktadır. Onlardan 8'i Türk halklarının etno-kültür merkezleridir. Bunlar arasında eyalet düzeyindeki Tatar-Başkurt etno-kültür merkezi ve Türk etno-kültür merkezinin yanı sıra, Karakalpak, Özbek, Azerbaycanlı, Kırgız ve Uygur etno-kültür merkezleri de bulunmaktadır [7]. Bu merkezler, öncelikle etnik grupların kendi kültür ve dilini koruma ve geliştirmeye birlikte, Kazakistan'ın kültürel değerlerine uyum sağlayarak etkileşimde bulunma amacıyla faaliyet göstermektedir. Aynı zamanda, kültürel sınırlar arasında hoşgörü oluşturmaya amaçlamaktadır.

Ayrıca, bölgedeki etnik grupların etno-kültürel özellikleriyle beraber yerel ortama ve ortak kimliğe uyum gösterebilme çabalarında bulunmaları, onların sahip olduğu etno-linguistik özelliklerinden de belli olmaktadır. Türkistan bölgesindeki etnik grupların

адам болды [5]. Осы сандық мәліметтерді облыс территориясында мекен етіп жатқан түркі тілдес халықтардың көрсеткішіне бөліп қарайтын болсақ, мынадай көрініске куә боламыз. 2009 жылғы санақ қорытындыларында Түркістан облысында қазақтардың саны – 1,785,992; өзбектер – 401,630; әзербайжандар – 28,956; татарлар – 19,119; түріктер – 20,995; ұйғырлар – 3,485; қырғыздар – 2,007; башқұрттар – 869 адам болды [5]. 2009 жылғы санақ пен 2018 жылғы статистикалық мәліметтерді салыстырып қарайтын болсақ: қазақтар – 16,3%, өзбектер – 20,1%, әзербайжандар – 17,1%, түріктер – 10,3%, ұйғырлар – 14,0%, қырғыздар – 39,1%-ға өскендігін көреміз. Керісінше, татарлар – 4,0%, башқұрттар – 11,7%-ға азайған. Дегенмен, жоғарыда берілген санақ материалдарынан көретініміз Түркістан облысындағы көпшілік түркі тілдес халықтардың өсу динамикасы түспей, жоғарылап отырған. Бұл облыс көлемінде орналасқан этностардың жергілікті халыққа бауыр басып бейімделгендігін көрсетеді. Облыс халқының этнодемографиялық көрсеткіштерінің үздіксіз қарқынды өсуі, өңірдегі этномәдени жағдайдың қолайлы болуымен тікелей байланысты.

сөз konusu özelliklerine örnek olarak bölgedeki Azerbaycanlılar ile Türkleri söyleyebiliriz. Örneğin, 1999 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, Türkistan bölgesindeki Azerbaycanlıların sayısı 24,732 iken, onların %63,7'si anadili olarak Azericeni geri kalan %36,3'ü diğer dilleri benimsemiştir. Türklerde ise, anadilini bilme oranı bu rakamdan 12,5 puan yüksektir [8]. 2009 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, bölgedeki Azerbaycanlılar 28,956 kişi oluşken, onların % 83,9'u, yani 24,299'u anadili olarak Azericeni belirtmiştir. Bu rakamla karşılaştırıldığında, bölgedeki Türklerin ana dilini bilmeleri 10,9 puan daha yüksek, yani Türklerin anadili bilgisi % 94,8'dir [5]. Aksine, Azerbaycanlıların diğer dilleri bilmesi Türklerden 10,9 puana yüksek, yani Azerbaycanlıların %16,1'i ve Türklerin ise %5,2'si diğer dilleri de bildiklerini belirtmiştir. Söz konusu iki nüfus sayımının sonuçlarına göre, Azerbaycanlıların anadiline hâkim olma düzeyi %20,2 artmıştır. Bu dönemde Türklerin anadilinde konuşması erkeklere göre Azerbaycanlılardan 10,9 puan daha yüksek olduğu kanıtlanmıştır. Aksine, Azerbaycanlıların diğer dilleri bilmeleri Türklerden 10,9 puan daha yüksek olmuştur. Bu rakamlara göre, bölgedeki etno-kültürel gelişmelerin bireysel etnik grupların etno-linguistik özellikleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu görüyoruz.

Bu bağlamda Kazakistan'da 15 dilde çeşitli gazete ve dergiler, 8 dilde radyo programları ve 7 dilde TV programları yayınlanmaktadır. Özbek, Tacik, Uygur ve Ukrayna dillerinde eğitim veren toplam 88 okul bulunmaktadır. 108 okulda ise 22 etnik grubun dili ayrı bir ders olarak öğretilmektedir. Aynı zamanda, çocuklar hariç büyükler için de 30 etnik dili öğreten 195 etnik dil merkezi ve okulu faaliyet göstermektedir [9]. Ayrıca, medya açısından bakıldığında, Türkistan bölgesinde etnik grupların 20'den fazla basını bu-

**BU MERKEZLER,
ÖNCELİKLE ETNİK
GRUPLARIN KENDİ
KÜLTÜR VE DİLİNİ
KORUMA VE
GELİŞTİRMEYLE
BİRLİKTE,
KAZAKİSTAN'IN
KÜLTÜREL
DEĞERLERİNE
UYUM SAĞLAYARAK
ETKİLEŞİMDE
BULUNMA
AMACIYLA FAALİYET
GÖSTERMEKTEDİR**

**KÖRSETİLGİN
ORTALYKТАRДЫҢ
ҚЫЗМЕТІ
ЭТНОСТАРДЫҢ
МӘДЕНИЕТІ МЕН
ТІЛІН САҚТАУҒА,
ОНЫ ДАМУЫП
ҚАЗАҚСТАННЫҢ
ІШКІ МӘДЕНИ
ҮРДІСТЕРІНЕН
ҚАЛМАЙ ӨМІР
СҮРУГЕ ЖӘНЕ
ОҚШАУЛАНУДЫ
БОЛДЫРМАУҒА
НЕПІЗДЕЛГЕН**

Түркістан облысындағы этномәдени үрдістер жан-жақты жүргізіліп келеді. Облыс территориясындағы әр түрлі этностардың өз мәдениетін дамытып, салт-дәстүрлері мен тілін сақтауға қажетті жағдай жасалып отыр. Бұл қолайлы ұлтаралық қатынастарды қалыптастыруға да септігін тигізеді. 2018 жылғы статистикалық мәліметтер бойынша, республика көлемінде 702 этномәдени орталық жұмыс істейді [6]. Ал, Түркістан облысы көлемінде 20 этномәдени бірлестік өз жұмысын жүргізуде. Соның ішінде 8 этномәдени орталық түркі халықтарына арналған. Оның қатарында облыстық татар-башқұрт этномәдени орталығы, облыстық түрік этномәдени орталығы, сондай-ақ, қарақалпақ, өзбек, әзербайжан, қырғыз және ұйғырлардың этномәдени орталықтары бар [7]. Көрсетілген орталықтардың қызметі этностардың мәдениеті мен тілін сақтауға, оны дамытып Қазақстанның ішкі мәдени үрдістерінен қалмай өмір сүруге және оқшаулануды болдырмауға негізделген. Сонымен қатар, мәдени шекаралардың контексінде толеранттықты қалыптастыруға бағытталған.

Этностардың этномәдени ерекшеліктері мен жергілікті ортаға бейімделуы немесе ортақ бірегейлікке ұмтылуын олардың этнотілдік ерекшеліктерінен білуге болады. Бұл ерекшеліктерді Түркістан облысындағы әзербайжан және түріктердің көрсеткіштері мысалында қарайтын болсақ: мәселен, 1999 жылғы санақ қорытындылары бойынша Түркістан облысындағы әзірбайжандардың жалпы саны 24,732 адамды құрады, соның 63,7 %-ы өз ана тілін әзірбайжан тілі деп көрсетсе, керісінше қалған 36,3% әзірбайжан өзге тілдерді көрсеткен. Осы көрсеткішті түріктермен салыстырғанда түріктердің өз ана тілін меңгеру дәрежесі 12,5%-ға

lunmaktadır. Bu, bir bölge için yeterlidir. Söz konusu gazete ve dergilerin tipolojik yapısı aşağıdaki gibidir: Örneğin, bir dilde yani etnik grubun anadilinde çıkan gazete; iki dilde veya Kazakça gazetelere ek olarak çıkan gazete; ve üç veya daha fazla dilde gazete. Türkistan bölgesinde bir dilde yani etnik grubun anadilinde çıkan gazetelerden “Zhanub Zharkharchi”, “Bolazhan”, “Komron”, “Maktabdosh”, “Zhanubiy Komuziston”, “Sairam Sadosi”, “Şaksan” ve “Şaban” gazeteleri; Kazak ve Özbek dillerinde “Boyçechak”, “Adazheit wa Saniat” gazeteleri; üç dilde yayınlanan “Sayram sabosi”, “Jamiat wa maifat”, “Davr” ve diğerleri vardır [7].

Sonuç olarak, Türkistan bölgesindeki Türk dili konuşan halklarının etno-demografik ve etno-kültürel durumu istikrarlı bir gelişme sağlamaktadır. Bu gelişme, aynı zamanda bölgenin tarihi gelenekleri ile de yakından ilgilidir. Ayrıca, son dönemde Türkistan’da yeni kültürel tesislerin oluşturulması, gelecekte bölgedeki etno-kültürel gelişmelerin ortak Türk kültürü açısından değerlendirilmesine imkân sağlayabilir.

артық [8]. Ал, 2009 жылғы санақта әзірбайжандар 28,956 адамды құрап, соның ішінде 83,9%-ы яғни 24,299 адам өз ана тілдерін әзірбайжан тілі деп көрсеткен. Бұл көрсеткішті осы облыстағы түріктермен салыстырғанда 10,9%-ға кем, яғни түріктердің өз ана тілдерін білу дәрежесі 94,8%-ды құрайды [5]. Ал керісінше әзірбайжандардың өзге тілдерді білу дәрежесі түріктермен салыстырғанда 10,9%-ға жоғары, яғни әзірбайжандардың 16,1%-ы, ал түріктердің 5,2%-ы өзге тілдерді білетіндігін көрсеткен. Екі санақтың қорытындылары бойынша, әзірбайжандардың өз ана тілін меңгеру дәрежесі 20,2%-ға өскен. Бұл үрдістерде түріктердің ана тілінде сөйлеу дәрежесі ерлер арасында әзірбайжандардан 10,9%-ға жоғары екені дәлелденіп отыр. Керісінше өзге тілдерді білу дәрежесі тұрғысынан әзірбайжандар түріктерден 10,9%-ға жоғары екендігі белгілі болды. Бұл санақ материалдарынан облыстағы этномәдени үрдістердің жекелеген этностардың этнотілдік көрсеткіштеріне оң ықпал еткенін байқаймыз.

АЙРІКА, SON DÖNEMDE TÜRKİSTAN’DA YENİ KÜLTÜREL TESİSLERİN OLUŞTURULMASI, GELECEKTE BÖLGEDEKİ ETNO-KÜLTÜREL GELİŞMELERİN ORTAK TÜRK KÜLTÜRÜ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESESİNE İMKÂN SAĞLAYABİLİR

ТҮРКІСТАН ҚАЛАСЫНДАҒЫ СОҒҒЫ КЕЗДЕП МӘДЕНИ НЫСАНДАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ, КЕЛЕШЕКТЕ ОБЛЫСТАҒЫ ЭТНОМӘДЕНИ ҮРДІСТЕРДІҢ ОРТАҚ ТҮРКІЛІК МӘДЕНИЕТТІҢ КОНТЕКСТІНДЕ ҚАРАСТЫРЫЛАТЫН БОЛАДЫ

Жалпы бұл тұрғыда Қазақстандағы этностардың 15 тілде газет-журнал, 8 тілде радио бағдарламалар, 7 тілде теле бағдарламалар шығады. Білім беру толықтай өзбек, тәжік, ұйғыр және украин тілдерінде жүргізілетін 88 мектеп жұмыс істейді. 108 мектепте 22 этностың тілі жеке пән ретінде жүргізіледі. Осымен қатар, балалардан басқа үлкендер де 30 этнос тілдерін оқуға мүмкіндік алған 195 этно-білім беру кешендері, жексенбілік және лингвистикалық мектептер жұмыс істеп тұр [9]. Сондай-ақ, бұқаралық ақпарат құралдарына да талдау жасайтын болсақ, Түркістан облысындағы этностардың БАҚ-тары 20-дан асып жығылады. Бұл репрезентативтілігі аз болғанымен бір облыс үшін 20 баспасөз құралы жеткілікті. Осы газет пен журналдардың типологиялық құрылымын былай көрсетсек болады. Мысалы, бірінші, бір тілде және этностың ана тілінде шығатын газет-журнал; екінші, екі тілде немесе қазақ тілімен қосымша шығатын газеттер және үшіншісі үш немесе оданда көп тілдерде басылатын газеттер. Бір тілде яғни

этностың ана тілінде шығатын газеттерге Түркістан облысында өзбектердің «Жануб Жарчилари», «Болажон», «Комрон», «Мактабдош», «Жанубий Қозоғистон», «Сайрам садоси», «Туркистон», «Камалак», «Чимкент оқшоми»; екінші, қазақ және өзбек тілінде дайындалатын топқа - «Бойчечак», «Адабиет ва санъат» газеттері; үш тілде басылатын үшінші топқа - «Сайрам сабоси», «Жамият ва маърифат», «Давр» және т.б. баспасөздері кіреді [7].

Қорытындылай келе, Түркістан облысындағы түркі тілдес халықтардың этнодемографиялық және этномәдени үрдістері бір қалыпты және қарқынды дамып келеді. Бұл облыстың тарихи қалыптасқан дәстүрлі ұстанымдарымен де тығыз байланысты. Сондай-ақ, Түркістан қаласындағы соңғы кездегі мәдени нысандардың қалыптасуы, келешекте облыстағы этномәдени үрдістердің ортақ түркілік мәдениеттің контекстінде қарастырылатын болады.

Қайнақ: / Әдебиеттер

1. История Казахстана: народы и культуры: учеб. пособие / Масанов А.Э. и др. – Алматы: Дайк-Пресс, 2001. – С. 411–412.
2. 2018 жылғы Оңтүстік Қазақстан облысы халқының жекелеген этностар бойынша саны және 2018 жылғы қаңтар-желтоқсан айларындағы ҚР халық санының табиғи қозғалысы www.stat.gov.kz (сайтты қараған уақыты: 14.03.2019).
3. Қалыш, А.Б. Репродуктивная функция современной семьи в Казахстане // Материалы Международной научно-практической конференции «Народный герой Б. Момышұлы и современность». 4-5 ноября 2010 г. / КазНУ им. ал-Фараби. – Алматы: Қазақ университеті, 2011. – С. 174–179.
4. Население Республики Казахстан по полу и возрасту / Итоги переписи населения 1999 года в Республике Казахстан. Статистический сборник / Под ред. А. Смаилова. – Алматы, 2000. – С. 132.
5. Южно-Казахстанская область. Итоги национальной переписи населения в Республике Казахстан 2009 года. Том 2. Статистический сборник. – Астана, 2011. – С. 4–5, 36.
6. Региональные ЭКО www.assambly.kz. (сайтты қараған уақыты: 14.03.2014).
7. Менің Қазақстаным – справочник о деятельности этнокультурных объединений Казахстана. – Астана, 2015. – С. 63–64, 70–74.
8. Национальный состав населения Республики Казахстан. Том 2. Население Республики Казахстан по национальностям и владению языками / Итоги переписи населения 1999 года в Республике Казахстан. Статистический сборник. Под ред. А. Смаилова. – Алматы, 2000. – С. 167–168.
9. Қалыш А.Б. Қазақстандағы қазіргі кезеңдегі этникалық және этномәдени процесстер: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 86-б.

8 ŞUBAT 2019 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ UZMAN ARAŞTIRMACILARINDAN DAUREN ABEN, SEUL'DE DÜZENLENEN "KAZAKISTAN CUMHURİYETİ İLE KORE CUMHURİYETİ ARASINDA STRATEJİK ORTAKLIĞI GELİŞTİRMEK İÇİN YENİ KUZEY EKONOMİK İŞBİRLİĞİ VİZYONU" ADLI 2019 KORE-ORTA ASYA ULUSLARARASI KONFERANSI'NA KATILMIŞTIR.

2019 ЖЫЛДЫҢ 8 АҚПАНЫНДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ ДӘУРЕН ӘБЕН СЕУЛДЕ ӨТКЕН «ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЕН КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСЫ АРАСЫНДАҒЫ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ӘРІПТЕСТІКТІ ДАМУҢА ҰШІН ЖАҢА СОЛТҮСТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚ МАҚСАТЫ» АТТЫ 2019 ЖЫЛҒЫ КОРЕЯ-ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНА ҚАТЫСТЫ.

Іс-шара Корея Халықаралық экономикалық саясат институты мен Қазақстанның Корея Республикасындағы Елшілігінің қолдауымен Ханныан университетінің Халықаралық зерттеулер институты тарапынан ұйымдастырылды.

Конференция Қазақстан мен Оңтүстік Кореяның саяси және дипломатиялық қатынастарына, сауда, қаржы, өнеркәсіп және энергетика салаларындағы ынтымақтастығына, сондай-ақ әлеуметтік-мәдени өзара іс-қимылына арналған үш секциялық отырысқа бөлінді. Еуразия ғылыми-зерттеу институтынан басқа, іс-шараға Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президенті – Елбасының қоры аясындағы Әлемдік экономика және саясат институты, Қытай зерттеу орталығы және «Қоғамдық пікір» зерттеу институтының сарапшылары қатысты. Корей тарапынан конференцияға Орталық Азияны, соның ішінде Қазақстанды зерттеуге қатысатын Оңтүстік Кореяның жетекші университеттерінің профессорлары қатысты.

Конференция ашылуында сөз сөйлеген Қазақстан Республикасының төтенше және өкілетті елшісі Бақыт Дүйсенбаев Қазақстан мен Оңтүстік Корея арасындағы саяси және экономикалық өзара іс-қимылдың жоғары деңгейін атап өтті. Сондай-ақ, ол Оңтүстік Кореяның әлеуетті инвесторларына Қазақстан

Еткінлік, Коре Улстарарасы Экономикас Политикас Енститүсү ве Казакстан Республикасы Сеул Бүйүкелчилиги дестегиіле Ханянг Университеси Улстарарасы Чалышмалар Енститүсү тарафандан дүзенленмиштір. Конференс, Казакстан ве Гүней Коре арасындакы сыйасы ве дипломатик ишбилік; тикарет, финанс, саны ве энергия алаңларындакы ишбилік ве сосыо-күльтүрел еткілесім темалы үч аыры отурумдан олушмуштур. Аврасыа Араштырма Енститүсү'нүн дшында еткінліге Казакстан Республикасы Куручу Кумхурбащаканы Вакфы'на бағлы Дүнья Економисы ве Политика Енститүсү, Чын Араштырма Меркезі ве Камуоуы Араштырма Енститүсү'нден узманлар катылмышлардыр. Конференс Казакстан даһил олмак үзере Орта Асыа үлкелери үзере арасштырмалар аыпан Гүней Коре'нин өнде gelen университетелеринден професірлер Коре'йи темсilen катылмышлардыр.

Конференста ачылыш конушмасын аыпан Казакстан Республикасы Сеул Олағанүстү ве Там Yetkili Бүйүкелчиси Баһит Дүйсенбайев, Казакстан ве Гүней Коре арасында сыйасы ве економик ишбилігинин үст

үкіметі жағынан көрсетілетін қолдау шаралары туралы түсініктеме берді. Қазақстандық және Оңтүстік Кореялық сарапшылар екіжақты ынтымақтастықты дамытуға, сондай-ақ елдің халықаралық және аймақтық мәселелер бойынша ұстанымдарын үйлестіруге қатысты кең ауқымды мәселелер жөнінде пікір алмасты. Атап айтқанда, Қазақстанның сыртқы саяси бастамалары, экономиканы цифрландыру, тұрақты даму, инновациялар және басқа салалар шеңберіндегі ынтымақтастық мәселелері талқыланды.

Бірінші отырыста баяндама жасаған Дәурен Әбен Қазақстан мен Оңтүстік Кореяның биыл 10 жылдығы атап өтілген стратегиялық әріптестігінің қазіргі жағдайы, жетістіктері мен перспективаларына тоқталды. Оның пікірінше, екі ел саяси және экономикалық өзара іс-қимылдың жоғары деңгейіне қол жеткізе алды, алайда өзара ынтымақтастықты кеңейту үшін әлі де пайдаланылмаған әлеует бар. Корея мен Қа-

düzeyde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Güney Koreli potansiyel yatırımcılara Kazakistan Hükümeti tarafından verilen destek önlemleri hakkında bilgi vermiştir. Kazak ve Güney Koreli uzmanlar, ikili işbirliğinin geliştirilmesi ve iki ülkenin uluslararası ve bölgesel sorunlara ilişkin görüşlerinin koordinasyonu ile ilgili çeşitli konularda görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Taraflar, özellikle Kazakistan'ın dış politika girişimleri, ekonomi dijitalleşmesi, sürdürülebilir kalkınma, yenilikçilik ve diğer alanlarda işbirliği konularını ele almışlardır.

İlk oturumda yaptığı sunumda Dauren Aben, bu yıl 10. yıldönümü olan Kazakistan ve Güney Kore arasındaki stratejik ortaklığın bugünkü durumu, başarıları ve geleceği üzerinde durmuştur. Aben'e göre, iki ülke yüksek düzeyde bir politik ve ekonomik etkileşim yapabilmıştır, ancak karşılıklı işbirliğini genişletmek için henüz kullanılmamış bir potansiyel bulunmaktadır. Kore ve Kazakistan arasındaki ticari ilişkileri ele alan Avrasya Araştırma Enstitüsü uzman araştırmacısı, Kore işadamlarının yalnızca Kazakistan Korelileri ile işbirliği yapmakla kalmayıp, aynı zamanda Kazak şirketleriyle

закстан бизнесі арасындағы қарым-қатынастарға қатысты Еуразия ғылыми-зерттеу институтының аға ғылыми қызметкері «Корейлік кәсіпкерлер қазақстандық корейлермен ғана ынтымақтастық жасамай, қазақ компанияларымен де әріптестікті кең көлемде жүзеге асырып, әріптестік аясын әртараптандыру керектігіне» баса назар аудартты. Дәурен Әбен екіжақты ынтымақтастықтың мүмкін саласы ретінде Корей түбегінің ядролық қарусыздану мәселесін де қозғады. Атап айтқанда, ол Қазақстанның ядролық қаруды таратпау туралы тәжірибесі Солтүстік Корея үшін үлгі бола алатындығын атап өтті

de ortaklıklar kurması ve bu ortaklıkları çeşitlendirmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Dauren Aben, ikili işbirliği için olası bir alan olarak Kore Yarımadası'nın nükleer silahlardan arındırılması konusuna da değinmiştir. Özellikle, Aben, Kazakistan'ın nükleer silahların yayılmasını önleme alanındaki tecrübesi, Kuzey Kore için olası bir uygulama modeli olabileceğini belirtmiştir.

12 MART 2019 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE "İSTİKLAL MARŞI'NIN KABULÜ VE MEHMET AKİF ERSOY'U ANMA HAFTASI İLE 18 MART ÇANAKKALE DENİZ ZAFERİ VE ŞEHİTLER GÜNÜ ANISINA" PANEL DÜZENLENDİ.

2019 ЖЫЛЫ 12 НАУРЫЗДА ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА ТҮРКИЯНЫҢ ҰЛТТЫҚ ӘНҰРАНЫНЫҢ ҚАБЫЛДАНУЫ МЕН МЕХМЕТ АКИФ ЭРСОЙДЫ ЕСКЕ АЛУ АПТАЛЫҒЫ ЖӘНЕ 18 НАУРЫЗ ЧАНАККАЛЕ ТЕҢІЗ ЖЕҢІСІ МЕН ШЕЙІТТЕРДІ ЕСКЕ АЛУ ШАРАСЫ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛДЫ.

Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde, Türkiye Cumhuriyeti Almatı Başkonsolosluğu himayelerinde ve Türk Hava Yolları (THY) sponsorluğunda "İstiklal Marşı'nın Kabulü ve Meh-

Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтында Түркия Республикасының Алматы қаласындағы Бас консулдығы және Түрік әуе жолдарының қолдауымен Түркияның ұлттық әнұранының қабылдануы мен Мехмет Акиф Эрсойды еске алу апталығы және 18 наурыз Чанаккале теңіз жеңісі мен шейіттерді еске алу шарасы ұйымдастырылды. Іс-шараға Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Рыза Қаған Йылмаз, арнайы шақырылған қонақ ретінде Түркия Республикасы Ыстамбұл Йени Юзйыл Университеті Түрік тілі мен әдебиеті бөлімінің оқытушысы ф.ғ.д., профессор Мехмет Метин Караөрс және әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті Шығыстану факультеті «Түріксой» зерттеу орталығының меңгерушісі ф.ғ.к., доцент Зубайда Шадкам баяндамашы ретінде қатысты.

Еске алу шарасы алдымен бір минут үнсіздік жариялаумен және екі елдің әнұранын айтумен басталды. Кіріспе сөз сөйлеген Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмер іс-шараны ұйымдастыруға қолдау білдірген Түркия Республикасының Алматы қаласындағы Бас консулдығына және Түрік әуе жолдарына алғыс айтты. Мыңдаған шақырым алыстағы Анадол-

met Akif Ersoy'u Anma Haftası ile 18 Mart Çanakkale Deniz Zaferi ve Şehitler Günü Anısına" panel düzenlendi. Paneli Almatı Başkonsolosu Sayın Rıza Kağan Yılmaz, davetli konuşmacı olarak T.C. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Metin Karaörs, Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Türksoy Araştırma Merkezi Başkanı Doç. Dr. Zubayda Şadkam konuşmacı olarak katıldılar.

Panel, saygı duruşu ve iki ülkenin istiklal marşlarının okunması ile başladı. Panelin açılış konuşmasında Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, panelin düzenlenmesine destek veren Almatı Başkonsolosluğu ve Türk Hava Yolları'na teşekkürlerini sundu. Anadolu topraklarından binlerce kilometreyi arkada bırakıp Kazakistan'a gelen T.C. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Metin Karaörs'e de ayrıca teşekkür etti.

Türkiye Cumhuriyeti Almatı Başkonsolosu Sayın Rıza Kağan Yılmaz konuşmasına paneli organize eden kurumlara ve katılımcılara teşekkür ederek başladı. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın 12 Mart İstiklal Marşı'nın Kabulü ve Mehmet Akif Ersoy'u Anma Günü münasebetiyle yayımladıkları mesaja değinerek, İstiklal Marşı'nın yazım süreci üzerine bilgiler paylaştı.

Davetli konuşmacı, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Metin Karaörs, Mehmet Akif'in yaşa-

лы жерінен Қазақстанға келген Түркия Республикасы Ыстамбұл Йени Юзйыл Университеті Түрік тілі мен әдебиеті бөлімінің оқытушысы ф.ғ.д., профессор Мехмет Метин Караөрске де ерекше алғысын білдірді.

Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Рыза Қаған Йылмаз өз сөзін іс-шараны ұйымдастырған ұйымдар мен қатысушыларға алғыс айтудан бастады. Түркия Республикасының Президенті Режеп Тайып Ердоғанның 12 наурыз Мемлекеттік әнұранның қабылдануы және Мехмет Акиф Эрсойды еске алу күніне орай жариялаған жолдамасына тоқталып өтіп, Мемлекеттік әнұранның жазылу тарихы туралы ақпаратпен бөлісті.

Іс-шараның құрметті қонағы Ыстамбұл Йени Юзйыл Университеті Түрік тілі мен әдебиеті бөлімінің оқытушысы ф.ғ.д., профессор Мехмет Метин Караөрс «Мехмет Акифтің өмір сүрген кезеңі және Мемлекеттік әнұранның мәні мен маңыздылығы» атты баяндамасын бастар алдында 26 жыл бұрын Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Түрік тілі мен әдебиеті бөлімінің меңгерушісі болып істегенін және 50 жыл бойы оқытушылық қызметпен айналысқанын тілге тиек етті. Сонымен қатар, Мехмет Метин Караөрс бүкіл түркі республикаларын аралап шыққанын және бұл салада зерттеулер жүргізуден ешқашан жалықпайтынын айтты.

дiгi дoнeм вe Ыcтiклaл Mapшi'нiн aнaм вe oнeмi кoнyсyндa cynymyндaн eввeл, 26 yл oнe бoцa Aмeт Yecевi Улyслapapacы Kазaк-Тyрк Yнивepcитe-ci Тyрк Дили вe Eдeбиyаты Бoлyмy бaшкaнi гoрeвин-дe чaлыcтыгынa вe 50 yыллык бoцa oлдyгyнy дилe гeтирeрeк, Тyрк Cymпpийeтлeри'нi дoлaштыгынa вe илгили aлaндa apacтыpмaлap yapмaктaн иic yopулмayacыгынa бeлapттi.

Cynymyндa Prof. Dr. Mehmet Metin Karaörs, Mehmet Akif'in Ыcтiклaл Mapшi'ндe бip миллeтiн тapихини, кapактepини вe хaнги дeгepлep yгpунa шeхит oлaбилeцeгини yаздыгынa ифaдe eтмeнiн yанa cыpa Тyрк миллeтини дoгpу тaнaмaк иcтeйeнлepiн Ыcтiклaл Mapшi'нi oкyмacы гeрeктигини бeлapттi. Aпыpca Kазaк тapихиндeки oнeмли кiшilеp oлaн "Бeш Apыc"иn oнeминe дeгiндi вe Mағжaн Cymaбaйeв'iн "Узaктaки Kapдeшимe" шiiрiндeн oкyяpaк, Тyркия - Kазaкacтaн apacындaки дoслyк вe кapдeшлiк илiшкilepиниn cонcyз oлдyгyнyн aлтынa чизди.

Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Türksoy Araştırma Merkezi Başkanı Doç. Dr. Zubayda Şadkam da, 1992 yılında Türkiye Cumhuriyeti sayesinde Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okuduğunu ve ilgili bölümün ilk mezunlarından birisi olduğunu dile getirerek sunumuna başladı. Mehmet Akif Ersoy'un Ыcтiклaл Mapшi'нi нacыл yаздыгы yзepиндe бipкaч eфcанe oлдyгyнyн aнaтaн Doç. Dr. Zubayda Şadkam, Akif Ersoy'un Ыcтiклaл Mapшi'нi зop бip дoнeмдe yаздыгынa ифaдe eттi. Oнeмли oлaнaн, Ыcтiклaл Map-

↑

Баяндамасында ф.ғ.д., профессор Мехмет Метин Караөрс Мехмет Акифтің Мемлекеттік әнұранда ұлт тарихын сипаттап, түрік ұлтының қандай құндылықтар үшін жанын пиде ете алатындығын жазғанын атап өтті. Түрік ұлтын жақыннан танығысы келгендер Мемлекеттік әнұранды оқуы керек екенін мәлімдеді. Ф.ғ.д., профессор Мехмет Метин Караөрс, сондай-ақ, Алаштың «Бес арысының» қазақ әдебиетінде алар орны мен маңызына тоқталып өтті. Мағжан Жұмабаевтың «Алыстағы бауырыма» атты өлеңін тебірене оқып, Түркия мен Қазақстан арасындағы достық пен бауырластықтың мәңгі-бақи жалғасатындығын айтты.

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті Шығыстану факультеті «Түрікsoй» зерттеу орталығының меңгерушісі ф.ғ.к., доцент Зубайда Шадкам 1992 жылы Түркия Республикасы арқасында әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті Шығыстану факультеті Түрік тілі мен әдебиеті бөлімінде білім алған алғашқы түлектердің бірі екенін айтып, өз баяндамасын бастады. Мехмет Акиф Ерсойдың Мемлекеттік әнұранды қалай жазғанына қатысты бірнеше аңыз бар екендігін атап өткен ф.ғ.к., доцент Зубайда Шадкам Акиф Ерсойдың Мемлекеттік әнұранды қиын кезеңде жазғанын айтты. Мемлекеттік әнұран мен Отанын қорғай алатын болашақ ұрпақтардың күшті болуы қажет екендігін баса айтып өтіп, іс-шараға қатысқаны үшін ризашылығын білдірді.

şı'na ve vatanına sahip çıkacak gelecek nesillerin güçlü olması gerektiği gerçeğini vurgulayarak, panelde bulunduğu için şükranlarını sundu.

Panel sonrasında Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, Panele katılan ve etkiyici sunumlar yapan tüm saygıdeğer konuklara teşekkür ederek Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün yayınlarını bir anı mahiyetinde hediye etti.

Еске алу шарасы соңында Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмер іс-шараға қатысып, баяндама жасаған барлық құрметті қонақтарға алғысын білдірді және Еуразия ғылыми-зерттеу институтының басылымдарын естелік ретінде сыйға тартты.

13 MART 2019 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ (AAE) BÜNYESİNDE ENSTİTÜ MÜDÜRÜ, DOÇ. DR. VAKUR SÜMER'İN İNİŞİYATİFİYLE ERI TV İNTERNET KANALI YAYIN FAALİYETLERİNİ BAŞLATMIŞTIR.

2019 ЖЫЛДЫҢ 13 НАУРЫЗ КҮНІ ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ АЯСЫНДА, ИНСТИТУТ ДИРЕКТОРЫ, ДОЦЕНТ, ДОКТОР ВАКУР СУМЕРДІҢ БАСТАМАСЫМЕН ERI TV ИНТЕРНЕТ АРНАСЫ ӨЗ ЖҰМЫСЫН БАСТАДЫ.

ERI TV-дің негізгі мақсаты ғылым саласындағы құнды ойы мен маңызды пікірі қалың көпшілікке ықпал ететін ғалымдармен сұхбат ұйымдастыру. Еуразия аймағы бойынша, оның ішінде Қазақстан мен түркі тілдес елдердің бірлігі үшін зерттеулер жүргізіп, стратегиялық ұсыныстар әзірлейтін Еуразия ғылыми-зерттеу институты халықаралық деңгейде танымал ғылыми-зерттеу орталығы ретінде танылып үлгерді. Институт қабырғасында өтетін танымдық, ағартушылық, ғылыми бағыттағы жиындарға атақты және беделді ғалымдар қатысатыны белгілі. Сол ғалымдармен заманауи құрылғылармен жабдықталған ERI TV интернет арнасы студиясында еркін форматта әңгімелесу арқылы «Сұхбат» бағдарламасы көрерменге жол тартты.

Бағдарламаның алғашқы қонағы Анадолы жерінен арнайы келген Түркияға белгілі ғалым Ыстамбұл Жаңа ғасыр университетінің профессоры, филология ғылымдарының докторы Мехмет Метін Қараөріс болды. Ғалым әңгімелесу барысында бұдан 25 жыл

ERI TV'nin temel amacı akademik camiadaki değerli fikirleri ve önemli görüşleri toplumu etkileyebilecek bilim insanları ile sohbetler gerçekleştirmek. Avrasya bölgesi üzerinde, özellikle Kazakistan ve Türk Dili konuşan Devlet ve Toplulukların işbirliğinin gelişmesi için araştırmalar yapan ve stratejik öneriler hazırlayan AAE, uluslararası çapta tanınan düşünce kuruluşu olarak kendini kaydetmiştir. Enstitü kapsamında düzenlenen bilimsel etkinliklere tanınmış ve ünlü bilim adamları katılmaktadır. Bu bilim adamları ile modern donanımlara sahip ERI TV internet kanalı stüdyosunda serbest sohbet tarzında "Sohbet" programı değerli izleyicilere sunulmuştur.

Programın ilk konuğu olarak Anadolu topraklarından gelen misafirimiz, Türkiye'nin ünlü bilim adamı İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Profesörü, Dil bilimi uzmanı Mehmet Metin Karaörs katılmıştır. Profesör Karaörs, sohbet sırasında 25 yıl önce Türkistan şehrine Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde çalışmak üzere ailesi ile birlikte geldiği yılların hatıralarını paylaştı. Kazakça öğrenme sırasında yerel Kazak halkı ile

бұрын Түркістан қаласына Қ.А. Ясауи университетіне отбасымен бірге қызметке келгендегі естеліктерімен бөлісті. Қазақ тілін үйрену барысында жергілікті қазақтармен қарым-қатынас жасап, қазақ халқының әдеп ғұрпымен жақын танысуға мүмкіндік алғанын, кейіннен бұл туралы өз кітаптарында жазғанын айтты. Сонымен қатар, профессор Қараөріс қызметтік және ғылым жолымен түркі мемлекеттерінің барлығын аралағын жеткізді. Ол өмірінің маңызды бөлігі қасиетті Түркістан жерінде өткенін, қазақтың тарихын және айрықша Алаш қозғалысы мен зиялыларының қайраткерлік өмір жолдары мен шығармашылығын кеңінен зерттеуге мүмкіндік болғанын мақтанышпен әңгімеледі. Қазақтың «Бес Арысы» туралы көптеген мәлімет оқығанын, оның ішінде Түркия халқы ерекше құрметтейтін Мағжан Жұмабаев шығармашылығына аса үлкен мән бергенін айтты. Алаш арысының «Алыстағы бауырыма» жырын түп нұсқада, яғни қазақ тілінде жаттап алғанын жырды оқып беру арқылы дәлелдеді.

irtibata geçerek, Kazak milletinin gelenek ve adetlerini yakından tanıma fırsatına sahip olduğunu, daha sonra yazmış olduğu kitabında paylaşmaktadır. Bununla birlikte Mehmet Metin Karaörs, görevi ve akademik çalışmaları sırasında bütün Türk devletlerini gezdiğini ilettili. Profesör, hayatının önemli bir kısmının kutsal Türkistan topraklarında geçtiğini, Kazak tarihi ve özellikle Alaş hareketi ve aydınlarının etkin faaliyetlere dolu hayatı ve eserlerini detaylı inceleme imkânına sahip olduğunu memnuniyetle paylaştı. Kazakların “Beş Büyüğü” (Bes Arıs) hakkında birçok bilgileri okuduğunu ve özellikle Türkiye’de çok tanınan ve büyük saygıya sahip Mağcan Cumabay’ın eserlerine ayrıca önem verdiğini söyledi. Alaş büyüğünün “Uzaktaki Kardeşime” şiirini orijinal dilinde, yani Kazakça ezbere okuyarak vermiş olduğu değeri vurguladı.

Sohbet sırasında Profesör Karaörs, Kazakistan’ın Latin alfabesine geçiş sürecinde Türk dünyası birliği için dikkat edilmesi gereken ilkeler konusunda kendi görüşlerini iletterek, kardeş Kazakistan halkına başarılar diledi. Sohbet sonunda Avrasya Araştırma Enstitüsü

Сұхбат барысында, профессор Қараөріс Қазақстанның латын әліпбиіне өту кезінде Түркі әлемінің бірлігі үшін ескерілуі тиіс қағидалар туралы да өз ойын білдіріп, бауырлас Қазақстан халқына сәттілік тіледі. Сұхбат соңында Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор В. Сүмер уақыт бөліп, салиқалы да мағыналы сұхбат бергені үшін профессор Қараөріске Институт және ERI TV атынан алғыс білдіріп, естелік сыйлықтар табыс етті.

ERI TV интернет арнасы «Сұхбат» бағдарламасы өз жалғасын тауып, келешекте де көрермен үшін жақсы хабарлар жасауға тырысатын болады.

Мүдүрү, Доç. Dr. Vakur Sümer, деğерлі заманını айыраarak, аnламлы соhbет вердіğі іçін Prof. Dr. Mehmet Metin Karaörs’e Enstitü ve ERI TV adına теşеккүрлеріні иелті ve hедіе таkдım етті.

ERI TV internet kanalı “Sohbet” programı gelecekte de izleyiciler için faydalı konular üzerinde haberler sunmaya devam edecektir.

14 MART 2019 TARİHİNDE AV-RASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ ARAŞTIRMACISI DİNARA TALDY-BAYEVA “RUSYA VE ÇİN’İN ULAŞIM KORİDORLARI PROJELERİNDE İRAN VE PAKİSTAN’IN ÖNEMİ” KONULU SEMİNER VERDİ.

2019 ЖЫЛЫ 14 НАУРЫЗДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ ДИНАРА ТАЛДЫБАЕВА «РЕСЕЙ МЕН ҚЫТАЙ-ДЫҢ КӨЛІК ДӘЛІЗДЕРІ ЖОБАЛАРЫНДА ИРАН МЕН ПӘКІСТАННЫҢ ОРНЫ» АТТЫ ТАҚЫРЫПТА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Dinara Taldybayeva seminerinde, Avrasya bölgesindeki uluslararası siyasi süreçlerde uluslararası ulaşım koridorlarının önemini anlattı. Dünyada işbirliği yapmanın bir yolu ola-

Динара Талдыбаева семинарында Еуразия аймағындағы халықаралық саяси үдерістерде халықаралық көлік дәліздерінің алатын орны мен маңызы туралы баяндады. Әлемде ынтымақтастық жасау жолы ретінде «жаһандану» үдерісі жалғасуда. Сол сияқты, елдер арасындағы өзара ынтымақтастық пен бір-біріне деген экономикалық тәуелділікті арттыратын «аймақтандыру» үдерісі де жүріп жатыр. Талдыбаева осы екі үдерісті жан-жақты қарастырды. Ол, сондай-ақ, халықаралық көлік дәліздері халықаралық жүйенің бөлігі болып табылатынын және халықаралық ынтымақтастықта маңызды рөл атқаратындығын тілге тиек етті. Кіріспе бөлімінде зерттеудің тұжырымдамалық аспекті жайлы айтып өтіп, Ресей мен Қытай жетекшілігінде Еуразия аймағында жүргізіліп жатқан халықаралық көлік дәліздері жобаларының теориялық негізіне тоқталды.

Семинар барысында Талдыбаева Ресейдің «Солтүстік-Оңтүстік» көлік дәлізі аясында Иран мен Пәкістанның бұл жобаларға ерекше мән беретінін айтты. Қытайдың «Белдеу және жол» жобасы шеңберінде бастаған халықаралық көлік жобаларында Иран мен Пәкістанға бағытталған стратегиялары ту-

rak "küreselleşme" devam etmektedir. Benzer biçimde, ülkeler arasında karşılıklı işbirliği ve birbirine ekonomik bağımlılığı artıran ve "bölgeselleşme" olarak nitelenebilecek bir süreç de vardır. Taldybayeva bu iki sürece ilişkin genel bir değerlendirme yaptı. Taldybayeva, ayrıca, uluslararası ulaşım koridorlarının uluslararası sistemin bir parçası olduğunu ve ülkeler arası işbirliğinde önemli yer üstlendiğini dile getirdi. Giriş kısmında araştırmanın kavramsal boyutuna yer vererek, Rusya ve Çin önderliğinde Avrasya bölgesinde yürütülmekte olan uluslararası ulaşım koridorları projelerinin teorik arka planına değindi.

Seminerin devamında Taldybayeva, Rusya'nın Kuzey-Güney Ulaşım Koridoru kapsamında İran ve Pakistan'ın bu projelere attığı önem, ve Çin'in, Kuşak ve Yol projesi kapsamında başlattığı uluslararası ulaşım projelerinde İran ve Pakistan'a yönelik stratejilerine de değindi. Bunun dışında Rusya ile Çin arasındaki işbirliğinin gelişmesini amaçlayan Primorie-1 ve Primorie-2 ulaşım koridorlarının bulunduğu aşamalar hakkında bilgiler verdi.

Bunlara ek olarak, konuşmacı, Çin'in İran'a

ралы да сөз қозғады. Сондай-ақ, Ресей мен Қытай арасындағы ынтымақтастықты жақсартуға бағытталған «Приморье-1» және «Приморье-2» көлік дәліздерінің қазіргі жағдайы туралы ақпарат берді.

Сонымен қатар, баяндамашы Қытайдың Иранға бағытталған Қытай-Қазақстан-Түркіменстан-Иран теміржол жобасы аясында 2018 жылы 12 контейнерлік пойыз (барлығы 130 вагон жүк) тасымалданғанын айтты. Талдыбаева, сондай-ақ, Қытайдың Пәкістанға бағытталған көлік жобаларының бастамасы болып табылатын Қарақорым тас жолы туралы ақпарат берді. Бұған қоса, Қытайдың «Белдеу және жол» жобасының бөлігі болып табылатын Қытай-Пәкістан экономикалық дәлізінің құны 46 млрд. доллар екенін және Қытайдың Қашғар аймағы мен Пәкістанның Гвадар порты арасындағы ынтымақтастық пен қол жетімділікті арттыруға бағытталғанын айтты.

Семинар соңында қатысушылар тақырып төңірегінде пікір алмасты. Сонымен қатар, Институт директоры доцент, доктор Вакур Сүмер баяндамашыға сұрақтар қойып, болашақ зерттеу тақырыптары туралы ұсыныстар жасады.

yönelik demiryolu projesi olan Çin-Kazakistan-Türkmenistan-İran demiryolu projesinin 2018 yılında 12 konteyner treni (toplam 130 vagon yük) ulaşım yaptığını söyledi. Taldy-bayeva ayrıca, Çin'in Pakistan'a yönelik ulaşım projelerinin başlangıcı olan Karakorum karayolu ile ilgili bilgileri sundu. Ayrıca Çin'in, Kuşak ve Yol İnisiyatifi kapsamında ileri sürülen Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun 46 milyar dolarlık bir maliyete sahip olduğunu, Çin'in Kaşgar bölgesi ile Pakistan'ın Gwadar limanı arasında işbirliğinin ve ulaşılabilirliğin gelişmesinin amaçlandığını dile getirdi.

Seminer sonunda katılımcılar sorular sorarak, fikir alışverişinde bulundular. Ayrıca, Enstitü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer konu ile ilgili soruların dışında geleceğe yönelik araştırma konuları ile ilgili tekliflerde bulundu.

18 MART 2019 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. DR. ALİ EKBER ŞAHİN, "ULUSAL VE ULUSLARARASI İNDEKSLERDE AKADEMİK DERGİ STANDARTLARI" KONUSU SEMİNER VERDİ.

2019 ЖЫЛДЫҢ 18-НАУРЫЗЫНДА ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУЫМЕН ХАДЖЕТТЕПЕ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ПРОФЕССОРЫ, ДОКТОР АЛИ ЭКБЕР ШАХИННІҢ «ҰЛТТЫҚ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ИНДЕКСТІ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ СТАНДАРТТАРЫ» АТТЫ ТАҚЫРЫПТА СЕМИНАРЫ ӨТТІ.

Prof. Dr. Ali Ekber Şahin, seminerin giriş kısmında kısaca özgeçmişinden bahsetti. Lisans

Доктор, профессор Али Экбер Шахин, семинарын өзін қысқаша таныстырумен бастады. Жоғары білімін Хаджеттепе университетінде, магистратураны ODTÜ (Таяу Шығыс техникалық университеті) университетінде, докторлық білімін АҚШ-та Аризона мемлекеттік университетінде тәмамдаған профессор Шахин, 1993 жылдан бастап Хаджеттепе университетінің оқытушысы және Педагогикалық ғылымдар институтының директоры қызметін атқаруда. Сонымен қатар, 2008 жылдан қазіргі күнге дейін ULAKBİM Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар деректер базасы комитетінің мүшесі, Ахмет Ясауи университетінің SSCI базасында таралатын «bilig» журналы редакция алқасының мүшесі және тағы басқа көптеген ұлттық және халықаралық журналдардың редакция алқасы мен комиссиясының мүшесі ретінде қызмет атқаруда.

Профессор Али Экбер Шахин, баяндамасында халықаралық индексті журналдардың жалпы түсіндірмесінен бастап, халықаралық индексті журналдар – ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелері мен жаңа тәсіл-

еңітиміні Hacettepe Üniversitesi, yüksek lisan-sını ODTÜ'de ve Doktora eңіtimіні іse ABD'de Arizona State Üniversitesi'nde tamamlayan Şahin, 1993'ten itibaren Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi ve Eđitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda 2008'den bu yana ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı Komitesi Üyesi, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin SSCI'de dizinlenen "bilig" dergisinin yayın kurulu üyesi ve çok sayıda ulusal ve uluslararası dergilerin yayın kurulu üyesi ve hakemi olarak hizmetlerini sürdürmektedir.

Prof. Dr. Ali Ekber Şahin, sunumunda uluslararası hakemli derginin tanımıyla başlayarak, uluslararası hakemli dergilerin, araştırma sonuçlarının ve yeni yaklaşımların uluslararası düzeyde paylaşılma açıldığı, tartışıldığı birer mesleki ortam olduğunu açıkladı. Aynı za-

derінің халықаралық деңгейде бөлісетін және пікір таластыратын кәсіби орта екенін атап өтті. Сондай-ақ, халықаралық индексті журналдардың сапасы сілтеме индекстеріне (Scientific Citation Indexes) қарай белгіленетінін айтты. Шахин, «bilig» журналының Түркияда алдыңғы қатарлы индексті журналдарының бірі екенін және ғылыми құрылымдық жұмыстары жағынан жоғары деңгейде екенін атап өтті. Мысал ретінде, Еуразия Ғылыми-зерттеу институты жариялай бастаған Eurasian Research Journal (ERJ) журналының белгілі академиялық стандарттарға қол жеткізуі үшін қандай шаралар атқарылуы керек деген сұрақтар төңірегінде әңгіме өрбітті.

Семинардың жалғасында ұлттық және халықаралық индекстер немесе тізімдердің рейтингінің белгіленуіне қатысты кеңінен

manda uluslararası hakemli dergilerin kalitesinin atıf indekslerine (Scientific Citation Indexes) göre belirlendiğini açıkladı. Şahin, “bilig” dergisinin Türkiye’nin en önde gelen hakemli dergilerden biri olduğunu ve akademik işleyiş açısından çok yüksek seviyede olduğunu ilettili. Örnek olarak, Avrasya Araştırma Enstitüsü’nün yayınlamaya başladığı Eurasian Research Journal (ERJ) dergisinin belli akademik standartları kazanmasında alınması gereken önlemlerden bahsetti.

Seminerin devamında ulusal ve uluslararası indekslerin ya da dizinlerin sıralaması üzerinde duran Şahin, Türkiye’deki TR Dizini sıralamasında ULAKBİM’deki dizinlerin ulusal bir dizin olduğunu ve ona sadece Türkiye’den alınan ISSN numaralı dergilerin kayıt olabileceğini belirtti. Uluslararası dizinler arasında yer alan ve Thomson’dan Clarivate Analytics’in devraldığı SCI-Exp ve SSCI dizinlerinin aynı şekilde devam ettiğini ve aynı saygınlığa sahip olduğunu dile getirdi. Dizin sıralamasında ayrıca Scopus’un (Elsevier) oldukça önemli

тоқтаған Шахин, Түркиядағы TR индексі рейтингінің ұлттық бір рейтинг екенін және оған тек Түркиядан алынған ISSN нөміріне ие журналдар тіркеле алатынын айтты. Халықаралық индекстер арасында Thomson-нан Clarivate Analytics компаниясы алған SCI-Exp және SSCI индекстерінің сол қалпында өз жұмысын жалғастырып жатқанын және сол деңгейдегі рейтингке ие екенін де тілге тиек етті. Индекстер тізімінде сондай-ақ, Scopus (Elsevier) дерекқорының маңызы жоғары екенін баса айтты. Одан бөлек, мақала мен журналдардың қол жетімділігін қамтамасыз ететін көптеген дерекқорлар туралы жан-жақты мағлұмат беріп, дерекқор тізіміне ену оңай болғанымен, ол жердегі шарттарды толық орындау қиынға соғатынын айтты.

Ұлттық және халықаралық индекстердің миссиясын түсіндіріп өткен профессор Шахин, индекстердің қызмет бағыттары мен қызметтері туралы терең мағлұматтар беріп, индекстердің негізгі функциясы ғылыми журналдардың өнімділігіне қаты-

olduğunu da vurguladı. Bunun dışında makale ve dergilerin erişilirliğini sağlayan birçok veri tabanları hakkında bilgi verdi ve veri tabanında taranmanın kolay olduğunu, fakat indeks koşullarını sağlamanın biraz daha zor olduğunu söyledi.

Ulusal ve uluslararası indekslerin misyonularını açıklayan Şahin, indekslerin faaliyet alanları ve hizmeti hakkında derin bilgiler vererek, indekslerin temel fonksiyonunun akademik dergilerin performanslarına ilişkin bilgileri sağlamak olduğunu vurguladı. Örneğin, etki faktörü, Q değeri, atıf analiz sonuçları vb. bilgilerin bu indekslerden anlaşılabilir olduğunu söyledi. İndekslerin bunun dışında, akademisyenlerin performanslarına ilişkin de bilgi sağladığını belirten Şahin, yayın türleri ve H indeksinin değerlendirilmesi ile ilgili detaylı bilgiler de sundu. Bunlara ek olarak, konuşmacı, TR Dizin Komite Değerlendirme Ölçütleri konusunda, Komite Kararı, Araştırma ve Yayın Etiğine Uygunluk, Hakem Değerlendirme

сты мәліметтерді ұсыну екендігін атап өтті. Мысал ретінде, импакт факторы, Q мәні, дәйексөз талдау нәтижелері және т.б. мағлұматтарды осы индексстерден аңғаруға болатынын мәлімдеді. Бұдан бөлек индексстер, ғалымдардың жұмыс өнімділігіне қатысты мәліметтерді де беретінін ескерткен Шахин, жарияланым түрлері мен H индексін бағалауға қатысты жан-жақты мәліметтер берді. Бұларға қосымша баяндамашы, TR Индекс бойынша комитеттің бағалау критерийлері, комитет шешімдері, зерттеу жұмыстары және жариялау этикасының сақталуы, комиссия мүшелерінің бағалау жүйесі, редакторлық жүйе және ғылыми жазу критерийлері сияқты тақырыптар бойынша кеңінен мағлұмат берді.

Семинар соңында Еуразия Ғылыми-зерттеу институтының директоры доктор, доцент Вакур Сүмер, ERJ журналының құрылу кезеңдерінде кездескен мәселелерге тоқталып, журналдың қысқа мерзім ішінде ха-

Sisteminin Katkısı, Editör Sisteminin Katkısı ve Akademik Yazım Ölçütlerine uygunluk konularına değinerek, geniş açıklamalarda bulundu.

Seminerin sonunda Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer ERJ dergisinin kuruluş aşamasında karşılaşılan sorunlardan bahsetti ve derginin uluslararası indekslerde kısa bir sürede yer bulmasına ve kalıcı bir statüde devam etmesine yönelik olarak fikirlerini sundu. Son olarak, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı

лықаралық индексті базаларға еніп, тұрақты деңгейді сақтап қалуына қатысты көзқарастары мен пікірлерін білдірді. Ахмет Ясауи Университеті Өкілетті Кеңес төрағасы профессор, доктор Мұса Йылдыз, баяндамашы профессор, доктор Али Шахин мырзаға құнды мәліметтермен бөліскені үшін институт атынан алғыс хатпен марапаттады.

Sayın Prof. Dr. Musa Yıldız, katkıları için Prof. Dr. Ali Ekber Şahin'e teşekkür plaketi takdim etti.

18 MART 2019 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ VE AL-FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ ŞARKİYAT FAKÜLTESİ İŞBİRLİĞİYLE PROF. DR. FUAT SEZGİN YILI ANISINA “İSLAM MEDENİYETİNDE BİLİM VE TEKNOLOJİ” BAŞLIKLİ KONFERANS DÜZENLENDİ.

2019 ЖЫЛДЫҢ 18 НАУРЫЗЫНДА АХМЕТ ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТИ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ ЖӘНЕ ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ШЫҒЫСТАНУ ФАКУЛЬТЕТИ БІРЛЕСЕ ОТЫРЫП ПРОФЕССОР, ДОКТОР ФУАТ СЕЗГИН ЖЫЛЫНА ОРАЙ «ИСЛАМ ӨРКЕНИЕТІНДЕГІ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯ» АТТЫ КОНФЕРЕНЦИЯ ҰЙЫМДАСТЫРДЫ.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Шығыстану факультетінде өткен конференцияға құрметті қонақ ретінде Түркия Республикасы Президенттік Қауіпсіздік және сыртқы саясат комитетінің мүшесі және Анкара әлеуметтік ғылымдар университетінің оқытушысы профессор, доктор Мехмет Акиф Киречджи, Ахмет Ясауи университеті Өкілетті Кеңес төрағасы профессор, доктор Мұса Йылдыз, Ахмет Ясауи университеті Өкілетті Кеңес мүшесі профессор, доктор Мухиттин Шимшек, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Шығыстану факультетінің декан орынбасары доктор Салтанат Жакубаева, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Шығыстану факультеті ТҮРКСОЙ кафедрасының меңгерушісі доцент, доктор Қыдыр Төрәлі және Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмер қатысты.

Конференцияда кіріспе сөз сөйлеген Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмер конференцияның түркі әлемінің көрнекті ғалымы, марқұм профессор, доктор Фуат Сезгин жылына орай ұй-

Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi'nde düzenlenen konferansa davetli konuşmacı olarak T.C. Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politika Kurulu Üyesi ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Üyesi Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı Dr. Salтанат Jakubayeva, Al-Farabi Kazak Milli Üni-

ымдастырылғанын атап өтіп, ғалымның түркі-ислам өркениетін әлемге танытуға үлкен үлес қосқанын еске салды.

«Ислам өркениетіндегі ғылым және технология» атты баяндамасында құрметті қонақ профессор, доктор Мехмет Акиф Киречджи ең алдымен өзін таныстырып өтіп, ислам өркениеті мен сол кезеңдегі технологиялық прогреске бала кезінен бері қызығушылық танытқанын мәлімдеді. Ислам тарихында ғылым мен ғылыми идеяның болғаны сөз-

versitesi Şarkiyat Fakültesi TÜRKSOY Bölümü Başkanı Doç. Dr. Kadir Torali ve Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer katıldı.

Konferansın açılış konuşmasını yapan Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Sayın Doç. Dr. Vakur Sümer, konferansın Türk dünyası bilim insanlarından rahmetli Prof. Dr. Fuat Sezgin Yılı Anısına düzenlendiğini belirterek, kendisinin Türk-İslam medeniyetinin dünyada tanıtılmasına büyük katkılar sunduğunu hatırlattı.

“İslam Medeniyetinde Bilim ve Teknoloji” başlıklı sunumunda davetli konuşmacı Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi, ilk olarak kendisini tanıtarak, İslam medeniyetinin ve bu çerçevedeki dönemdeki teknolojik gelişmelerin daha çocukken çok ilgisini çektiğini belirtti. İslam tarihinde hem bilim, hem de bilimsel düşüncenin

сіз екендігін атап өткен профессор, доктор Мехмет Акиф Киречджи исламның негізінде сенім жатқаны өте маңызды екенін айтты. Арабияда қоғамның ислам бағытында өзгеруінен кейін сенім бірте-бірте басқа аймақтарға таралғанын баса айтып, Ислам тарихы жайлы баяндап берді.

Баяндама жалғасында профессор, доктор Мехмет Акиф Киречджи мұсылман түркі ғалымдары медицина, астрономия, инженерия және математика саласына көп үлес қосқанын мәлімдеді. Ол осы ғалымдардың жазған барлық кітаптары латын тіліне аударылғанын және XVIII ғасырға дейін барлық еуропалық жоғары оқу орындарында оқулық ретінде пайдаланылғанын тілге тиек етті. Өз сөзінде профессор, доктор Мехмет Акиф Киречджи рим және араб цифрлары мен «нөл» ұғымының ашылуы жайлы айтып

kesin olarak var olduğunu açıklayan Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi, İslam'ın özünde inanç olmasının çok önemli bir husus olduğunu belirtti. Arabistan'da bir toplumun İslam ekseninde dönüşmesini takiben inancın giderek başka bölgelere dağıldığını vurguladı ve ana hatlarıyla İslam tarihini özetledi.

Sunumunun devamında Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi, Müslüman Türk bilim insanlarının en büyük katkı yaptığı alanların tıp, astronomi, mühendislik ve matematik olduğunu altını çizdi. Bu bilim adamlarının yazdığı tüm kitapların Latince'ye çevrilerek ve 18. yüzyıla kadar tüm Avrupa üniversitelerinde ders kitabı olarak okutulduğunu ve kullanıldığını dile getirdi. Konuşmasının devamında Roma ve Arap rakamlarına ve 'sıfır' kavramının keşfinin önemine değinen Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi, farklı alanlardaki (astronomi, robotik, sibernetik, askeri teknolojiler, su yönetimi, zaman ölçümü, kâğıt) İslam medeniyeti çerçevesinde ortaya konulan teknolojik çalışmalar konusunda da ilgi çekici örnekler sundu.

Konferans, soru-cevap ve tartışma bölümleriyle devam etti ve program bitiminde Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet

P

berdi. Sonuмен қатар, ол ислам өркениеті аясында түрлі салаларда (астрономия, робототехника, кибернетика, әскери технологиялар, су ресурстары, уақытты өлшеу, қағаз) жүргізілген технологиялық зерттеулер туралы қызықты мысалдар келтірді.

Конференция сұрақ-жауап және талқылау бөлімдерімен жалғасты. Бағдарлама соңында Ахмет Ясауи университеті Өкілетті Кеңес төрағасы профессор, доктор Мұса Йылдыз профессор, доктор Фуат Сезгин жылына орай Ахмет Ясауи университеті түрлі бағдарламалар ұйымдастырғанын мәлімдеді және профессор, доктор Мехмет Акиф Киречджиге алғыс хатын табыс етіп, барлық конференцияға қатысушыларға рақмет айтты.

Баşkanı Prof. Dr. Musa Yıldız, Prof. Dr. Fuat Sezgin Yılı çerçevesinde Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin tertipleđi programların süreceđini açıkladı, davetli konuşmacı Prof. Dr. Mehmet Akif Kireççi'ye teşekkür belgesini takdim etti ve tüm konferans katılımcılarına teşekkür etti.

ÖĞRENCİLER AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE STAJ YAPTI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА СТУДЕНТТЕР ҒЫЛЫМИ ТАҒЫЛЫМДАМАН ӨТТІ

21 Ocak - 30 Mart 2019 tarihleri arasında Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nden üç öğrenci Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde staj programına katıldılar. Uluslararası İlişkiler bölümünde eğitim alan

2019 жылдың 21 қаңтарынан 30 наурызына дейін Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Әлеуметтік ғылымдар факультетінің үш студенті Еуразия ғылыми-зерттеу институтында ғылыми тағылымдамадан өтті. «Халықаралық қатынастар» мамандығы бойынша оқитын Гүлдана Абдукарим, Султонмурод Абдуллаев және Рамазан Аксой ғылыми тағылымдама барысында институттың әртүрлі іс-шараларына қатысып, институт мамандарының тапсырмаларын орындап, оқыту үдерісі кезінде алған теоретикалық білімдерін іс жүзінде қолдануға мүмкіндік алды. Сонымен қатар, бауырлас үш түрік елінің (Қазақстан, Өзбекстан, Түркия) өкілі бо-

Güldana Abdukarim, Sultonmurod Abdullaev ve Ramazan Aksoy, staj sırasında Enstitü'nün çeşitli etkinliklerine katıldı, Enstitü uzmanlarının verdikleri görevleri yerine getirdi ve öğrenim sürecinde edindikleri teorik bilgileri pratikte uyguladılar. Ayrıca, üç kardeş ülkeden (Kazakistan, Özbekistan, Türkiye) gelen genç öğrenciler, gelecekteki kariyerlerinde kullanabilecekleri farklı pratik becerileri öğrendiler.

Staj sırasında bu öğrenciler, dünya genelinde ve Avrasya bölgesinde yaşanan önemli siyasi, ekonomik ve sosyal olaylar hakkında bilgi edinerek bağımsız araştırmalar yaptı ve analiz yazılarının nasıl hazırlanacağını öğrendiler. Staj sırasında Enstitü kütüphanesini kullanma imkânı bulan öğrenciler, tez çalışmalarını konusunda Enstitü uzmanlarına danıştılar. Staj sonucunda öğrenciler, görevleri başarılı bir şekilde yerine getirerek Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün teşekkür belgelerini aldılar. Enstitü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer öğrencilere teşekkür ederek, çalışmalarında başarılar diledi.

лып табылатын жас білімгерлер келешек кәсіби мансаптарында керек болатын практикалық дағдыларды меңгерді.

Ғылыми тағылымдама барысында аталған студенттер әлемде және Еуразия кеңістігінде болып жатқан маңызды саяси, экономикалық және әлеуметтік оқиғалар бойынша ақпарат жинап, дербес ғылыми жұмыс жүргізіп, аналитикалық талдаулар дайындаудың қыр-сырын үйренді. Тағылымдама кезінде институттың кітапханасын еркін пайдаланып, дипломдық жұмыстарына баланысты институт мамандарынан кеңес алды. Ғылыми тағылымдама нәтижесінде барлық студенттер қойылған талаптарды ойдағыдай толық орындап, Еуразия ғылыми-зерттеу институтының сертификаттарымен марапатталды. Институт директоры доцент, доктор Вакур Сүмер оларға алғыс білдіріп, оқуларында табыс тіледі.

ERI Infographic No.17

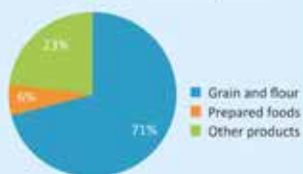
ОРТА АСЫА ҰЛКЕЛЕРІНІҢ ТАРИМСАЛ ВЕ ГИДА ТІКАРЕТІНІҢ ЯПИСІ

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҚ ЖӘНЕ АЗЫҚ-ТҮЛІК САУДАСЫНЫҢ САЛАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ

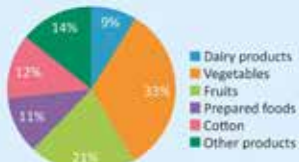
PRODUCT STRUCTURE OF AGRICULTURAL AND FOOD TRADE OF CENTRAL ASIAN STATES

Product Structure of Agricultural and Food Exports of Neighboring Countries

Kazakhstan – Exports

Kyrgyzstan – Exports

Tajikistan – Exports

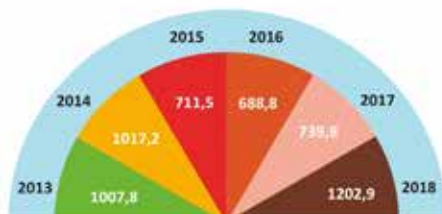

Uzbekistan – Exports

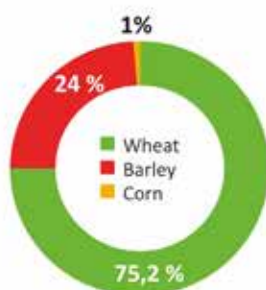

KAZAKHSTAN

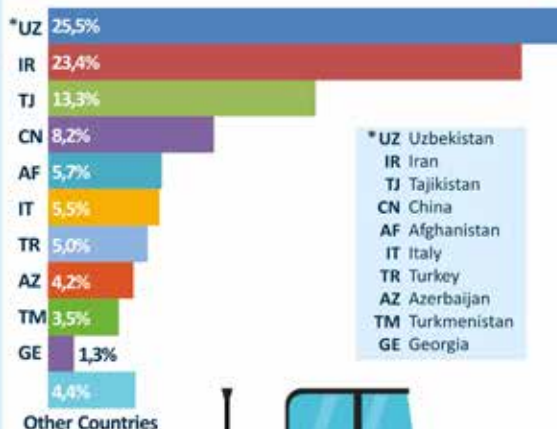
Grain Exports of Kazakhstan in mln USD

% Share of Largest Exportable Grain Types

Top 10 Destinations of Kazakhstan's Grain Exports

*UZ Uzbekistan
IR Iran
TJ Tajikistan
CN China
AF Afghanistan
IT Italy
TR Turkey
AZ Azerbaijan
TM Turkmenistan
GE Georgia

Product Structure of Agricultural and Food Imports of Neighboring Countries

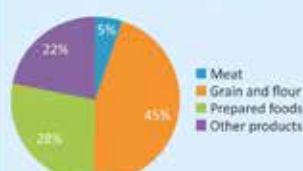
Kazakhstan – Imports

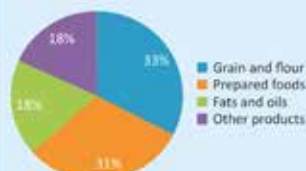
Kyrgyzstan – Imports

Tajikistan – Imports

Uzbekistan – Imports

Source: http://kgd.gov.kz/ru/exp_trade_files

<https://www.ucentralasia.org/Content/Downloads/UCA-IPPA-WP27-AgroTrade-Eng.pdf>

How to cite: Eurasian Research Institute, (2019). Product Structure of Agricultural and Food Trade of Central Asian States. ERI Infographics No.17

Akademik Türkçe Kursu

Avrasya Araştırma Enstitüsü 19 Ekim 2015 tarihinde Akademik Türkçe kursu vermeye başlamıştır. Bu kursun amacı katılımcılara makale, bildiri, tez, kitap gibi akademik metinleri okuma, not alma, çıkarımda bulunma konularında eğitim vermektir. Kurslar başlangıç ve orta seviye olmak üzere iki seviyede olacaktır.

HAFTA İÇİ VE HAFTA SONU GRUPLARI

Kurs hakkında bilgi almak ve başvuru için aşağıdaki telefon numarasını arayabilirsiniz.

Başvuru Yeri:

Almalı Avdanı, Mametova 48, 050004 Almatı.

+7 (727) 279 24 26 içhat: 109

19 қазан 2015 жылы Еуразия ғылыми-зерттеу институты «Түрік тілін ғылыми тұрғыдан жетілдіру» курстары басталды. Курстың мақсаты тыңдармандарға мақаладағы, баяндамадағы, диссертация және кітаптардағы академиялық мәтіндерді оқуды, ғылыми тұрғыдан жазуды және қорытынды жасай білуді үйрету болып табылады. Қосымша мағлұмат алу және өтініштерді беру үшін төменде көрсетілген байланыстар арқылы хабарласуға болады. Курстар апта ішінде және апта соңында өткізіледі.

Өтініштерді қабылдау мекенжайы:

Алмалы ауданы, Мәметова көшесі 48, 050004 Алматы,

тел: +7 (727) 279 24 26

(ішкі нөмір 109)

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Nisan 2019 Sayı: 39
Сәуір 2019 жыл №39